

Front Cover

Back Cover

Title Page

Ko Te Pukapuka Nama 5 O Te Perehitanga. Tuunga. Tuawha O Te Paremata O Te Kotahitanga O Te Iwi Maori O Nui Tireni O Te 7 O Maehe, 1895. Rotorua Nui A Kahu.

He Panui Me Te Reta.

Kua tae mai te Panui o te Hui a etahi o nga Rangatira o Ngati-Kahungunu ki Heretaunga i tu taua Hui ki Waipawa i roto i nga ra Oketopa, 1895, ka tae mai ki au.

Me te reta a Mohi te Ataihikoia tetahi o nga Rangatira o taua waahi ano i kite iho ahau he take kotahi te take o roto i taua Panui mo taua reta, i panei nga kupu.

Kua whakaaetia e taua Hui te tonono a Meiha Keepa kia whakakorea te tunga o te Paremata ki Taupo a te 26 o nga ra o Maehe, 1896, kia nukuhia te tunga o te Paremata o te Kotahitanga mo te tau 1897, kia waiho a Maehe, 1896, mo ta raua Hui ko Te Whiti, ki Parihaka, Taranaki, me haere te Kotahitanga ki reira.

I tuhia mai ano i roto i te reta a Mohi te Ataihikoia nga kupu whakarite a Te Whiti i korero ai kia Meiha Keepa, koia tenei, "na te kaka i haehae ma te kaka ano e tuitui, i Waikato, he Kiingi, i Taranaki he paanga kohatu, i nga ra ia te Karaiti, i kawea mai e nga Parihi me nga Haruki tetahi wahine ki te aroaro o te Karaiti, me te ki mai ano ko te nei wahine i hopukia e Pureau ana, i te tikanga o te Ture a Mehi me aaki nga wahine penei ki te kohatu."

Ka utua e te Karaiti, "Tetangata hara kore o koutou mana ia e aki tuatahi ki te kohatu," whaihoki e kore a Taranaki a wai iwi ranei e kaha ki te panga kohatu tetahi ki tetahi, notemea kua hara katoa, otiia kua tukua mai e Te Whiti kia Meiha Keepa te ra hei karangatanga mo nga Rangatiratanga katoa o nga motu nei kia hui ki Parihaka Taranaki.

I tooku kitenga i taua Panui me te reta nui atu te hari o tooku ngakau mo te urunga tahitanga o Te Whiti me Meiha Keepa ki te karanga i nga iwi o nga motu nei kia hui atu ki Parihaka Taranaki, notemea kua kitea te ahua o enei mahi o te mahi huihui me te mahi kaore e huihui; na te huihuinga atu hoki o o Ngati-Kahungunu ki te Tiriti o Waitangi i te 14 o nga ra o Aperira 1892, i runga i te Powhiri a Ngapuhi kia haero atu ki te hui ka tu ki te Tiriti o Waitangi, no reira i kererotia ai kia mahia he whaka Kotahitanga mo te Iwi Maori o Aotearoa me te Waipounamu, mehemea kaore a Ngati-Kahungunu i tae ki taua hui e kore te Kotahitanga e rangona, he mahi ano tenei, no reira te take o nga iwi kua nui nei ki te whaka Kotahitanga, o mau nei ona whakaaturanga i roto i te nei Pukapuka.

I te otinga o tenei tiroiro aku, katahi ahau ka tahuri ki te titiro i nga ture i mahia e te Kotahitanga hei Ruri mo te Paremata me ana mahi, i nga tunga o taua Paremata ka whaa, kitea ana i roto i aua ture, e kore e taea te whakarere ke te kupu, te Tikanga, te Ture ranei i oti i taua Paremata te Paahi, koiara te tino take i oatiatia ai nga mema katoa o taua whare, kia mana ai, kia tapu ai hoki a ratou kupu katoa o whakaoti ai i roto i taua whare na reira i haina ai te Tumuaki i tona ingoa ki raro i aua korero kei taea te whakakorikori, paa mai ana ki au he pouritanga nui.

I mahara hoki ahau akuanei puta ake ai he raruraru notemea kua nui nga Rangatira kua eke ki te tautoko i ta Meiha Keepa na konei ahau ka kimi i tetahi huarahi hei whakangawari, ki tea ana koia tenei.

Me awahina mai a Meiha Keepa i to Kawanatanga me nga Rangatiratanga katoa, notemea na koutou te Kawanatanga nei i whakatu i te 17 o nga ra o Hune, 1892, hei tiaki i nga Ture e paahitia ana e to tatou Paremata kei takahia e tatou ano e wai atu tangata ranei, na konei i riro ai ma matou e tuku he panui mo te hui ki Parihaka, Taranaki, kia kore ai e kitea kua takahi tatou i nga ture kua paahitia e to tatou Paremata koia i peneitia ai he ritenga.

He Panuitanga.

Ki nga Iwi, ki nga Rangatiratanga, ki nga hapu, ki nga tangata katoa o te Iwi Maori o Aotearoa me te Waipounamu. Ka tu te Hui ki Parihaka, Taranaki, a te Wenerei, 12 o nga ra o Pepuere, 1896, a te 2 o nga haora i te awatea, me haere nga tangata katoa ki reira, kei a Meiha Keepa raua ko Te Whiti nga take ka whakatakotoria ki o koutou aroaro a taua ra, a ka mahi tahi koutou me raua i nga ritenga o aua take.

Ki te kore e poto nga korero i roto i nga ra o Pepuere tae noa ki te Taite 26, o nga ra o Maehe, 1896, me haere te Tumuaki o te Paremata o te Kotahitanga ki Tokaanu, Taupo, me te Kawanatanga, ki te tae ki te 26 o nga ra o Maehe 1896, i te 2 o nga haora o te awatea o taua ra me whakatuwhera te Paremata e te tamuaki ka whakanuku ai mo te Wenerei te 4 o nga ra o Aperira 1896, mehemea ki te poto nga korero o te hui ki Parihaka i roto i nga ra a Pepuere, 1896, tae noa ki te 14 o Maehe, 1896 me haere katoa te Tumuaki me nga mema o te

Kotahitanga ki Tokaanu, Taupo, a te 15 o Maehe, 1896 ki te poto ranei i nga ra i mua atu o te 14 me haere katoa ki Tokaanu Taupo, me nga tangata o te Iwi Maori me te Kotahitanga me haere, mehemea ki te kore e poto nga korero i te taenga ki to 7 o Aperira, me nuku haere tonu te Paremata kia oti rano nga mahi o taua Hui i Parihaka, kia tae katoa nga mema ki Tokaanu ka tu ai te Paremata, kia rite ranei he kora mu o nga mema, ahakoa enei ra katoa i whakaritea nei ka tu tonu te Paremata mehemea i tae nga mema katoa ki Tokaanu i roto i nga ra kua whakaritea ra ka tu tonu te Paremata.

H. P. Mangakahia, Pirimia.

Whangapoua,

Tihema 4, 1895.

Tunga tua whaa o te Paremata o te Iwi Maori o Aotearoa me te Waipounamu nga motu kua kiia nei ko Nui Tireni.

He panuitanga tenei ki a koutou e nga Iwi e nga Rangatira e nga hapu e nga tangata katoa o te Iwi Maori.

Me titiro koutou i tenei pukapuka ma kona koutou ka marama ai ki nga tikanga o nga whakahaere o nga ritenga pooti mema mo tenei pootitanga e haeremai nei o te tau 1896.

Me nga ritenga kohi moni me nga ritenga whakahaere i nga pukapuka kirihipi me nga Iwi kua uru mai ki te Kotahitanga me nga Iwi kaore ano, me nga korero a te Kotahitanga i Te Kauwhanganui o te Kiingi Mahuta me nga korero a Te Ngakau o te taha ki te Kiingi.

Me nga korero timatanga o te urunga mai o te Iwi nui tonu o te Arawa ki roto i te Kotahitanga me nga korero katoa o te tunga o te Paremata i Rotorua me nga korero o te urunga mai o te Urewera ki te Kotahitanga.

Me te Pire a Rangitane me Ngatimutuahi i paahitia e te Paremata i Rotorua mo o ratou whenua me era atu ritenga kei roto i tenei pukapuka.

Hei kona ra koutou e nga Iwi noho mai ai, kia kaha mai ki te hapai i to tatou tikanga ko te take i roa ai te perehi i enei pukapuka. He ao te rangi ka uhia, he huruhuru te manu ka tau, Na to koutou hoa.

H. P. MANGAKAHIA,

Whangapoua.

Ture Pooti o te tau, 1892.

E tika ana i raro i te mana o taua ture kia panuitia te ra me te marama me te tau hai wkakaaringa ingoa mema me te ra e tu ai he Pootitanga mema mo te Paremata o te K tahitanga o te iwi Maori.

Notemea kei to 15 o nga ra o Pepuere, 1896, paahi ai te toru tau o nga Mema i Pootitia nei i te 15 o nga ra o Pepuere, 1893, na reira ka tika kia tu he whakaaringa ingoa mema a te Turei, 21 o nga ra o Hanuere, 1896, ko te ra hei Pootitanga a tu Turei, 28 o nga ra o Hanuere, 1896.

He kupu atu tenei ki a koutou e nga Honore Mema kua tu na i to koutou Pootitanga me tae mai koutou ki Tokaanu, Taupo, a te 23 o nga ra o Maehe, 1896, ko te ra e puare ai te Paremata kei te Taite, te 26 o nga ra, a te 2 o nga Haora i te awatea.

He kupu whakatupato tenei kia koutou katoa e nga mema o roto i nga wahanga e waru o Aotearoa me te Waipounamu, kua koutou e hatu pukapuka whakamana i etehi tangata kaore nei i Pootitia e o koutou Iwi Hapu ranei hei riiwhi i o koutou tunga mema i roto i te Paremata o te Kotahitanga.

E kore hoki e mana i raro i te ritenga Pooti kia whakaurua noatia tetehi tengata etehi tangata ranei hei mema mo te Paremata o te Kotahitanga o te Iwi Maori i te mea kaore nei i Pootitia mai e o ratou Iwi Hapu ranei.

Takiwa Pooti O Nga Motu E Rua Aotearoa Me Te Waipounamu Kaore I Panuitia.

He wkakaaturanga ki nga Rangatiratanga katoa o roto i nga rohe Pooti kaore nei i Panuitia ki roto i tenei Pukapuka, kei rapn rapu o koutou mahara kei mea he aha ra i kore ai o tatou takiwa e panuitia.

Ko te take, kaore ga mema o aua takiwa i tae mai ki te tunga o te Paremata o te kotahitanga i tu nei ki Rotorua i te 7 o nga ra o Maehe 1895, whaakaatu ai ki taua Paremaia i nga mea e he ana i roto i tona rohe pooti,

i nga mea ranei e hiahiatia e ia kia whakaaetia e te Paremata kia hoatu mo tona takiwa Pooti, ko etehi o nga mama i tae mai ki taua Paremata i mea ratou kei te tika tonu o ratou nei roho Pooti me nga whare Pooti mo nga tangata whakahaere i aua whare.

Kati he mea atu tenei kia kou ou e nga Rangatiratanga katoa o rato i aua takiwa pooti o Aotearoa me te Waipounamu Kaore nei o koutou takiwa i Panuitia ki tenei Pukapuka Pooti, kei te mana tonu o koutou Rohe Pooti me o koutou whare Takiwa Pooti mo nga mema i whakaritea mo o koutou Rohe Pooti, Pootitia mai o koutou mema.

He ponuitanga tenei ki a koutou katoa ka tu he Pootitanga mema mo nga takiwa katoa o Aotearoa me te Waipounamu a te 28 o nga ra o Hanuere, 1896, Ko te ra hei whakaaringa a te 21 o nga ra o Hanuere, 1896.

Te mea kua whaanga tunga Paremata o te Kotahitanga e whakaaturia ana i roto i aua Paremata nga ritenga katoa o te Kotahitanga kua tuhia ki roto i nga kirihipi nga ritenga o nga mema mo te Runanga whiriwhiri me ata pooti rawa koia i whakaaturia ai i naianei kia mohio ai nga tangata katoa ki enei ritenga.

Whakaaturanga I Te Maha O Nga Mema.

Whakaaturanga o nga nama o nga takiwa pooti katoa o tenei motu o Aotearoa, me te whakaatu inga ingoa o aua takiwa, me nga iwi o reira me nga mema mo ia takiwa moia takiwa.

Te Waipounamu Nga-I-Tahu.

He kupu atu tenei kia koutou e nga Rangatiratanga katoa o nga motu erua o Aotearoa me te Waipounamu, kua panuitia i roto i te pukapuka whero i perehitia i te tau 1892, nga rohe pooti me nga kainga whakaaringa ingoa o nga mema o i a takiwa pooti o ia takiwa, me nga tangata whakahaere i aua mahi, he mea atu tenei ki a koutou, katu he pooti tanga mema o enei nama katoa timata i te Nama 1 tae noa ki te Nama 47 a te 21 o nga ra o Hanuere, 1896 te ra whakaaringa, ko tera pooti kei te 28 o taua marama o Hanuere, 1896.

Ture Pooti Mema O Te Tau 1892.

I raro i te mana o nga tikanga i whakaa etia e te kotahitanga o nga Rangatiratanga o nga hapu maha o te Iwi Maori i tae ki te Tiriti o Waitangi i Pewhairangi i te 14 o nga ra o Aperira, 1892.

No reira i te mea kua tuturu aua tikanga mea aua ture i whakaaetia ra i roto i aua nga runanga o rua, nareira e tika ana i raro i te mana o enei ritenga, kia panuitia e te Kawanatanga o te kotahitanga ki roto i te nupepa reo Maori hei whakaatu ki nga tangata katoa o roto i nga wahanga e waru o Aotearoa me te Waipounamu i te ra me te marama me te tau e tu ai he Pootitanga me te whakaatu hoki i nga ture mo aua mahi.

Hei whakaatu i nga rohe o nga takiwa Pooti me nga whare whakaari o roto o aua rohe me nga whare Pooti, hei whakaatu i nga ingoa o nga kainga i tu ai nga whare whakaari me nga whare Pooti, hei whakaatu i nga ingoa o nga tangata whakahaere i nga whare whakaari me nga whare Pooti hei whakaatu i te ra me te marama me te tau e tu ai te Paremata o te kotahitanga.

Whakaaturanga i nga tikanga me nga ture mo aua mahi katoa.

- E ahei ana i raro i te mana o enei tikanga me enei ture kia Pootitia etehi tangata o roto i te Iwi Maori hei mema hei mangai hei hanga ture ki roto i te Paremata o te kotahitanga o te Iwi Maori mo i a Iwi Maori hapu e noho huihui ana e noho wehewehe ana i a wahi i te mana o te Tiriti o Waitangi o te tau 1840, mo te mana o te Rarangi 71, o te ture nui mo Nui Tireni o te tau 1852.
- Ko nga tangata katoa e hiahiatia ana kia tu hoi mema kaua o ratou tau e nuku iho i te rua tekau-matahi, ko aua tangata ma te Iwi ma te hapu ranei o whiriwhiri, ki te tae ki te ra i panuitia hei ra whakaaringa i nga ingoa o nga mema, me whakarite kia to korua hei kai whakahua i te ingoa o te mema kotahi, me haere nga tangata whakahua i nga ingoa o ia mema o ia mema ki te kainga kei reira nei te whare whakaari, ki te tae ki te haora i panuitia hei tuwheratanga mo te whare whakaari, me tu tetahi o nga tangata whakahu a ingoa i te aroaro, o nga tangata whakahaere i te whare whakaari ka ki atu ki aua tangata.

I haera mai ahau ki te whakahua i te ingoa o Hei moma mo te Paremata o te kotahitanga, kia tu ia mo te takiwa pooti o, Ka mutu ta te tangata tuatahi, me tu ake tana hoa, me penei te ki atue tautoko ana ahau i nga korero a taku hoa i tu i mua ake i au nei, koia na te ingoa o ta maua mema o pooti ai matou.

Mehomea toko ono nga mema hei whakahuatanga i o ratou i ngoa tekau-marua nga tangata hei whakahua hei tautoko heki, mehemea i rite tonu nga mema i whakahuatia nga ingoa ki nga mema i whakaritea e te Paremata o te kotahitanga mo roto i taua rohe pooti, heoi ano kua tu era mema e kore e ara he pooti mo tora

rohe pooti.

- Ko enei mahi katoa me tuhituhi rawa e nga tangata whakahaere i te where whakaari o ia rohe pooti o ia rohe pooti.
- Mehemea ki te nui atu nga mema i whakahuatia i nga mema i whakaritea e te Paromata mo roto i taua rohe pooti i te ra i whakahua tia ai nga mema i roto i te where whakaari, mo kii atu nga tangata whakahua ingoa ki nga tangata whakahaere o te where whakaari, me ara he pooti mo nga mema katoa o roto o tenei rohe pooti.

Kia toko-rua nga tangata hei whakahaere i te where whakaari o ia takiwa pooti o ia takiwa pooti, kia toko-rua hoki nga tangata hei whakahaere i ia where pooti i ia where pooti o roto i nga rohe pooti katoa o Aotearoa me te Waipounamu. I te mea kua mohio nga tangata whakahaere o te where whakaari o tetehi o otehi takiwa pooti ranei, kua ara he pooti tua-rua mo roto i taua rohe, i aua rohe pooti rano, me tuku hohoro e ia where whakaari e ia where whakaari nga pukapuka rarangi ingoa o nga mema hei pootitanga ki nga where pooti katoa o roto i ia rohe pooti i ia rohe pooti.

- Ki te tae atu aua Pukapuka Rarangi ingoa o nga mema ki nga tangata whakahaere i nga where pooti, ki te tata ki te ra e tu ai he pootitanga, me tuhituhi e nga kai whakahaere o ia where pooti o i a where pooti, nga ingoa o nga mema katoa i whakaingotia ra mo roto i tera rohe pooti i tera rohe pooti kawhakapiri ai i taua Rarangi ingoa ki waho i te where e whakaarohia ana e nga kai-whakahaere pooti ko te where tera hei tangohanga ma raua i nga pooti o tera takiwa ki te wahi marama e kitea ai e nga tangata, katoa.
- Ki te tae ki te ra mete haora i panuitia hei ra o tu ai te pootitanga, me noho nga tangata tokorua i panuitiara o raua ingoa ki roto i tetehi where i whakaritea e raua hei where pooti, me nga Pukapuka Rarangi ingoa o nga mema i tukuna mai ra e te where whakaari me nga pukapuka hoki hei tuhinga ma raua i nga ingoa o nga tangata e pooti ana ki tana mema ki tana mema i pai ai, ki te tae atu te tangata ki roto i te where pooti, ko te mea tua tahi ma nga Kai-whakahaere o nga where pooti ko te panui atn i te Karangi ingoa o nga mema hei pootitanga, ka mutu te panui atu

Mehemea toko, wha nga mema i whakaritea i roto i te panui mo roto i tetahi rohe pooti, note whakaaringa ingoa o nga mema mo taua takiwa tao ana ki to toko-ono nga mema i whakahuatia.

- Mehemea ki te pooti te tangata ki aua mema kia toko-wha tonu nga mema hei pootitanga ma te tangata kotahi, engari ko ana towaha i pai ai o roto i te hunga toko-ono, kaore e tika kia pooti te tangata kotahi ki nga mema toko rima, toko-ono ranei, kua e pera, mehemea toko-ono nga mema i panuitia mo roto i tetehi rohe pooti, no te whakaaringa i nga ingoa o nga mema tae ana ki te toko-warua, kia toko-ono ano nga mema e pooti ai te tangata kotahi, engari hoki ko tana toko-ono i pai ai o roto i nga toko-warua, mehemea ka pai te tangata pooti kia kotahi, kia toko rua ranei ana mema i pai ai hei pootitanga mana e pai ana, toko-toru toko, wha ranei, e pai ana.
- Ko te haora hei timatanga mo te tuwheratanga o nga where whakaari katoa hei te 10 karaka o te ata tae atu ki te 12 karaka i te awatea kamutu, ko te haora hei tuwheratanga mo nga where pooti hei te 9 karaka i te ata tae atu ki te 4 karaka i te ahiahi me mutu te tango i nga pooti.

Ko nga pukapuka katoa o ia where pooti o i a where pooti o roto i nga wahanga e waru o Aotearoa me te Waipounamu, i te mutunga o te ra pooti, me tuku hohoro aua pukapuka pooti katoa ki nga tangata whakahaere o ia where whakaari o ia where whakaari o roto i nga rohe pooti katoa, ma aua kai-whakahaere o aua where whakaari, e kaute te tokomahatanga onga pooti o ia mema o ia mema, ko nga mema i tokomaha o ratou pooti me tuhi o ratou ingoa ki mua, ko nga kaute o nga pooti ki muri ara me penei:—

Ma penei te tuhi o nga ingoa o nga mema katoa me o ratou pooti aha koa nga mema e mohio tia ana ka hinga me tuhi katoa o ratou ingoa me o ratou pooti. Me whakapiri aua Rarangi ingoa o nga mema me o ratou pooti e aua tangata whakahaere i nga where whakaari ki nga wahi marama e ki te a ana e nga tangata katoa e a hei ana hoki te tuku e aua tangata o nga where whakaari kia panuitia nga nupepa.

No. 1. Takiwa Pooti Mema O Te Tairawhiti, Ki Maketu Me Rotorua.

I runga i te whaka tikatikanga o te ture pooti o te tau 1892, koia tenei te rohe pooti mo te takiwa pooti o te Arawa.

Timata i Wairakei, otawa Otanewaimuku, haere i runga i te raina whaka te Marangai me te Hauauru o Mangorewa Kahoroa, Poraka, haere i runga i te Raina o Kuranui Whaiti, Poraka, me te rohe o Rotorua, Patetere Poraka haere irunga i to raina o Tikorangi ki te Hauauru, Manga Harakeke haere i roto o taua awa, Kaputa ki Waikato awa kahu whakarunga o Waikato, katae ki te ngutu awa o Waiotapu.

Karere ki te Teihana i Pukaahu Kahuri Kite Marangai, haere i runga i te Raina o Rerewhakaaitu, Poraka, ki

te Rawhiti, mete Raina kite Hanauru o Matahina, Poraka, haere i runga i to raina o nga Pokohu kia ngati Rangitihi, Kaputa ki te awa o Tarawora haere i roto o taua awa kaputa ki te awa a Teatua, ka whati ki te Tuaraki haere i te taha moana, karere atu ite moana ki tetehi motu ko motu Nau, karere atu ki te taha marangai o Motiti motu huri noa i te pito tuaraki o taua motu ka rere atu i reira i runga i te moana, ki wairakei, ki te timatanga o tenei rohe.

Konga mema mo roto i tenei rohe pooti tekau mawha 14 mema.

Ko te kainga hei whaka aringa i nga ingoa mema katoa o roto i tenei rohe pooti ko Ohinemutu Rotorua ko Tamatekapua te whare ko nga tangata hei whakahaere i taua whaka aringa, ko Taekata te Tokoihi, ko Hemi te Tupara.

Konga kainga hei tunga monga whare pooti menga tangata whakahaere i aua whare.

Ohinemutu

Ko Taekata te Tokoihi, Ko Hemi Tetapara

Mokoia

Ko Tamati Hapimana, ko Matuha Enoka

Teawahou

Ko te Matenga Tewaharoa, Te Weu Hikairo

Mourea

Ko Manahi Tumatahi, Kamota te Poihipi Te Puke

Eruera II. Karaka, Winiata Matia

Maketu

Ko Timi Waata Rimini, Mau e whakarite hehoa mau

Te Awa ate Atua

Raureti Mokonuiarangi, Mau o whakarite hehoa mau

Horo

Ko Raharuhi Pururu, Mau e whaka rite hehoa mau

Whakarewarewa

Ko Paora Terangi, Toniho Rihari

Motiti

Ko Hori Rangitikei, Hemi Hakaraia

Paeroa

Ko Aporo Apiata, mau o whakarite hehoa mau

Te Ruatoo

Ko Nitika Kapua, mau e whakarite hehoa mau

Pukearuhe

Ko te Warihi, Mau e whakarite hehoa mau

Tetaupaki

Ko Tau Takerei, Hoani Te Whare Maitai

Otamarakau

Ko Tau Te Puehu, Punipi Hori

Tapuae Haruru Rotoiti

Ko Maraki, To Hira Hikanui

No. 2. Takiwa Pooti Mema O Waenganui O Aotearoa Taupo, Me, Patea Konga Rohe.

Ka timata i te Raina Ruri o te Rohe Potae o Taupo, nui, a Tia, i te kohatu i Ruapehu maunga karere whakatetuaraki, i te taha Hauauru o Taupo rere tonu i runga i taua raina a a huri noa mai i to taha Rawhiti o Taupo rere tonu katae ki te tutuki tanga o taua raina ki to awa o Ngaruroro, Karere whaka te Tonga iroto i te awa o Ngaruroro, karere atu i te awa ki te raina ruri o Mohaka, Poraka, karere atu ki te raina ruri o Haoko haere irunga i taua raina, karere atu ki Waitutaki, awa, karere atu ki te raina o Mangaohane, karere atu ki te raina ruri o te Awarua, karere atu ki te Matapuna, o Kawatau, karere ki te raina o Tamakapua, karere ki te Matapuna o Mangateweka, karere atu ki te raina Otairi, karere atu ki Taupora, ka rere irunga i te ruri, Okapua, kakati ki Hautapu awa karere atu ki te raina o Motukowa kakati ki te Paa o Tamuringa, karere ki te raina o Rangipo, Waiu No. 2 Ka kati atu ano ki te Roho Potae o Taupounui-a-Tia ka rere atu i rei ra ki te kohatu i Ruapehu maunga ki te timata nga.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko wha a 4 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga i ngoa o nga mema katoa o roto i tenei rohe pooti to Tokaanu Taupo, konga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa, ko Parati Paurini, ko te Waaka Tamaira, ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti menga tangata whakahaere i aua whare.

Tokaamu Taupo—Parati Paurini, Waaka Tamaira

Tauranga Taupo—Rawhira Tearamoana, Winiata te Heuheu.

Ohaki—Ngakuru, Rameka.

Oruanui—Paora te Hemopo, Hohepa te Naihi.

Opepe—Ngamotu te Rohu, Terangi Terohu

Tekakaho—Te Tuiro Takiwa, Arani Matawaia.

Otukou—Wairehu Taiamai, Patena Hokopakake.

Paharakeke—Taiuru Terango, Rakeipohe Pine

Ohakato—Ko Tea Aperahama, Heperi Pikirangi.

No. 3. Takiwa Pooti Mema O Whakatane Ngati Awa, Ngati Pukeko, Konga Rohe.

Ka timata i matata i haere i te awa o Tarawora Tikatonu, ki Putauki, kahuri i runga i te raina Raupatu ki te Rawhiti Tirotiro Whetu, kahuri ki waho Kaputu ki te Puau o Hiwa Kahuri ki te Hauauru i te taha moana whakatane haere tonu mai i te taha moana kakati ki te timatanga ki te Matata.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko toru 3 moma

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema katoa o roto i tenei rohe pooti ko whakataane, ko nga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa, Tairua Apanui, Tamati Waaka.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti menga tangata whakahaere i aua whare.

Whakataano—Merito, Hira Hoteno.

Otamauru—Teratahi, Tewano.

Te Poroporo—Ko Pouawha Meihana, Take Tunui.

Tehoro—Ko Kereti Hawora, Te Keepa Karanema.

Hekerangi—Ko Witeriwaka, ko te Ua.

No. 4. Takiwa Pooti Mema O Potiki Te Whakatohea Ko Nga Rohe.

Timata i Ohiwa ki Tarakeha.

Ko te mema mo roto i tenei rohe pooti kotahi 1 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko Opotiki, ko nga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa, ko te Awanui te Aporotanga ko Akurangi.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare

Opotiki—Ko Paora Taia, mau o whakarite he hoa mou.

Waiotahe—Ko Rimaha, mau e wharite he hoa mou.

Omarumutu—Ko Reweti, mau e whakarito he hoa mou.

No. 5. Takiwa Pooti Mema O Tarakehe Me Potikirua, Tewhanau A Apanui, Nga Rohe.

Timata i Tarakeha ki Potikirua.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko whaa 4 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko Omaio ko nga tanata hei whakahaere i taua whakaaringa, ko Paora Ngamoki, ko Ngahaki Piripi.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti menga tangata whakahaere i aua whare.

Omaio—Ko Heremia Maroro, ko Akuhata Hamiora.

Torero—Ko Taku Kereama, ko Hoera Katipo.

Maraenui—Ko te Waewae, ko Kopu Erueti.

Tekaha—Wiremu Tamahaua, ko Tautuhi Orongo.

Raukokore—Ko te Wikiriwhi te Hata, mau e wharite he hoa mou.

Whangaparaoa—Ko Hohepa Karapaina, mau e whakarite he hoa mou.

Takiwa Pooti Mema O Ruatahuna Me Te Whaiti Me Maunga Pohatu, Tuhoe, Ko Nga Rohe.

Timata i Pouriao Kahuri ki te Hauauru i runga i te Raina Raupatu ki te awa o Rangitaiki Karere whakauta, Karatia, Heruiwi; kahuri ki te Tonga te whaiti, rere atu ki Ruatahuna rere atu ki maunga Pohatu, kahuri, ki tai, Tepona, rere atu ki Tiro tiro whetu, karere i runga i te Raina Raupatu Kakati atu ki Pouriao ki te timata nga.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko whaa 4 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto o tenei rohe pooti ko Ruatoki, ko nga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa ko Renata Numia, ko Anania te Ahikaiata.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti menga taugata whakahaere i aua whare.

- Ruatoki
- Ruatahuna
- Te Waimana
- Maungapohatu
- Tewhaiti
- Karatia
- Tehouhi

Kia Renata Numia, raua, ko Anania te Ahikaiata, he reta whaka mana tena ia ko rua, ma ko rua e whaka tutu he tangata hei whakahaere i nga whare pooti katoa o roto i te rohe pooti katoa o Tuhoe.

H. Mangakahia, Pirimia.

Takiwa Pooti Mema O Heretaunga Napia Ngati Kahungunu Konga Rohe.

I runga i te whaka tikatikanga o nga rohe pooti mema o te Paremata o te kotakitanga i tu ki Rotorua i te 7 o nga ra Maohe, 1895, no reira i wahia ai te rohe pooti mema o te tau 1892, Takiwa o Heretaunga mete wkakatunga oetahi whare pooti hou te wahanga tuatahi o taua rohe.

Ka timata i te Whanganui Arotu, Ahuriri kahaere i te taha moana kahu ki te tonga Hukarere, te matau a Maui, Waimarama kairakau. Pourerere, kariro mai nga kainga tangata katea o Pourere ki rote i te rohe pooti o Heretaunga, ka kuri kaahu tenei rohe ki te Hanauru Maraki Karere tika tonu ki te Waikopiro, karere atu ki te kopua karere tika atu ki Ruahine hiwi ka kati atu ki te rohe pooti o Patea me Taupo Nui-a Tia, karere atu ki Titiokura karere atu ki te timatanga ki te Whanganui-a-Rotu, Ahuriri.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko whaa 4 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko te Waipatu, ko nga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa ke Penei Teuamairangi, ko Ihaia Hutana.

Ko nga kainga hei tunga menga whare pooti menga Tangata whakahaere i aua whare.

Kia mohi Te Ataihikoia, kia Hori Ropiha he reta whakamana tena naku i a korua makorua e whakarite nga tangata hei whakahaere i nga whare pooti katoa o roto i te rohe pooti o Heretaunga i mua mai o nga ra etu ai te pooti tanga.

H. Mangakahia, Pirimia.

Takiwa Pooti Mema O Porangahau Wahanga Rua O Te Rohe Pooti O Heretaunga, Ahuriri, O

Te Tau 1892, Ngati Kahungunu Ko Nga Rohe.

Ka timata i te rohe pooti i Pourere kaahu ki te Hauauru Maraki karere tika ki te Waikopiro katika atu ki te Kopua karere atu ki te roho pooti o Tamaki Ngati Mutuahi me Rangitane kahaere i runga i te rohe o te taha ki te marangai matonga o taua rohe pooti ka tutuki atu ki te rohe o te taha marangai maraki o te rohe pooti mema o Wairarapa kahuri ka ahu ki te marangai i runga i taua rohe o Wairarapa tatu atu ki te taha moana i te Poroporo.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti kotahi 1 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko Porangahau ko te Poho o Kahungunu te whare ko nga tangata hoi whakahaere i taua whakaaringa ko Heta Matua, ko Wi Matua.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti menga tangata whakahaere i au a whare.

Porangahau—Heta Matua, Wi Matua.

Mataikona—Hami Potangaroa, Karaitiana te Whakarato.

Takiwa Pooti Memam O Te Wairoa Hakipei.

Ko nga rohe otaua rohe pooti i panui tia i mua iroto i te Pukapuka whero me titiro ki reira nga whakahaere i nga whare pooti.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko rima 5 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti kote Mira Wairoa, ko nga tangata hei whakahaere i tau awhakaaringa ko te Hapimana Tunupaura mau e whakarite hehoa mou.

Ko nga kainga hei tunga me nga whare pooti menga tangata whakahaere i aua whare

Temira—Te Moana, Hauturu.

Tereinga—Hoeta Mau e whakarite hehoa mou.

Erepeti—Ko Hawea mau o whakarite hehoa mou.

Waikare—Wi Hautaruke, Wharerangi.

Kopuawhara—Rewi Toheriri mau o whakarite hehoa mou.

Nuhaka—Kingawhero, mau e whakarite hehon mou.

Whakaki Waihirere

Waiwhara

Kia te Hapimana Tunupaura, ki a Hori Niania he reta whaka mana tena naku i a korua makorua e whakarite nga tangata hei whaka haero i nga whare pooti o roto i te rohe pooti o te Wairoa i mua mai o nga ra e tu ai te pooti tanga.

H. Mangakahia, Pirimia,

TAKIWA POOTI MEMA O HAURAKI ME MOEHAU PUTANOA I ONA ROHE KATOAA, KO NGA ROHE.

Timata i te Pito tuaraki o Waiheke karere atu i te Moana o Aorangi ki Moehau kaha ere i te taha Rawhiti Kahu ki te putonga Marangai, Panehaua, Harataunga, Whangapoua, Kuaotunu, Opito, Pane Kokiri, Ohahei, Tairua, Wharekawa, Whangamata, Mataora nga kuria whare, kahuri ki te Hauauru, raina tika ki te tihi o te aroha maunga, karere iho ki Waipua i te taone o te aroha, karere i runga i te raina o te Rerewo ki Waikato ka tae ki te awa o Waitoa karere tika ki Hangawera, kahaere i runga i te rohe o nga whenua Raupatu me Hauraki Kohukohu nui karere ki roto o te Wairoa karero ki Mangemangeroa, karore atu i runga i te moana ki te Warowaro Kakati ki te Pito tuaraki o Waiheke.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko wha 4 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema katoa o roto i tenei rohe pooti ko kapanga, karamaene, ko nga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa ko Wiremu Taurua, ko Kerehama Waaka.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti, menga tangata whakahaere i aua whare

Kapanga, Karamaene—Ko Wiremu Taurua, ko Kerehama, Waaka.

Ohinemuri—Hohepa, Kapene, ko Takerei Teputu.

Te Aroha—Ko Reha Aperahama, ko Hohepa Tauhou.

Hotereni Taone—Ko Matiu Poono, Tupara Konui.
Whakatiwai—Ko Renata Tekoroa, ko te Mgako
Te Wairoa—Ko Wiremu, Teoka, ko Terakataha.
Waiheke—Ko Puhata, ko te Moanaroa.
Manaia—Ko Tinipia, ko Ngapu.
Papaaroha—Ko Makoare Teahoroa, ko Mitai Kotahi.
Harataunga—Ko Tuterangi, ko Hohepa Ngapo.
Whangapoua—Ko Hamiora Whakakoro, Mangakahia, ko Pine Ngapo.
Kuaotunu—Ko Kerehama Mataitai, ko Hoani.
Wharekaho—Ko Peneamena Tanui, ko Hema Rereahi.
Tapatai Tairua—Ma te Keepa Terangipuawhe e wharite he tangata.
To Paritu Wharekawa—Ko Hohepa, Tame, ko Henare Nawaia.

Takiwa Pooti Mema O Te Raki Waima Ko Nga Rohe

Ko nga rohe tenei takiwa pooti konga rohe ano i panui tia i roto i te Pukapuka whero ote tan 1892, ara kei te Hapanga ki Papua me Oikura te waiahi i tapahia o te rohe tawhito.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko toru 3 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko waima konga tangata hei whakahaere i toua whakaaringa ko Waipapa Mihaka, mau e whakarito hehoa mou.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti menga tangata whakakaere i aua whare.

Waima—Waipapa Mihaka, mau e whakarite hehoa mou.

Otaua—Ko Wiremu Paati, mau e whakarite hehoa mou.

Waimaruaku—Ko Hapakaku Moetara, mau e whakarite hehoa mou.

Whirinaki—Ko Tautari Rawiri, mau o whakarite hehoa mou.

Kua riro tetehi o nga mema o waima mo Mangamuka Penei ano hoki te mema o whakarapa naraira katoe e 3 mo Waima e 3 mo whakarapa.

Takiwa pooti mema o te Raki i te mana o te ture whakatikatika o nga takiwa pooti o te tau 1895, no reira ka wahia kia toru nga wahanga o te takiwa pooti o waima te tau 1892.

Timate i te Hapanga, Papua, Oikura, Okaihu Puketii, Maungataniwha, te Rata Tomo, Manganui owae, Matawera Karere atu ki te Hapanga ki te timatana.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti took rua 2 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko Mangamuka konga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa ko Piripi Te Rakena mau e whakarite hehoa mou.

Ko nga kainga hei tunga mo nga where pooti menga tangata whakahaere i aua whare.

Mangamuka—Piripi Rakena, mau e whakarite hehoa mou.

Waihou Kiroto—Hori Hare, mau e whakarite hehoa mou.

Utakura—Ko Kaipō Heterene, mau e whakarite hohoa, mou.

Motukaraka—Nui Hare, mau e whakarite hehoa mou.

Takiwa Pooti Mema O Waihou Ki Waho Me Whangape Nga Rohe.

Ka timata i motu karaka pa taha moana kahu ki te Wahapu o Hokianga Matawera motu Kauri Tekaraka Ngarongotea Araiteurume niu kahaere i te o ne kahu whakararo matihetihe whangape Herekino kahuri ki te marangai, te uhiroa, te Titaha, Raetea Naungataniwha karere i runga i te raina o te rohe ki te Hauauru o Mangamuka me motu karaka Te Ratatomo Manganuiowae ka tutuki ki motu karaka.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti toko-rua 2 mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko Waihou ki waho ko nga tangata hei whakakahaere i tana whakaaringa, ko Raiti Tetai, ko Koroweo.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti me nga tangata whakahaere i aua whare.

Waihou Kiwaho—Ko Raiti Tetai, ko Koroweo.

Ko Matihetihe—Paremata Muwheke, Manuka Rawiri.

Whangape Paraki—Tono Ihaia, Hone Paraihe.
Waitapu—Herewini Tetoko. Totipene.

Takiwa Pooti Mema O Whangaroa Ki Te Raki, Ngapuhi, Ko Nga Rohe.

Ka timata i Kenana, Taemaro, Taupo, Mahinepua, Matauri, Tapuaetahi, Tii Mangonui Te Kerikeri. Puketi, raina tika ki Maungataniwha kahuri ki Kenana ka kati ki te timatanga.

Ko nga mema mo roto i tenei roho pooti toko-wha mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko Kenana, ko nga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa ko te Huirama, Tukariri, mau e whakarite he hoa mou.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare pooti me nga tangata whakahaere i aua whare:

Kenana—Huirama Tukariri, mau e whakarite hehoa mou.

Te Touwai—Hemi Tupe Hongi, mau e whakarite hehoa mou

Matauri—Hohepa Whare, mau o whakarite hehoa mou.

Tii Mangonui—Herewini, Ngawati, mau e whakarite hehoa mou.

Takiwa Pooti Mema Otetahi Wahanga O Te Rohe Pooti O Te Rarawa Takiwa O Te Raki.

Ka timata i Herekino kaahu ki te Tuaraki Waikeri, Te Tauroa, Ahipara, Waimimiha, To Karaka, kaahu ki te Rawhiti Kaikino Rangaunu, Rangiaohia, Taipa, Mangonui ka huri ki te Tonga, Omatai, Maungataniwha, Raetea, kahuri ki te Hauauru, Tetitaha, Te Uwhiroa karere atu ki Herekino ki te timatanga.

Ko nga mema mo roto i tenei rohe pooti e rua mema.

Ko te kainga hei whakaaringa i nga ingoa o nga mema o roto i tenei rohe pooti ko Kaitaia, ko nga tangata hei whakahaere i taua whakaaringa ko Riapo Puhipi, mau e whakarite hehoa mou.

Ko nga kainga hei tunga mo nga whare.

Kaitaia—Ko Riapo Puhipi, mau e whakarite hehoa mou.

Kia Herepate Rapihana, he reta whakamana tena naku ia koe mau e whaka-tu etehi tangata hei whakahaere i nga whare pooti o roto i tenei roho pooti.

H. Mangakahia, Pirimia:

He Whakaaturanga Mahara.

Ki te mahara a tenei Huinga Rangatira e noho nei i Rotorua i temea he maha nga Rangatira kei te hiahia kia tau ki o ratou takiwa te tikanga i whakaaetia nei o te Runanga nui o te kotahitanga o nga Iwi Maori o Nui Tireni, mo nga hapu o Rangitane o Tamaki i roto i te Porowini o Haaki Pei Nui Tireni. I runga i tenei ka whakaaetia e tenei huinga Rangatira, me tau ki nga Hapu, e hiahia ana kiaua tikanga o te pukapuka kua kii ake nei me tau ki nga Rangatira menga Hapu me o ratou takiwa aua tikanga ko nga Rangatira menga Hapu e hiahia ana ki aua tikanga me tuhi e ratou he pukapuka whakaatu i to ratou hiahia, me te whaki i o ratou ingoa me o ratou takiwa, a me whai mana te Kawanatanga ki te tuku atu ki a ratou i tetahi pukapuka o taua tikanga ki nga kai tono mai.

Kia tau ki raro i te tikanga i whakaaetia mo nga Hapu o Rangitane.

KIA H. MANGAKAHIA, Pirimia.

Kotahitanga O Te Iwi Maori O Niu Tireni.

He Ture whakamana i te "Kotahitanga o nga iwi Maori o Niu Tireni.

Ki a whai mana ai ratou ki te whakahaere i o ratou whenua, mo o ratou taonga, me nga mea katoa e pa mai ana ki a ratou.

I raro ano i te mana o te pukapuka e huaina ana ko te "Whakaputanga o te Rangatiratanga o Niu Tireni," o te 28 o nga ra o Oketopa. 1835, me te "Tiriti o Waitangi" o te 6 o nga ra o Pepuere, 1840, me te mana hoki kua homai i raro i te Tekihana 71 o te Ture i whakaputaina nei e te Paremata o Ingarangi i te 30 o nga ra o Hune, 1852, i hoaina, he "Ture hei tuku atu i te mana whakahaere ki te Koroni o Niu Tireni."

Tekihana 71. A notemea, ka tika kia whaka hohorongia te whakarite nga mahi me nga ritenga Maori a nga Maori o Niu Tireni mo tenei wa, hei kawana ano i a ratou, mo a ratou mea ake, me nga mea e oho ake i waenganui i a ratou, engari ia, kua a roreke atu i nga huarahi hei painga mo te tangata, a me wehe ke atu etahi takiwa, e mana ai aua mahi me aua ritenga.

Ka tika noa atu ma te Kuini ma etahi (Reta Tapu) kia tukuna mai i raro o te Hiiri nui o te Kingitanga (Huihui) o Ingarangi, i tena waitenawa, ki te whakarite tikanga mo aua ritenga kua kiia ake nei, ahakoa rereke atu ana mahi me aua ritenga Maori i te ture o Ingarangi, i tetahi ritenga ture, mahi ranei, e mana ana i Niu Tireni, i tetahi atu wahi ranei o Niu Tireni, ahakoa pehea te ahua.

Na ka meingatia hei Ture e te Runanga Nui o Niu Tireni, e noho huihui ana i roto i te Paremata, i runga hoki i te mana o taua Runanga, te mana o tonoa ana i roto tenei Pire.

- 1. Ko te ingoa Poto o tenei Ture ko "Te Ture whakapumautanga i te mana Maori."
- 2. Ka ahei ratou ki te wehe takiwa hei mananga mo aua ritenga me aua mahi kua kiia i raro i te Tekihana 71, kua whakahuatia ake nei.
- 3. Ka ahei ratou ki te mahi Ture hei whakahaerenga i a ratou mahi, engari ia kua e rereke atu i nga huarahi hei painga mo te tangata.

He Ture.

Ki te mahara a tenei Runanga mo runga i te Pitihana a N'itimuahia, N'tipakapaka, Ngaitahu (o te Takapau, H.B.), Ngailutairoa he Hapu no roto i a Rangilane o Tanaki i roto i te Porowini o Haaki poi, tonoa mai ki tenei Runanga kia paahitia e tenei Runanga he tikanga mo ratou.

- 1. *Kia Mutu te Kooti* i waenganui i a ratou, mo o ratou whenua.
- 2. *Kia Mutu te Riihi* i Waenganui i a ratou, mo o ratou whenua.
- 3. *Kia Mutu te Mokete* i o ratou whenua.
- 4. *Kia Mutu te Ruri* i waenganui i a ratou mo o ratou whenua.
- 5. *Ko te Hoko me Muhu* i waenganui ia ratou.

I te wa i kokirihia ai o *Manahi Paewai* te pitihana kua kiia i runga ake nei ki to aroaro o tenei Runanga, ka whakamaramatia o ia ki te Runanga, te hiahia o nga Hapu kua kiia ake nei—*I whakaaetia* e tenei Runanga kia whakaritea te tonoa a nga kai-pitihana.

Na konei i kii ai tenei Runanga, i runga i to kii a nga kai-pitihana. Na te taumaha o nga tikanga o nga Ture e paahitia ana e te Paremata Nui o Niu Tireni mo runga i nga whenua Maori me te tangata Maori, na reira i tonoa ai ratou ki tenei Runanga kia whakaaetia he tikanga, Kia Mutu nga mahi kua kiia i runga ake nei ki waenganui ia ratou mo o ratou whenua—Na konei ka kiia e tenei Runanga te kii—Kei te whakaaetia te kii a nga kai-pitihana—Na te kino o nga Ture o Te Paremata Niu o Niu Tireni i tika ai kia mutu te awhina (i te Kooti Whenua Maori) me etahi o nga mahi kua kiia i runga nei mo nga wa e takoto mai ana aua Ture—A na konei i kii ai Te Runanga Nui o Te Kotahitanga o nga Iwi Maori o Niu Tireni.

- 1. *Me Mutu te Kooti* Whenua Maori ki roto o nga takiwa o nga kai-pitihana kua whakahuatia i runga ake nei mo nga wa e takoto mai ana aua Ture. A ma tenei Runanga te kupu whakapuare ka puare.
- 2. *Ko te Riihi me mutu* ki Waenganui i o ratou takiwa.
- 3. *Ko te mokete me mutu.*
- 4. *Ko te ruuri me mutu.*
- 5. *Ko te hoko me mutu.*

Ko te wahi e whakangawaritia ana e tenei runanga ki nga kai-pitihana ko te wehe atu i nga paanga o nga tangata ehara nei i te Maori, a ki te uru taua tikanga wehe i aua paanga ki roto i "te Kooti whenua Maori" wehe ai, e tika ana nga kai-pitihana kia uru ki te Kooti kia wehea aua tu paanga kua tukuna nei ki te pakeha, ki te karauna ranei i nga paanga e puritia ana e nga kai-pitihana inaianei, a ki te tonoa mai he Kai- Ruuri hei Ruuri i te raina wehe i nga hea kua riro i te pakeha, i te karauna ranei, ka whakangawaritia tana, engari ko nga mahi mo runga i nga whenua o nga kai-pitihana ana mutu tena ka kati nga mahi kua whakahuatia nei, e kore e tika kia mahi tetahi o ratou i tetahi o aua mahi ko tenei whakangawaritanga kua kiia ake nei mo te wehe i nga hea kua riro te hoko ki te pakeha, ki te karauna ranei, i mua atu o tenei ra o te 11 o nga ra o Aperira, 1895. Timata atu i tenei ra ahu ake nei ka kati nga mahi kua whakaaetia i runga ake nei.

TE KAUWHANGANUI, MAUNGAKAWA

Mei 10, 1895.

Mo runga i te take i nukuhia ai to tatou nohoangainanahi i te 9 o nga ra o Mei 1895.

I ponei te takoto mai o taua take a te Wheoro kia whakutakotoria atu e nga rangatira o te Arawa tetahi pukapuka kirimina hei hainatanga ma te kotahitanga.

Kua puta to kupu a nga Rangatira o te Arawa, 1. Me haere mai te Tamaiti na kia tu ia i roto i nga Upoko maha o nga Rangatiratanga o nga Motu erua o Aotearoa me te Waipounamu.

Kia taea ai e ratou tahi te whakahaere o nga tikanga e ora ai nga Iwi Maori o nga motu e rua nei.

- 2. Ehara i te mea e kii ponei atu ana nga Rangatira nei, mo tenei ra tonu ka whakaoti ai tenei kupu nui whakarahara engari ko tona tikanga kei te haere mai to waa e rite ai taua kupu.

I runga hoki i te titiro a te kotahitanga ko nga Iwi nunui katoa i roto i te ao e whakakotahi ana i a ratou, kaore ekore te whakaturia he tangata hei pupuri i nga mana me nga Rangatiratanga o roto i to ratou kotahitanga.

- 3. Engari me mahi nui me mahi tika i runga i te ngakau tahi, me te whakaaro tahi e pumau ai te kotahitanga i roto i te aroha, he mea paihere na te rangimarie Amine.

Petera Tukino, Pokiha Tananui, Keepa te Rangipuawho.

Me te komiti whiriwhiri o te kotahitanga ara o nga hapu i tae ki te Kauwhanganui. Ko nga hapu o te kotahitanga i tae mai ki te hui i te Kauwhanganui:

Maungakawa, Mei 16, 1895.

I noho te komiti o etehi o nga mema o te kotahitanga i tae ki te Kauwhanganui ki te hari i te kirihipi kiahainatia e Kiingi Mahuta me ona Iwi i raro i te mana o te whakahau a te Paremata tua whaa o te kotahitanga o te Iwi Maori i tu nei ki Rotorua i to 7 o Maehe, 1895.

Ko te take i noho ai taua Komiti mo runga i te kupu a Moiha Keepa Taitoko i whakatakoto ai ki te aroaro o nga rangatira o te Arawa i mea taua kupu:

Me whakatakoto tana kirihipi ki te aroaro o Kiingi Mahuta hei hainatanga mana me ona Iwi, me ki atu e ia me haina ia i runga i tona mana Kiingi o te Iwi Maori o Niu Tireni, ko nga mema o te Komiti:

- Ko Te K. Taitoko.
- H. Mangakahia.
- H. Tukino.
- R. Wharerau.
- P. Tau.
- Mete Kiingi.
- M. Paewai.
- R. Te Ao.
- H. Kerei Paipai.

Ko te whiriwhiringa a tenei Komiti mo tenei take koia tenei:

- 1. Me whakatakoto atu e Te K. Taitoko

Kooti, i nga Piira Kooti, i nga Paremata i te aroare ranei o nga huihuinga Kiingi i raro ano i te mana o nga ture i mahia mo nga Tiriti i roto i te ao.

Na reira me haina a Kiingi Mahuta i tona ingoa ki roto i taua kirihipi Nama 4, me pera ano te tuhinga o tona ingoa me te tuhinga a tona papa i tona ingoa ki roto i tana Pitihana i tuhia nei i Ingarangi i te 22 o nga ra o Hurae, o te tau 1884.

Kaore e ahei i raro i te mana o te Tiriti o Waitangi me te Rarangi 71, kua meatia nei hei mana mo aua kirihipi katoa kia whakarereke, tia, kia patupatua ranei, kia tuhia atu ranei etahi kupu hou ki roto i nga whakaupoko o aua kirihipi i te whakaupoko ranei o tetahi o aua kirihipi.

I runga hoki i te kitenga kiha i rawa te Kiingitanga te mana ranei o Kiingi Tawhiao i whakarerokea e aua Ritenga i e tona tuhinga peratanga i tona ingoa whaihoki e kore ano e taea te whakarerake o enei mahi te mana,

te Kiingitanga ranei o Kiingi Mahuta notemea kei to tu tonu i a i te tunga Kiingi o tona Tupuna tae noa ki tona papa.

Te hiahia o te Kotahitanga kia haina nga Rangatiratanga katoa ki nga kirihipi kia topu ai aua Rangatiratanga ki te tono i te mana Motuhake mo te Iwi Maori.

Meiha Keepa Rangihwinui,

Hamiora P. Mangakahia,

Takarangi Mete Kuigi.

Maungakewa,

Mei 17, 1895.

H. P. Mangakahia, Pirimia.

Kia o ra te Kiingi.

Mate Atua o Rungarawa e tuku iho nga Manaki tanga mou, mana hoki e homai, he oranga roa motou tinana, mana o homai he mohio tanga ki roto i tou nga kau, kia taea e koe te whaka puaki nga kupu hei whaka oti i nga Tikanga e kotahi ai nga Tinana me nga whakaaro o nga Iwi kua nohonei kito aroaro.

Kia ora ou teina katoa nga uri whakatupu o Kiingi Tawhiao.

Kia ora nga Ariki nga Rangatira whakahaere katoa i nga mana i raro i tou Kiingi tanga mate atua kaharawa kei aianeia nga tikanga mo nga mea katoa i runga i te Rangi me nga mea i runga i te whenua me nga mea katoa hoki i raro iho i te whenua mana koutou e tiaki i nga wa katoa.

Ka tuku atu tenei ahau i taku whaka moemita me taku whakawhetai k i nga Rangatira tanga katoa o nga Hapu o nga Iwi kua huihui mainei ki te marae o te Kauwhanganui o te mana Motuhake mo te Iwi Maori.

Meiha Keepa Rangihwinui,

Hamiora P. Mangakahia,

Takarangi Mete Kuigi.

Maungakewa,

Mei 17, 1895.

H. P. Mangakahia, Pirimia.

Kia o ra te Kiingi.

Mate Atua o Rungarawa e tuku iho nga Manaki tanga mou, mana hoki e homai, he oranga roa motou tinana, mana o homai he mohio tanga ki roto i tou nga kau, kia taea e koe te whaka puaki nga kupu hei whaka oti i nga Tikanga e kotahi ai nga mua ko taua kupu ki taku rongu i korero tia e ia i te wa e noho ana ia i Hikurangi.

I penei ana kupu—

E nga Iwi o runga i te motu nei takoto rapua te mea ngaro.

Tetehi o ana kupu.

Kaore ahau e pai kote wai o roto kia maringi ki waho engari kote wai o waho kia maringi ki roto.

Tetehi o ana kupu—

Taihoa ahau ka mahue i a koutou i oku ake Iwi kongā hoa moku kei waho maratou e whaka tutuki taku mahi.

Penei tetehi—

Ahakoā kutoe ki au kotahi rau e rima tekau ranei ki te kore i te rima tekau e rua tekau marima, ki te kore i te rua tekau marima tekau marua ko au kei roto ka puta kaora.

E te Tumurki i raro i te mana ote Kiingi tanga, tenei ahau kei te mahara penei kei te tino mohio pea koe ki te hangai tanga o enei kupu notemea he rongo korero ahau ki enei kupu.

Mehemea i penei te takoto o enei kupu kua pai kaore i korero tia i taua wa nga whaka marama tanga o au kupu na reira ka korero atu ahau inaianei.

Ahakoā na koutou enei kapu katoa otira mo nga whakaaro kei roto i o koutou ngakau te tino take i riro ai maku e korero atu.

Kei penei o kouotu mahara he aha te take i tuku a rawa tia ai e nga Iwi nei mo tenei warawa katahi ano ka ki mai kia kotahi tatou e tika ana hoki te taenga atu ote nei mahara uiui ki roto i te ngakau o te tangata notemea he nui nga tau i Powhiri ai a Tawhiao ki nga Iwi kaoro i tae mai.

No tenei warawa kua ngaronei te tangata nana enei kupu katahi ano kaeke mai he mea nui tenei he mea whaka raru i te ngakau mahara ote tangata katika ano kia hopo kia kia wehi.

Na reira ka whaka maramatia te kupu tuatahi—*Takote* rapua te mea ngaro.

E mohio ana koe ete Tumuaki he nui nga tau i Kimi ai nga Iwi ote motu nei i te mea ngaro ara i te ora mo te Iwi Maori e hara i te mea ko nga Iwi anake i raro i te mana ote Kiingi tanga i te rapu i taua mea ngaro kaore ko nga iwi ano i waho i Kimi.

Ko te Kimi a nga iwi owaho koia tenei i tu nga mema Maori i roto i te Paremata o te Koroni kia whakaokia nga whenua i riro i te Raupatu kaore i taea.

Te rua i tono nga mema Maori i roto i te Paremata o te Koroni kia whakatoko mahatia nga mema Maori ki roto i taua Paremata ko te ra mea kia riro ai i nga Maori te kaha o te pooti i nga ture e mahia ana mo nga whenua Maori—kaore i whakaetia.

Te toru i tuku Pitihana nga iwi o waho i te Kiingi ki te Paremata kia whaka mutua te hanga ture a te Paremata o te Koroni mo nga whenua o te Iwi Maori kia waiho ma ratou ano e hanga he ture mo ratou whenua kaore i whakaetia.

I te mea kaore e na kimihanga tikanga i whakaetia e te Kawanatanga.

Katahi ka whakaaro nga iwi mehanga he whare Runanga hei rapunga tikanga.

- Kahanga ta Ngapuhi ko te Tiriti o Waitangi.
- Ko ta ngati Whatua ko te Paremata kei Kaipara.
- Ko ta ngati Maru ko Hotunui.
- Ka ta te Arawa ko Tamatekapua.
- Ko ta ngati Awa ko Matatua.
- Ko ta ngati Porou ko Porourangi.
- Ko ta Teitanga a Haiti Whare ko te Kania Takirau.
- Ko ta Rongowhakaata ko te Pohoomahaki.
- Ko ta ngati Tahupo ko Tamanuhiri.
- Ko ta ngati Kahungunu ki te Wairoa ko Hikurangi.
- Ko ta ngati Pahauwera ki Mohaka ko te Kahuoteranga.
- Kahungunu ki Heretaunga e toru nga whare ko Heretaunga, ko Kahukuranui ko Kahuranagi.
- Kahungunu ki Wairarapa Kongatauewaru.
- Ko te Whare o ngati Raukawa ki Otaki ko Raukawa.
- Ko te whare itu ki Wanganui.
- Ko te whare itu ki Taupo.

Ko enei whare katoa i hanga hei rapunga tikanga e puta ai he ora ki te Iwi Maori, ko te tikanga nui i kitea e to Ngapuhi whare e te Tiriti o Waitangi me to ngati Whatua hoki, tonoa ana a Hirini Taiwhanga a te Puhi a te Hakena Parore kia haere ki Ingarangi ki te Kimi i te o ra mote Iwi kaore i kitea.

Te toru o nga whare i whai mahi ko ta te Arawa ko Tamatekapua ko te mahi ioti i tena ko te Pitihana ki a te Kuini ko te Karorotipihau.

Ko etehi o nga whare nei i ahu katoa a rateu nei mahi ki te Kawanatanga o Niu Tireni korerawa korerawa he Pitihana he Pire ranei i whakaetia mai ete Paremata o te Koroni o Niu Tireni.

I te tau kotahi mano 1889 ka timata ano te mahi a te whare o Ngapuhi i te 13 o nga ra o Maehe, ka kitea ko te whaka kotahi tanga tenei ko te 6 tenei o nga tau kuatae mainei ki te Kauwhanganui.

Te Kotahitanga e ki te mainei koe ete Tumuaki—kua huihui nei ki to aroaro.

Ko te tino take i tae mai ai te nei Kotahitanga ki tenei marae ko tenei mahi kua tino kitea i roto i enei tau e rima ko te tino huarahi tika tenei, ko te kai tenei o roto i te kupu a Kiingi Tawhiao i kiira tokoto rapua to mea

ngaro kua kitea e hari mai ana te nei e te Tumaki kia ko rua kia whakaaturia o na tikanga katoa te taonga o roto o te kupu a to Papa.

Aha koa te maha o nga kupu i korero tia e to Papa i ngara o mua otira kua huihuia katoa tia mai ki runga ki tenei kua mauria mai nei kiakoe-ara ko te whaka Kotahitanga o nga, Iwi Maori he mahi tenei ki hai i taea te arahi kia oti i roto i nga tau e whaa tekau.

I te nei taima timata mai i te tau 1889 i te 13 o nga ra Maehe, tae noa mai ki ie tau 1895, ko nga tangata kua whaka kotahi mai ki raro i te mana o te whakaputanga o te Rangatiratanga o nga Hapu o Niu Tireni me Tiriti o Waitangi me te Rarangi 71 i runga i te tuinga a te tonga o te wahine a te Taiti i tona ingoa ki runga i te pukapuka kirihipi ka 34,000 mano tangata.

Ko nga pukapuka i haina ai aua tangata katoa e waru he kirihipi katoa e ngari kua hoatu e tehi kirihipi hou mo te wahanga rua o tenei motu e 3 hui atu ki te kirihipi nama rua kawha katoa.

Ko aua pukapuka kirihipi o waru he mea whakarite tonu ki nga wawa hanga o nga motu o rua nei o Aotearoa me te Waipounamu e 2 nga wahanga o tera, motu e 6 o tenei motu.

Ko nga karero o nga whakaupoko o aua pukapuka he rite tonu, he kupu nunui katoa nga kupu o roto he kupu kaha e tino hopu ana nga korero o aua whakaupoko i te Tinana me nga whakaaro o te, tane, wahine tamariki o tuhi ana i o ratou ingoa kiaua kirihipi kia riro ki raro i te mana o te whaka Kotahitanga o te Iwi Maori.

I muri i tena katahi ka hopukina hoki taua whaka Kotahitanga ra kia riro ki raro i te mana o te Tiriti o Waitangi me te Rarangi 71 ko enei mea e rua ko te Tiriti o Waitangi me te Rarangi 71, he Ture enei i mahia i mua hei tiaki mo nga Iwi Maori katoa o Niu Tireni me o ratou whenua.

Ko te Tiriti o Waitangi he mea ata mahi marire o nga iwi e rua e te Kuini o Ingarangi i tetehi taha e nga Rangatira Maori of Niu Tireni o to Tehitaha hei ture i waenganui ia raua e 512 nga Rangatira o enei motu i tuhi ki runga i taua tiriti.

Ko te Rarangi 71 he ture tenei i mahia e te Paremata o Ingarangi i to tau 1852 kaore he Maori o Nui Tireni i uru atu ki taua Paremata i te wa i mahia ai te nei ture mo nga Iwi Maori o Nui Tireni.

E te Tumuaki.

I te mea kua poto atu ki to aroaro nga whakamaramatanga katoa o nga kupu me o ratou nei tikanga katoa mo te take e tonoa nei e te Kotahitanga kia whaka kotahi nga Iwi Maori katoa o Aotearoa me te Waipounamu ki raro i te mana o te Tiriti o Waitangi me et Rarangi 71.

I te mea hoki kaore e taea te waaka rereke te tu a te Kiingi i tona turanga tuatahi na reira ka korero tia enei tikanga kia whai marama tanga ai mo koutou ki ta to Kotahitanga whakaaro.

I runga i te mea kua maha nga tau e tino rapua ana kia kitea he tikanga tika he tikanga whaimana e kore ai e kaha te Kawanatanga o te Koroni o Nui Tireni ki te hanga ture mai ki runga i o tatou whenua me tatou me a tatou taonga.

E kore ai hoki e kaha ki te takahi i nga Ture me nga Tikanga e mahia ana e te Runanga whiriwhiri a te Kiingi, na runga i enei kore ana e taea e te. Kotahitanga te whakapuaki etehi kupu e rite ana mo tenei kupu, te whaka-kotahitanga o te Iwi Maori ki raro i te mana o te Kiingi o te Iwi Maori.

He nui tw hiahia o te Kotahitanga kia ki tae tetehi take i roto i tenei mahinga a te Kiingi e kaha ana ki te arai i nga Tikanga katoa e hanga mai ana e te Paremata o te Koroni o Nui Tireni mo runga i o tatou whenua karauna-karaati whenua papatupu whenua rirohe i te Raupatu penei kua rite te utu mo tenei take ki te hiahia e mohio tia atu nei kei te Tumuaki me tona Runanga whiriwhiri i raro i te mana o te Kiingi.

Na runga i enei take katoa ka kia penei tia he kupu atu ki te Tumuaki me te Runanga whiriwhiri i raro i te mana o te Kiingi he mea tino nui tino tika hoki kia waiho tia o tenei huihui nga te mana o te Kiinga kia tuana pera mei a, i tona tunga, ko nga iwi menga Hapu e awhina ana i aia mehui tahi me te Kotahitanga.

Kia a hei ai i raro i te mana o tenei kupu ko te whaka Kotahitanga o nga Hapu o te Iwi Maori o Nui Tireni kia kotahi ai te kupu a te motu katoa ki te tonono i te mana motuhake kia riro mai ki te Iwi Maori i raro i te mana o te Tiriti o Waitangi me te mana hoki o te Rarangi 71.

Ki te riro mai taua, mana motu hake i te toputanga o te Iwi Maori ki te i noi katahi ka tino mohio nga iwi katoa kua tika te mana hei tunga mo te Kiingi tanga o te Iwi Maori-katahi hoki ka kore e taea te hanga mai e tetehi mana ke ake he ture hei whaka raruraru mo a tatou nei tikanga katoa e hanga ai.

Te Paki O Matariki, teKAUHANGANUI, O AOTEAROA ME TE WAIPOUNAMU

NGA WHAI KORERO A TE KIINGI.

Mei 7, 1895.

Taku kupu ka tu ake nei—

He mihi naku ki nga Rangatira, katoa! katoa!! katoa!!!—Ki nga Rangatira, o nga Motu iie rua nei, o Aotearoa, me te Waipounamu: Kia ora tonu koutou, ma te Atua tonu e tiaki:—Ki te tika tenei hanga te kupu, ko te Atua tonu tena.

E ora ana taku ngnkau ki taku kitenga i a koutou i nga Rangatira o nga Motu e rua nei, Aotearoa me te Waipounamu, he mea ake naku, ki a hurihuri tahi, ko taau, ko taau, ko aku, ka rawaka, Na taku Matua ano te kupu nei, a waihotia iho enei kupu hei tiro tiro ma nga Rangatira katoa, Puta puta puta noa.

He kupu ake ano tenei naku ki nga Hapu e toru nei, ki nga Matariki, ki nga Manukura, ki nga Whakamarumru, ki nga Tumuaki o te Kiingitanga o taku Paapa, Kia ora tonu koutou katoa ! kutoa !! katoa !!!

He kupu ako naku kia pai te whakatakoto i te kupu kia tika, kia kaha kia kaha kia kaha, ki te tika te whakatakoto i te kupu ko te Atua tonu tena, ma tena e whakaae ai te Iwi katoa, katoa, katoa;—Whiriwhiri marire, a waihotia iho, mo te haere o tera Rangatira, o tera Rangatira, hei aha i te kupu kua takoto, kia ora tonu te Iwi katoa katoa, ma te Atua tatou katoa e tiaki.

Waikato.

Ko te whaka atu ranga tenei kia mohio ai nga Iwi katoa i te whakaaetanga o Kiingi Mahuta me ona Iwi katoa kia hui ki te whaka Kotahitanga o te Iwi Maori o Aotearoa me te Waipounamu o te tau 1892.

Te Kauwhanganui, Maungakawa, Mei 17, o nga ra 1895.

I Panui Tia e H. P. Mangakahia te tehi pukapuka i te aroaro o te whakaminenga o nga Rangatira tanga katoa i raro i te mana o te Kiingi.

Me nga Rangatiratanga hoki o to Arawa me Taupo. Me Whanganui o te taha ki te Kotahitanga.

Petera Tukino, Pokiha Taranui, Keepa Terangipuahe Henheu Tukino, me te nui atu o nga Rangatira o te Arawa.

Keepa Te Rangihwinui Taitoko, Tokarangi me te Kingi, Hori Kerei Paipai, me te Puke Teao Whanganui Otaki.

Ngapuhi me te Rarawa.

Pene Tau, Raniera Whareran, Karena Kiwa o Ngapuhi me te Rarawa.

Me nga Minita toko rua o te Mihinare, toko rua o te Weteriona.

H. P. Mangakahia, Pirimia.

I whakapuakina enei kupu i raro i te mana o te Kotahitanga o nga Iwi.

- 1. Me whaka takoto atu e te Keepa Taitoko kia Kiingi Mahuta me ona iwi te pukapuka kirinipi Nama 4 mo te wahanga Nama 4 Aotearoa, Takiwa o Waikato.
- 2. I runga i te mea o mohio tia ana ki nga ritenga o te ture Rarangi 71 me to Tiriti o Waitangi e whakahau ana o raua nei tikanga i enei kirihipi ate wa e tonoa ai te mana motuhake, kia haria ki roto i nga Hupirimi Kooti i nga Piira Kooti i nga Paremata, i te aroaro ranei o nga Huihui nga Kiingi i raro ano i te mana o nga ture i mahia mo nga Tiriti i roto i te ao.
- 3. Na reira me Haina a Kiingi Mahuta i tona ingoa ki roto i taua kirihipi Nama 4 me pera ano te tuhinga o tona ingoa me te tuhinga a tona papa i tona ingoa ki roto i tana Pitihana i tuhia nei i Ingarangi i te 22 o nga ra o Hurae o te tau 1884.

- 4. Kaore e ahei i raro i te mana o te Tiriti o Waitangi, me te Rarangi 71 kua moa tia nei hei mana mo aua kirihipi katoa kia whaka rereko tia, kia Patupatua ranei, kia tuhia atu ranei etahi kupu hoou ki roto i nga whakaupoko o aua kirihipi i te whakaupoko ranei o tetahi o aua kirihipi.
- 5. T runga hoki i te kitenga ki hai rawa te Kiingitanga te mana ranei o Kiingi Tawhiao i whaka rereke tia e aua ritenga e tona tuhinga pera tanga i tona e ingoa, whai hoki.

E kore ano e taea te whakarereke e enei mahi te mana to kiingi tanga ranei o kiingi Mahuta no te mea kei te tu tonui i a te tunga Kiingi o tona Tupuna taenoa ki tona Papa.

Ko te hiahia o to Kotahitanga kia haina nga Rangatiratanga katoa ki nga kirihipi kia topu ai aua Rangatiratanga ki te tono i te mana motuhake mo te Iwi Maori.

I te mutunga o te Panui o tenei pukapuka ka tu mai a te ngakau te tino Rangatira whakahaere i te kiingi tanga o Potatau tae noa ki te Kiingi Tanga o Tawhiao Taenoa nei ki te kiingi tanga o Mahuta.

Penei tonu ana Kupu Tuatahi, Kakotahi, Kakotahi, Kakotahi,. Kua Kotahi. Waikato, kia toru nga hiphipi hure, hiphipi huree hiphipi huee hiphipi huree.

Katahi ka whakahua tia eia tenei pongeri tangi.

Waikato ee oo kei whea tou Ariki, kuaunu hia irunga i te Ahurewa, kuapouarutia nga Iwi o te motu aue ane aue ha a.

I raro i enei kupu i runga akenei katuhi a ano nga Iwi o mohio tiaana kei raro i te mana o tenei whaka ae tanga kia kotahi ka kia kua uru ki te whaka Kotahitanga o te Iwi Maori.

Ko Waikato, ko ngati Manipoto, ko ngati Haua ko ngati Apakura, Tainui, ngati Tahinga, ngati Mahuta ngati Tiipa ngati Naho Te Wero koko ngati Teata ngati Pou, ngati Whakatere mera atu hapu o Waikato e kore etaea te tatau.

- Ko ngati Raukawa, ki Patetere, ki Aotearoa
- Ko ngai Terangi, ki Tauranga Putanea ona rohe.
- Ko ngati Tamatera, Ohinemuri, me moehau.
- Ko ngati Maru, ki Hauraki, me Piako.
- Ko ngati Whanaunga, ki wharekawa me Waiau.
- Ko ngati Paoa ki Whakatiwai me Taupo me Waiheke.
- Ko ngati Hako ki te Awaiti mete raeote Papa.
- Ka tuhia ki konei ko nga Iwi i uru ki te whaka Kotahitanga na o ratou hiahia ake o te tau 1895.
- Ko ngati Pare mete Rarawa Whangapoua.

Ko ngati Karaua me ngati Pupu, Kuaotunu.

Ko ngati Hei te Rapupo ngati Whanaunga Whitianga.

Ka tuhia ki konei nga Iwi nga hapu menga tangata kaoro ano i haina noa ki te kirihipi.

Opotiki ki Tarakeha

Te Whakatohea, me Ngaitai.

Tarakeha ki Potikirua.

Te Whanaua Apanui, ngai Tawarere, te whanauate Ehutu.

Waiapu—Tehapu o Rapata Wahawaha mema o te whare Ariki

Te Wairoa—Te Hapu o Timikara mema o te Koroni.

Te Waipounamu—Te Wahanga o ngai Tahu, kia Tame Harata mema o te Koroni.

Porirua—Kia ngati Toa.

upuku, Kaipo, Waitotara, Whenuakura, Patea Manutahi, Mokoia, Tangahoe Ketemarae Weriweri,

Opunake.

Ngati Ruanui, Taranaki, nga Rauru.

Te Namu Rahotu Parihaka te Puniho Tarereari kai Pakapaka

Taranaki katoa katoa Teati awa me ngati Rahiri.

Kua mohio maira koutou e nga Iwi Penei ano te toke maha o nga Iwi menga hapu menga tangata kaore ano i haina.

Ko enei Iwi kaore tonu nga tangata whaka haere i te Kotahitanga i tae noa ki te kauwhau ki enei Iwi.

Nareira i mahara tia ake ai tera ano enei Iwi e urumai mehemea katae nga tangata tinomahi i enei tikanga ki era Iwi ara te Kotahitanga.

H. P. Mangakahia.

Ture Kohi Moni.

He whaka atu ranga tenei ki nga tangata kotoa tane, Wahine, Tamariki o te whaka Kotahitanga o te Iwi Maori.

Kua Paahi tia te ture kohi moni e te Paremata o te Kotahitanga i tu nei ki Rotorua i te 7 ongara o Maehe, 1895, e mea ana taua ture.

E tika ana kia kohia he moni enga tangata kotoa tane, Wahine, Tamariki o te Kotahitanga o te Iwi Maori o Aotearoa me te waipounamu kia kua hereni 2s., maie tangata kotahi i te tau tane, Wahine, Tamariki.

Iwh aka atu ria ano i roto i taua ture ko te take i kohia ai taua moni e nga tangata katou hei moni ma nga tangata e wakaritea e te Paremata o te Kotahitanga hei haere ki Ingarangi ki te hari i te Pire tono mana Motuhake.

Nareira e ahei ana i naianeia kia kohia hohoro tia taua moni i te wa e puta ai tenei panui, note mea kei te mutunga o te tu ate Paremata o te koroni e haere mai nei tino mohio tia ai te haere ki Ingarangi.

I kia ano hoki iroto i taua ture ma te tahi Komiti e whakaritea enga mema oia takiwa oia takiwa e whakatu aua Komiti ma taua Komiti e whatarite etehi tangata o roto i a ratou hei kohi haere i taua moni ki te tae mai taua moni ki te Komiti kia tokotoru nga tangata o taua Komiti maratou e maka ki te Peeke o taua takiwa ki te tae ki te wa etu ai te Paremata o te Kotahitanga ki Taupo me hari eia tangata i whakaritea hei Tiamana oia Komiti oia Komiti te kaute o nga moni i kohiara kei te Peeke ai a takiwa oia takiwa kia mohio tia ai te maha o nga moni kua kohia.

He Panui tanga ki nga Iwi kotoa he Whaka atu kia mohio ai ki te tu o te Kotahitanga e mahia nei i roto i nga tau erima kia mohia ki nga Iwi kua uru mai ki te hapai ki te tau toko i tenei mahi, kua haina i te kirihipi. Ko Ngapuhi, Terarawa, ngati Whatua, Teau Powri timata atu i Akarana a a taenoa ki te Aupouri.

- Ko ngati Porou, ki Waiapu putanoa ona rohe.
- Ko te Whananarua, ki Tokomaru meona tohe kotoa.
- Ko Teitanga a Hauiti, ki uawa, putanoa ona rohe kotoa.
- Ko Rongowhakaata, Teitanga a Mahaki, Tamanuhiri putanoa ona rohe Turanga.
- Ko ngati Hikairo, Ngaitu, Nukutaurua puta noa ona rohe kotoa.
- Ko ngati Rakaipaka, ko ngati Hine ki Nuhaka mete Whakaki, putanoa i o raua nei rohe kotoa.
- Ko ngati Kahungunu, Tamaionarangi, putanoa, te Wairoa kotoa.
- Ko ngati Pahauwera, ki Mohaka, putanoa onarohe kotoa.
- Ko ngati Matepu, ngati kuru Mokihi, Petani putanoa i onerohe kotoa.

Ko ngati Kahungunu ngati Hori ngai Teupokoiri ngati, Kurukuru, ngai Tewhatui apiti, ngai te Rangikoianake, ngai te Wharenui ngai Tahu, Ngati Poporo te Iwi nui tonu o Kahungunu, Heretaunga, Ahurini puta noa putanoa tawhio noa tawhio noa.

Ko Kahungunu, Tehika o Papauma, porangahau te Poropoo, Putanoa o reira wahi kotoa.

Ko ngati Kahungunu ki Wairarapa, Hamua Wairarapa, te Kohunni putanoa putanoa.

Ngati Mutuahi, Rangitane, Tamaki putanoa o reira rohe.

Ko ngati Awa, ki Poneke, me o reira wahi kotoa.

Ko ngati Raukawa, ki Otaki, putanoa nga Wahi Kotoa o Raukawa.

Muaupoko, Rangitane, Oroua Piriti, Awapuni me puni me Pamutana kotoa kotoa.

Ko Kauwhata, Pikiahu, Maniapoto, Raukawa te Motuaiti, Aorangi, Rangitikei, Pokitana Awahuri menga wahi kotoa o reira.

Ngati Apa, Parewanui, Pourewa, Turakina whangaehu, Matatera mengawahi kotoa o reira.

Ko Ngati Hau, Whanganui putanoa ki runga o tona awa whiti noa ki tetehi taha whiti noa ki tetehi taha, Putiki wharanui Whanganui.

Ko Tuwharetoa, Ko Ngati Whiti, ko Ngati Tama Taupo-nui-a-Tia, Patea, Piki atu heke atu whiti atu i ona moana.

Ko Ngati Hineuru, Teharoto, Tarawera.

Me tetehi whenga o ngai Tahu kia Hori Kerei Taiaroa, kia Tare Tikao, kia Timoti Whiua me o ratou nei hapu kotoa Te Waipounamu Kaikoura.

Ko enei iwi i timata taratou tuhi ki nga Pukapuka Kirihipi, i te tau 1890, taenoa ki te tau 1891 taenoa ki te tau 1892 taenoa ki te timatanga o te tau 1893.

Ko nga iwi me nga Rangatiratanga kua uru mai i te timatanga o te tau 1893.

Ko te Arawa, Tuhourangi, Pikiahu, Tapuika Rangitahi, Putanoa, putanoa whawhenoa whawhenoa nga rohe o te Arawa, Roterua Maketu, Matata.

Ko Tuhoe, Ngati Manawa, Teurewera te Waimana, Ruatahuna Te Whaiti putanoa nga rohe o Tuhoe.

OIEINEMUTU, ROTORUA,

Mane, Maehe 25, 1895.

No te mea ke tenei tunga o te Paremata o te Kotahitanga i whakanekohia mai i te tunga o te Paremata Maori o te Kotahitanga i Pakirikiri ite 12 onga ra o Aperira 1894, Kia tu ki Ohinemutu, Rotorua, ite Taite, te 7 onga ra o Maehe, 1895, ite 2 p.m

Heoi i runga i te nui onga mahi ate Kahui Wananga nui o te Arawa ka neke haere tonu te wa hei puaretanga mote Paremata Maori o te Kotahitanga onga motu e rua o Aotearoa mete Waipounamu.

A he nui nga take i paahitia ete Kahui Wananga nui o te Arawa i te wa i riro ai iaia nga ra hei korero tanga mo te ratou hiahia.

- 1. Kote Kotahitanga onga iwi Maori onga motu erua kia whakaotia.
- 2. Kote Kawanatanga kia mahi i tana mahi me o ratou mema hoki i homai hei mema mo te Kawanatanga o tenei Kotahitanga.
- 3. Ko te tautoko i te kohatu i whakaara hia e Meiha Keepa, Trangihwinui hei pou mo tenei Kotahitanga a £10, na te Kahui Wananga nui ete Arawa £50, nate Komiti wahine o Whakaue, Rihi Taekata £10—£70.

Konga korero ate Kahui Wananga nui o te Arawa, no tenei ra i mutu ai Mane, Maehe 25, 1895, 12 a.m.

A ka tukua mai o Petera Tukino te Tiamana.

Keepa Rangipuawhe te Timuaki o te Kahui Wananga nui o te Arawa nga haore o te ahiahi o tenei ra Kite Kawanatanga Maori o te Kotahitanga.

Mane, Maehe 25, 1895, 2 p.m.

Ka whakaritea engā Rangatira nga mema hei whiriwhiri ritenga monga rarangi ingoa ate Arawa io ratou mema mo te Kawanatanga o te Kotahitanga.

Nga ingoa onga mema o te Komiti—

- 1. Timi Waata Rimini (Tiamana)
- 2. Mohi Teatahikoia
- 3. Henare Tomoana
- 4. Timoti Whiua
- 5. Meiha Keepa, Terangihwinui
- 6. Hone Paerata
- 7. Teira Tiakitai
- 8. Taekata te Tokoihi
- 9. Herepeto Rapihana
- 10. Heuheu Tukino
- 11. Maniapoto
- 12. Paurini

I paahitia enei mema i runga i te pooti i tenei ra.

Mane, Maehe 25, 1895, at 2 p.m.—

Ka noho te komiti i kowhiria.

Mahi Tuatahi—Kote Whakatikatika inga mema monga mahi monga whare e rua, Tewhare o raro mete whare Ariki.

Konga ingoa enei onga mema kua whakatuturu tia mo te Runanga whiriwhiri mo te whare o raro—i tenei tunga o te Paremata o te Kotahitanga o te Iwi Maori onga metu o rua i tenei tau.

- 1. Pene Tau
- 2. Mohi Teatahikoia
- 3. Hamiora Maugakahia
- 4. Raniera Whareran
- 5. Heuheu Tukino
- 6. Hone Paerata
- 7. Henare Tomoana
- 8. Hone Heke
- 9. Tepene Kaporiki
- 10. Karena Kiwa
- 11. Wiremu Ihaia
- 12. Herepete Rapihana

- 13. Netana Patuawa
- 14. Manahi Pa wai
- 15. Timi Waata Rimini
- 16. Hirama Mokopapaki
- 17. Mikaere Heretaunga
- 18. Hemi Te Tupara
- 19. Maniapoto
- 20. Teira Te Panau
- 21. Taekata Te Tokoihi
- 22. Erueti Arani
- 23. Hautu
- 24. Porekoru Patapu
- 25. Timoti Whuia
- 26. Hoori Kerei Taiaroa
- 27. Hoori Niania
- 28. Ngakuru Pana
- 29. Nepia Matenga
- 30. Tamihana Te Kume
- 31. Hoa Hakaraia
- 32. Raureti Mokonuiarangi
- 33. Wi Keepa Te Rangipuawhe
- 34. Hipirini Te Wetu
- 35. Hira Rangimatini
- 36. Henare Werahiko
- 37. Temati Hapimana
- 38. Hemi Kokiri Te Wharepurangi
- 39. Hapeta Te Hautehoro
- 40. Raimona Heretaunga
- 41. Manahi Tumatahi
- 42. Matenga Te Waharoa
- 43. Eruera Hori Karaka
- 44. Hamiona Wetini
- 45. Matutaera Hatua
- 46. Wakaunoa Te Purewa
- 47. Korowhiti te Purewa
- 48. Irihei Ngapuhi
- 49. Tehuruhuru
- 50. Nikora Tautau
- 51. Numia
- 52. Awatopo Moturau
- 53. Hohepa Terake
- 54. Aporo Apiata
- 55. Perana Moetarau
- 56. Hemi Waka
- 57. Hou Teiki
- 58. Kamariera Heretaunga.

Konga mema enei i paahitia e te Komiti 12 i whiriwhiria mo te runanga o te Whare o Raro—Timi Waata, Tiamana.

Nga mema mote Whare Ariki—

- 1. Ropata Teao, M.H.R.
- 2. Wipere, M.H.R.
- 3. Peni Teuamairangi
- 4. Meiha Keepa Rangihwinui
- 5. Hapi Hinaki
- 6. Teira Tiakitai
- 7. Te Kani Hori
- 8. Takarangi Mete Kingi
- 9. Tongi Paora

- 10. Te Hapuku
- 11. Hoori Te Tauri
- 12. Karaitiana Poihakena
- 13. Ihaka Marina
- 14. Pitan
- 15. Matene Toha
- 16. Taimona Hapimana
- 17. Tautahanga Tepohoi
- 18. Petera Te Whataiwi
- 19. Waaka Tamaira
- 20. Parate Paurimi
- 21. Petera Paerau
- 22. Tamati Te Rangikatukua
- 23. Petera Pukuatua
- 24. Wi Keepa Ngawhau
- 25. Wohoroa Paora
- 26. Pore Motunau
- 27. Akuhata Kiharoa
- 28. Tearamoana Piwiki
- 29. Teweū Hikairo
- 30. Te Wharemoakia
- 31. Ratana Te Kapaiwaho
- 32. Patoromu Ngamaanu.
- 33. Matuha Enoka
- 34. Rapata Kereama Te Kiri
- 35. Hoani Te Whare
- 36. Anaha Te Rahui
- 37. Mataia Matene
- 38. Hoori Taiawhio
- 39. Parakaia Ngapapa
- 40. Hakopa Takapau
- 41. Winiata Matia
- 42. Te Horewai Atorea
- 43. Aporo Apiata
- 44. Te Warihi Makitaunu
- 45. Penetito Hawea
- 46. Hiriweteri te Motutere
- 47. Hamiora Potakurua
- 48. Hataraka Te Poihipi

Ko nga mema enei mo te whare ariki i paahitia e te Komiti 12 i kowhiria i tenei ra, te 25 o nga ra o Maehe, 1895, i te 7 p.m. i te ahiahi.

Timi Waata Rimini. (Tiamiana.)

Kamutu nga mahi a te Komiti whiriwhiri i to 12 o nga haora o te po ka nekeia 10 a.m. Apopo.

Turei, Maehe 26, 1895. 9 a.m.

I riro tenei haera o tenei ra i te huihuinga Rangatira o nga Komiti Honore Mema Wahine o Heretaunga, o Rotorua, ara.

Ko te putaka nui o te nohoanga o Komiti honore mema Wahine e 5, ko te whakarapopoto i o ratou Komiti ki te wahi kotahi ara kia kotahi nga tikanga tae atu ki nga mahi me kotahi katoa, i runga ano i te ratou mahi pakaru.

Maehe 26, 1895.

I noho nga minita o te Kawanatanga Maori o te Kotahitanga i tenei ra ki te whiriwhiri tikanga mo tenei nohoanga o te Paremata Maori ki Ohinemutu, Rotorua.

Kua inoia e nga Honore Mema Wahine tenei ra, ki to Kawanatanga o te Kotahitanga kia hoatu kia ia, heoi kei te Kawanatanga te ritenga.

Raniera Wharerau (Minita o te Kawanatanga)—Kua whakaaetia e te Kawanatanga te tono a Hinepare kia tukua atu kia ratou tenei taima tae atu ki te 2 p.m., otiia e kore e taea kia nukuhia atu te puarenga mo te Paremata mo apopo engari ka whakatuwheratia tonutia a te 2 p.m. i tenei ra, heoi ki a ora tonu nga Mema Honore o nga Komiti e 5 i roto i tenei whare.

(Hiahia Pakipaki.)

Kua nukuhia te Paremata mo te 2 p.m.

Ka puare te whare.

Nga Minita Honore o te Kawanatanga i noho, Raniera Wharerau, H. Pareata Timoti Whuia, Te Heuheu Tukino.

Rotorua, Maehe 26, 1895.

Turei, 2 p.m.

Ka puare te Paremata o te Kotahitanga ki roto i a Tamatekapua.

Tumuaki Pene Tau,

Honore Pika, Mohi Te Atahikoia.

Pene Tau Timuaki—Ka wkapuare i te Paremata o te Kotahitanga ka panui mai i te whai korero.

Ka tukua te whare i naiauei ki te Pika kei aia nga mahi.

Mohi Te Ata (Pika)—E whakamihhi atu ana ahau ki a koutou e nga rangatira kua huihui mai nei kia ora tonu koutou. Ko ahau te kai arahi i a tatou kia korero ki runga i te putake, otiia e nga Rangatira kei riri mai koutou ki au ina arai atu i a koutou, mehemea ka rere ke te ahua o nga kerero, te wahi tuatahi hei panui atu kia koutou ko te nga Ruuri o te Paremata Maori o te Kotahitanga kua paahitia ka panuitia kia mohio koutou ki nga ruuri mo te whare Paremata.

Heuheu Tukino—Ka panui i aua ruuri i paahita mai ra i te Waipatu i te tau 1892 kua meingatia hei ruuri tuturu mo te Paremata Maori o te Kutahitanga ko nga mema riwhi o etahi o nga mema i ngaro, ko Nikorima Poutotara, R. Aperahama, ko Mangakahia tana riwhi ka whakaoatitia i tenei ra hei mema mo te Kawanatanga o te Kotahitanga.

Na Hoani Nahe te Reta mai.

H. Mangakahia ka oati.—Maehe 26, 1895.

Hiri Weteri—E tono atu ana me unu mai toku ingoa ki waho.

Tamati Hapimana—E tono atu ana ahau ki te rarangi ingoa o te Arawa kia mahi ano matou.

Honore Pika—Na koutou ano i ata homai te rarangi ingoa hei mema mo te Kotahitanga, ko te ritenga ko nga mema e rite aua mo te haere mai kia whakaoatitia ratou.

Tamati Hapimaha—Ka unuhia taku korero.

Honore Pika.

Ka whakaoatitia nga mema hou:

- 1. Erueti Arani
- 2. Mikaere Heretaunga
- 3. Keepa Rangipuawhe
- 4. Nikora Tautau

- 5. Manahi Tumania
- 6. Hipirini Te Whetu
- 7. Hira Rangimatini
- 8. Hautu Matiaha
- 9. Tamihana Te Kume
- 10. Hamiona Tauteka Wetini
- 11. Matutaora Hatuku
- 12. Raimona Horetaunga
- 13. Tewakaunoa Te Purewa
- 14. Korohiti Te Purewa
- 15. Houteiki
- 16. Irihei Ngapuhi
- 17. Raureti P. Mokonuiarangi
- 18. Hapeta Te Hautehoro
- 19. Eruera H. Karaka
- 20. Hemi K. Te Wharepurangi
- 21. Hoani Hakaraia
- 22. Matenga Te Waharoa
- 23. Tehuruhuru Otene
- 24. Awatope Motunau
- 25. Hohepa Te Rake
- 26. Takurua Te Kuru
- 27. Aporo Apiata
- 28. Teira Te Panau
- 29. Henare Werahiko
- 30. Kamariera Heretaunga
- 31. Nepia Matenga
- 32. Kameta Te Poihipi
- 33. Eru Te Uremutu
- 34. Kahutia
- 35. H. Piwiki

Motini Nama 1.

Ki te whakaaro o te whare kia whakaotia he whare hei nohoanga mo te Runanga Ariki.

Heuheu Tukino.

H. Tomoana—Tautoko i te Motini, a e mea ana hoki ahau hei konei nga mema mo te Runanga Ariki whakaoti ai.

H. Tukino—Ki te kitea he whare mo te Runanga Ariki hei reira ano nga mema mo taua Runanga oati ai.

Motini Nama 2.

Henare Tomoana—E tono ana ahau ma tenei Runanga katoa e whiriwhiri he Tiamana mo te Whare o Raro. Heuheu Tukino—Ka unu i tana Motini.

H. Paerata—E tautoko ana ahau ki tenei whare oati ai nga mema mo te Runanga Ariki pera me te korero a H. Tomoana.

Peni Te Umairangi—E tautoko ana ahau i te Motini Nama 2 a Henare Tomoana kia oatitia nga mema o te Runanga Ariki inaianei, Tukuna mai he pooti.

Honore Pika—Ko nga mema e whakaae ana ki konei nga mema mo te Runanga Ariki whakaoti ai me ki mai ae. Ae, Kua riro i te ae, kua paahi 26 Maehe, 1895.

Kua neke Whare mo a te 7 p.m. Ka puare te whare i te 7 p.m. Nga mema i noho 55, Kua whakamana e au a H. Mangakahia hei Pirimia.

Na Pena Tau, Tumaki.

H. Tomoana—Ko au te tumuaki o te Aputihana.
Hemi Tupara—Tautoko i ta H. Tomoana.
Motini Nama 2, a H. Tomoana kia whiriwhiria he Tiamana mo tonoi Runanga.
Heuheu Tukino—Tautoko i te Motini.
H. Paerata—Me tuku i te pooti.
T. Waata—Tautoko.
Pika—Nga mema e whakaae me ki mai ae. Ae Kua paahi 25-3-1895.

Motini.

E Motini ana ahau ko Hipirini Te Whetu hei Tiamana, Henare Tomoana.

Motini.

Ko Hone Heke hei Tiamana, Timi Waata.
Ko Mohi Teata he Tiamana, H. Mangakahia.
H. K. Taiaroa—E tautoko ana au i te Motini a Tomoana.
Hau Te Horo Pateoro—E tautoko ana ahau i ta Timi Waata ko H. Heke hei tiamana.
Herepeti Rapihana—Tautoko i te Motini a H. Mangakahia.
H. Heke—Ka mea E kore au e ahei te noho i tena nohoanga, a e tono ana au kia unuhia mai te Motini me te tautoko.
T. Waata—Kua whakaae au kia unuhia mai taku Motini.

He Motini

Keepa Rangipuawhe hei Tiamana, H. Werahiko.
M. Paewai—Tautoko.
Honore Pika—Ka tuku i te pooti mo nga Tiamana.
Keepa Rangipuawhe 23.
Mohi Teata 15.
Hipirini Te Whetu 17.
Kua tu ko te Keepa Te Rangipuawhe hei Tiamana mo te Runanga whiriwhiri. Kua paahi Turei, 26, Maehe, 1895, i te 7 p.m.
Mohi Te Ata—Motini e mea ana an ko Pene Tauhi hei Pika me te Tumuaiki.
H. Paerata—Tautoko i te Motini.
H. Te Whetu—E mea ana ahau me noho ano te pika i tana nohoanga.
R. Wharerau—Tautoko i ta H. Te Whetu.
H. Heke—Ka mea, E kore e tika tenei nohoanga ki a hoatu kia PeneTauhi, notemea he tumuaki a ia engari mo i hoatu e te Honore mema kua unu nei i a ia i te Pika me Whakatau ki tetahi atu mema e pai ana.
M. Te Ata—Ka whakaae au kia unuhia mai taku motini mo Pene Tauhi ka hoatu me tetahi atu, heoi ka tukua atu ma te whare e titiro he pika.
H. Tomana—E mea aua ahau ko Te Keepa Rangipuawhe hei pika, ko H. Te Whetu hei Tiamana.
Timi Waata—Tautoko.
E. Hori Karaka—E whakahipa ana ahau i te korero a Henare Tomoana.
H. Heke—E tautoko ana au i ta Henare Tomoana.
H Paerata—Tautoko ana ahau i te pooti kia tukua mai.
Nepia—E tautoko aua ahau i te korero a Eruera H. Karaka notemea ko enei tangata ka whakanokoa atu ki reira he tau hou, anake, engari ano nga mema tawhito o te Paremata e mohio aua ki nga ruuri, no reira e whakahoki atu ana ano au i a Mohi Teata ki taua nohoanga Pika.
Kokiri Wharepurangi—Tautoko i te whakahipa, E tono ana au ko H. K. Taiaroa hei pika.
Hau Te Horo—Tautoko i ta E. H. Karaka, E mea ana koki au me noho tonu a te Keepa Rangipuawhe i taua nohoanga Tiamana i te mea kua paahi.
Keepa Rangipuawhe—Ka whai kupu atu ki a koutou, e kore koutou e rongu i tetahi kupu maku i tenei po, ko te korero e taea e ahau e pai ana kei au ano te ritenga, e mea aua ahau kaati au, ko te tangata tuturu o tenei wahi me hoki mai ano ia ki konei, tetahi tangata tawhito ranei hei hoa moku.

H. Heke—Te tino take o te Motini a H. Tomoana he whakahoho i a koutou ki runga ki tena nohoanga nui, i te mea kua whakaae koutou ki roto i te Runanga o te Kotahitanga, otira kei a H. Tomoana etahi kupu.

H. Tomoana—He penei taku korero me ta te Honore Mema i noho iho nei, ko Hipirini Te Whetu he tangata matauranga nui, heoi ka unuhia taku Motini ki waho.

M. Te Ata—Kaore au e kaha ki te hoki atu ki taua nohoanga Pika i te kore e puta o aku whakaaro.

H. Heke—E tono hiahia aua ahau me hoki atu ano a Mohi Te Aata ki taua nohoanga Pika, engari kei te hiahia ahau ki te kokiri Motini atu mo tenei take.

M. Te Ata—E 40 tatou mema o te Koroni kei konei, ara, H. Heko, H. K. Tairaroa, kei tenei whare, Wi Pire, Ropata Te Ao, kei te Runanga Ariki, a e hiahia ana ahau ma ratou tatou e tehutohu mai, ko ratou hoki e mohio aua ki nga ture me nga mea katoa.

H. Tukino (Motini)—Atu ana ahau ko Hipirini Te Whetu hei Pika.

H. K. Tairaroa—E turaki ana ahau i te Motini, e apiti ana ahau ko te Keepa Rangipuawhe hei Pika, ko Hipirini Te Whetu hei Tiamana.

H. Tukino—Ka unuhia taku Motini.

R. Wharerau—Tautoko.

Nikora Tautau (Motini)—Ko Mohi Te Ata hei Pika.

H. Te Whetu—Tautoko.

Nikora Tautau—He mea pai mo etahi rangi hei reira ia ka Motini atu kia eke atu tetahi ki te nohoanga Pika.

H. Tomoana—E pouri ana ahau, a e inoi ana ahau me unu te Motini a te Mema Honore nei a Nikora Tautau

H. Paerata—E pai ana ahau ko H. Te Whetu ki taua nohoanga.

N. Patuawa—E tika ana nga korero a nga Mema Honore heu. E tautoko ana ahau i te Motini a H. K. Tairaroa, e tautoko ana ahau me unu te Motini a Nikora Tautau, kua e nga tauhou nei e matakū, he mohio katoa koutou.

M. Heretaunga—Kei te hiahia matou ko koutou ano ki taua nohoanga.

M. Te Ata—E inoi atu aua ki te mema nana te Motini kia tu ahau hei pika mo unu mai taua Motini ki waho.

M. Te Waharoa—E. tautoko ana ahau i te Motini a H. K. Tairaroa.

N. Tautau—E tono ana kia unuhia mai taku Motini.

Eruera Karaka—Kei a Hipirini Te Whetu te ritenga mo tenei kupu.

T. Hapimana—E mea ana ahau me whakaae.

Tiamana—Kaore he roa mehemea e rite tetahi mema mo tenei nohoanga ka whakaae ahau ko ahau ko ahau he pika, ko te mea e rite hei Tiamana.

H. Tukino—E tono ana i te pooti.

H. Heke—Kua whakataua ko te Keopa Rangipuawhe hei pika.

Hipirini Te Whetu (hei Tiamana)—Kua Paahitia, 26 Maehe, 1895, 7 p.m.

(Pakipaki.)

Keepa Rangipuawhe (Pika)—E nga Honore Mema kanui te whakapai atu oku ki a koutou i te mea kua noho nei ahau ki tenei nohonga.

H. Te Whetu (Tiamana)—Kia ora tonu koutou i ran i nga mahi tohu a Te Ariki Ko nga mahi ma taku tauhou a tora pea i kore e kaha otia kei mahinga te ritenga.

Kua neke te whare, 10 a.m.

Rotorua, Wenerei, Maehe 27, 1895.

Ka Puare Te Whare i te 10 a.m.

He pukapuka unu tenei naku i ahau i runga i taku nohoanga Pika koia ahau i rihaina ai i taku ingoa i mua i nga Honore Mema.

Tiamana—Hipirini Tewhetu.

Pika—W. K. Rangipuawhe.

H. Mangakahia (Pirimia)—E inoi ana ahau me noho a Komiti te whare ko te Pika me heke iho i tana nohoanga.

H. Hapimana—Tautoko.

Timi Waata—He Motini na te Komiti Wahine.

H. K. Taiakoa—E hiahia ana au me korero taku Motini.

H. Niania—Tautoko i te Motini a H. K. Taiaroa.

H. K. Taiaroa—Ko te take o tenei Motini he mahara noku he pai rawa tenei whare mo te Runanga Ariki he tu tata mai ki te Runanga whiriwhiri me whakatopu katoa te whare.

E. H. Karaka—E tautoko ana ahau i tenei Motini.

H. Tukino (Minita)—Tautoko.

Timi Waata—E tono ana ahau i te pooti kia tukua mai.

H. Mania—Tautoko i te pooti.

Honore Pika—Ka tuku i te pooti.

Nga mema e whakaae ana ki tenei Motini me ki mai ae. Ae, Kua riro i te ae. Kua paahitia i tenei ra 27 Maehe, 1895, 10 p.m.

H. Tupara—E tono ana ahau ko taku Motini hei hekana.

H. Mangakahia—Me waiho te Motini a Hemi Te Tupara.

H. Paerata—Ko taku Motini hei hekana mo a H. K. Taiaroa.

R. Wharerau—E tono ana ki te Pika kia homai tenei taima ki te Kawanatanga.

Honore Pika—E whakaae ana ahua ki te Kawanatanga tenei taima.

R. Wharerau (Minita)—E whakapai ana ahua ki te Pika mo tana homai i tenei taima ki te Kawantanga tae atu ki te Tiamana. E whakapai atu ana ahau ki nga Rangatira o te Arawa kua awahina mai nei i a tatou i runga i tenei mahi, Nga Rangatira katoa e whakapai atu aua kia koutou i runga i to koutou kaha. Tenei maua ko Pene Tau i nga tangata i whakahaua i te tau 1890, ki te mahi i te haina mo te Kotahitanga i raro i te mana o te Tiriti o Waitangi a whiti atu maua ki te Waipounamu, ko te maha o nga tangata i hania e 21,000. I muri i tenei i tu te hui uui ki te Tiriti o Waitangi i te tau 1891, a no aua tau i riro mai ai te taonga i a koutou ki Runga nei a no aua tau tae mai ki tenei tau e haere tonu ana maua ki te mahi i te mahi, No reira e nga iwi kia kaha ki te mahi kua whakamaramatia ki a tatou nga mahi. E whakapai ana ahau ki nga Minita o te Haahi kua uru nei ki roto o tenei mahi heoi ka penei atu ahau tera ano pea te Atua e tautoko ana i tenei mahi no reira e nga Rangatira kua uru kei ki tenei mahi kia kaha ki ta tatou mahi, a tera ano e puta te ahua o tenei mahi. Ka whakaatu ano au i te ahua o tatou inaianei ara ko te Paremata mutunga tenei i te ture i paahitia mai i Te Waipatu, ka pootitia houtia ano he mema hou mo te Paremata o te Kotahitanga. Kei pouri koutou nga mema hou kua uru nei ki tenei mahi i tenei tau, ko te tunga o nga mema mo te tau e haere mai nei whakariera ai nga mahi me nga tunga me nga mema. Ko toku hiahia kia kaha ki te mahi me te kaha ano ki te mahi mo te Piri tono mana kia whiti atu ki Ingarangi. Ko ahau nei he ateha no te Kooti hara otira i te timatanga mai o tenei mahi ka unuhia mai maua ko Pene Tau i runga ano i te kaha o Ngapuhi, kaati aku kupu, he whakamihi atu ki a koutou kia ora tonu koutou i runga i te aroha o Te Atua.

H. Mangakahia (Pirimia)—E whakapai atu ana ahau ki nga Hon re Rangatira me taku hokinga ana ki taku tunga tawhito o te tau 1892, ara Pirimia. Kei te whakamoemiti atu ahau ki a koutou e nga Rangatira katoa, he whakaatu tenei i te nui o te hiahia o nga Iwi ki roto i tenei mahi me te whakaatu i te nui o te pai o te Arawa ki runga o tenei mahi, a he tikanga pai he Honore kei runga o tenei mahi i te mea e mahi ana i runga no i te whakaaro kotahi kaati enei korero aku. Ka rere atu aku korero me timata mai i te tau 1889, ka timata mai te whakahaere o tenei mea e Napuhi i te 13 Maehe, 1889, ka hanitaia nga tangata e 440, naku i hania I muri i tena ka haere mai ki Heretaunga ka tautokona e H. Tomoana e 880 nga tangata i hania a i te mea kua mahia nuitia ka hania nga motu e rua e 21,000. No te tau 1892, i whakatuturutia ai he ture mo te Kawanatanga Maori, ara, te Pika, Pirimia, i no te 17 o nga ra o Hune, 1892, i whakatuturutia ai tenei Kawanatanga me te ahua o nga mahi i hoatu ki runga ki nga Minita Honore o te Kawanatanga. No te wa o te 1892, ahau mai ka whakaaturia ano he pooti kei te rarangi 17 o te pukapuka whero. I te wa o taku tunga o te 1892. i oti katoa i ahau nga mahi o te Kawanatanga o te Kotahitanga nga pukapuka kirihipi tae atu ki nga perehi pukapuka tae ki te 11 o nga ra o Aperira, 1892, ka oti katoa i ahau nga mahi. A i te wa i hinga ai ahau i runga i taku nohoanga, ka riro he tangata ke mo taku turanga, ara T. Whatahoro te Pirimia, a i tenei tau kua whakahokia mai ano au e te Tumuaki me te Kawanatanga o tenei Kotahitanga a e whakamihi ana ahau ki nga Mimita me te Tumuaki o te Kotahitanga a inaianei kaore aku wehi taku kupu ka kaha tonu ahau ki te mahi i nga mahi katoa e homai e koutou kia mahia A e hari ana ahau mo koutou kua huihui mai nei ki te tautoko i tenei Kotahitanga. Taku kupu mehemea ka tae mai etahi mea ki au ka tino kaha ahau ki te mahi i nga mahi e homai ana ki te ringa o te Kawanatanga. Heoi tera e tukua atu te Pire a te Kawanatanga ki a koutou a, e ahei ana koutou ki te menemana i nga mahi e hoatu aua e te Kawanatanga. Kia ora koutou katoa e nga tangata katoa enei i roto i te whare puta atu ki nga tangata o waho i te marae me era atu kia ora katoa.

Heuheu Tukino—E tono ana ahau ko taku Motini hei hekana.

Ka puare te whare 2 p.m.

Nga mema i noho e 52.

H. Tomoana—Ko au te kai whakahaere o te Aputihana otira ko au anake ano tenei a kaore hoki nga mema tuturu o te Aputihana i konei. E rua aku kupu ko te kupu i puta i mua kia whakahaerea te Kotahitanga kia oti (2). Ko te kupu a te Tumuaki. Ka whakahaerea e aku Minita nga mahi kia oti. Heoi no te ahiahi nei kua whakaturia a H. Mangakania, hei Pirimia, he ritenga hou tenei heoi ko taku hiahia me waiho ma nga mema o noho nei e whakatu he Kawanatanga. Ka hoatu ahau i taku Motini.

Henare Tomoana—E nga Honore Mema e whakatu ana ahau i taku kotahi hei Aputihana.

Tamati Hapimana—Kia ora tatou katoa. A e tapiri ana ahau ki raro i nga korero a Henare Tomoana.

Nikora Tautau—He taima poto tenei notemea ko te wa mutunga mai tenei o nga mema mo tenei Paremato, kei te tau e haero mai nei ka pootitia houtia ano he mema a hei reira pea ka whakatu ai he Kawanatanga hou me tona Pirimia.

Hau Te Horo—Mehemea ka turakina tenei Kawanatanga kei hea he upoko mo tenei Kawanatanga, engari kia oti nga take a te Kawanatanga hei muri ka paakaru i te Kawanatanga ka pai.

T. Waata—Ko te tau mutunga tenei mo tenei Kawanatanga kei te tau e haere mai nei ka pootitia houtia ano.

Mohi Te Ata—Kaore noa iho he take mo te whakakore i te Kawanatanga notemea he mea ata whakaae tenei Kawanatanga e koe e te Arawa me te rarangi ingoa e takoto mai ra me o koutou mema kua oti te whakaoati hei mema mo tenei Kawanatanga.

Te Wakaimoa—E tautoko ana au i te korero [*unclear*: a] Mohi Te Ata.

M. Heretaunga—

Hautu Hemi—

Hemi Te Tupara—E inoi atu ana ahau kia Mangakahia kia unuhia taua whai kerero.

H. Mangakahia—Kaore e taea te unu notemea na te Tumuaki ahau i whakaati.

Korowhiti—Kua oati ahau hei mema mo tenei Kotahitanga a e tatari ana au ki nga mahi, e mea ana au ahau kia tere te mahi i nga mahi kia oti.

M Paewai—E whakamihi atu ana ahau ki nga mema Honore o noho noi i roto o tenei whare.

H. Mangakahia (Pirimia)—Kia rongu au i nga korero a te Aputihana hei reira ahau ka mohio. E inoi ana ahau ki te Pika kia panuitia mai te Pire a te Kawanatanga ka hoatu nei.

H. Rapihana—E inoi ana ahau kia panuitia mai nga Motini, me panui mai i taku.

N. Patuawa—Tautoko.

H. Paerata—E tono ana ahau kia panuitia mai ki te whare.

H. Tomoana—Mo te 7 p.m. ka korero tuarua i taku take. E Motini ana ahau ko Mita R. Hohepa hei karaka kia oatitia.

K. Te Poihipi—Tautoko.

H. Mokopapaki—Ma wai e utu te karaka?

H. Paerata—Ko te take o te Motini, i oatitia ia i Pakirikiri, ekore o mana ki konei, no reira e tono ana ahau kia mahia tenei take i, naianeia kia oti, a me oati rawa ia kia tino whai mana.

N. Tautau—E tono ana ahau kia tukua mai te pooti, me oati te karaka.

M. Paewai—Tautoko.

H. Mania—Tautoko.

M. Teata—E mihi ana ahau ki tenei Motini e mea ana hoki ahau me tino mahi tenei take kia oti.

H. Tomoana—kei runga te karaka i ahau i te Aputihana, e noho ana maku a ia e utu. Ko nga korero katoa maku anake no Turanga i whakatuturutia ai e Hoori Ropiha a ia hei karaka mo te Aputihana. E tika ana te Motini a te Minitia o te Kawanatanga, me i kua kau paahitia e ahau nga pukapuka maku anake a e mea ana ahau hei Minita koe.

Tiamana—Ka tukua te pooti.

Kua whahaaetia, Maehe 27, 1895, no tenei ra ahau i whakaoatitia ai hei karaka mo te Paremata.

Kua paahitia 27 Maehe, 1895, M. R. Hohepa.

Motini.

E tono ana ahau kia whakatuturutia he Komiti whiriwhiri hei mahi i enei Motini.

H. Mangakahia—Ko te nuinga o enei Motini Pire kei roto i te Pire a te Kawanatanga meake nei ka tukua atu.

Kua neke 7 p.m.

Maehe 27, 1895, 7 p.m., ka puare te whare. Nga

Mema i noho 52.

H. Tomoana—Kia ora te Tumuaki Honore i [*unclear*: rui] ga i tana nohoanga. A e inoi atu ana ahau kia panuitia mai taku Motini.

Motini.

Ki te whakaaro o tenei Runanga ma te Aputihana e noho nga turu o te Kawanatanga.

P. Patapu—Tautoko i te Motini.

H. Tukino—E tono ana ahau me whakaneke tenei Motini mo tetahi wa. Ka inoi atu ahau ko etahi atu Motini e mahi kei te hiahia ahau kia pai mai nga Mema Honore ki taku inoi.

W. *Te Purewa*—Tautoko i te korero a Te Heuheu Tukino.

T. Tokoihi—Tautoko i ta Te Heuheu Tukino.

H. Tomoana—He nui nga ra kua mahue ake nei hei arai ma te Kawanatanga i nga Kooti Whakawa Whenua Maori a kaore ratou i mahi heoi no tenei ra kua tono te Minita kia nekehia taku Motini a e pouri ana ahau. Note tau 1892 i timata mai ai tenei whakaaro kia mutu te Kooti heoi kaore noa iho tenei Kawanatanga e mahi, ko ahau e kore e whakaae kia whakakorea taku Motini kia pai ai te whakarongo a nga iwi e noho nei ko taku mohio he pai taku Motini mo tetahi wa.

H. Tukino—E tono ana ahau ko te Motini mo te kirihipi kia panuitia.

T. Tokoihi—E tono ana ahau ko te Motini mo te Kooti ki mua.

H. Rapihana—E mea ana ahua me haere tonu te mahi i runga i nga nama.

H. Hemi—Tautoko i ta H. Rapihana.

H. Hakaraia—E tautoko ana ahau i ta Takoihi.

Hau Te Horo—E tautoko ana au i ta Te H. Tukino.

H. Tukino (Minita)—E tono ana kia H. Rapihana kia waiho tana Motini notemea kei roto i te Pire a te Kawanatanga taua Motini.

H. Rapihana—Ko te kaupapa o taku Motini kei au nei ano.

T. Whiua (Minita)—Mo te korero a H. Rapihana ko nga take nui enei hei mahinga ma tatou no reira e mea ana ahau me whakaeke atu tenei Motini mo tetahi wa e mea ana ko nga kirihipi nei ki mua notemea e tatari ana ratou ki te haina a he tika ano te tiroiro mo te Kooti o Maketu notemea he mate tera a ma tenei Kotahitanga e hanga he kupu a taea ai te arai taua Kooti.

H. Rapihana—Kua whakaae au ki te tono a te Honore Minita.

H. Tukino—E tono ana me pooti mo nga mea e rua.

T. Tokoihi—Tautoko.

Ka tukua te pooti:

Mo te Motini mo te Kirihipi e 34

"" Arai i te Kooti 17

Motini.

Me haina nga tangata ki te kirihipi i tenei ra.

Timi Waata—E inoi ana ki te Kawanatanga kia tukua mai ai ma te Arawa ano e whakahaere.

H. K. Taiaroa—E tono ana he Apiti. Ko nga tangata e hiahia ana ahau kia hainatia te kirihipi inaianei i tetahi haora ranei a te ata ranei.

H. Tukino—Ko tenei Motini e rite ana na te Arawa, ara na H. Te Tupara, e tautoko ana ahau i nga korero a H. K. Taiaroa heoi ma te Kawanatanga e whakaaro te taima, heoi ka whakatuturutia ko te 9 a.m. apopo, 28

Maehe, 1895, timata ai te haina.

Kua paahitia tenei Motini, 27 Maehe, 1895, 7 p.m.

M. Te Ata—Kei te whakapai ahau mo te paahitanga o tenei take notemea ko te whakaotinga tenei mo tenei Kotahitanga.

H. Tukino—E te Arawa e tika ana kia kaha koutou ki te korero mo tenei mea ko te ritenga o tenei mea e [unclear: rua] tangata hei kai-titiro mo taua haina ki te kirihipi.

H. Hau Te Horo—E mea ana ahau kei nga tangata o te ope hei titiro i to tatou haina e te Arawa.

Hohepa Te Rake—Kaore ano au i marama noa kua oti tenei take kei te Tiamana pea etahi kupu e marama ai ahau.

H. Tomoana—E mea ana ahau maku e whakahaere te haina apopo ki te marae, a ma te Kawanatanga e whakahaere a waho.

N. Pataawa—Ko te pakeke o tenei take kei waenganui i te Kawanatanga raua ko te Aputihana no reira e pouri ana ahau mo te nui o te pakeke o a tatou mahi.

H. Mokopapaki—E mea ana ahau kua oti tenei take i oti mai ano i Pakirikiri a tae mai ki tenei ra engari ko taku rongoi reira e he ana te whakaupoko o te Kirihipi otira mehemea o he ana te mea i a Timi Waata nei me whakatika ano pea.

H. Tukino—E tono ana ahau ki te Pika kia tonoa he pai ara he Pakipaki me te pooti mo te haina ki te kirihipi apopo i te 9 a.m., 28 Maehe, 1895.

H. Mokopapaki—Me unu mai taku korero ki waho.

Tamati Hapimana—He patai ko wai te upoko mo tenei kirihipi ko te mea e mau ana i runga ko te Tiriti o Waitangi, ko tenei mea no te Kuini Wikitoria e mea ana hoki ahau me haere tonu i raro i te mana o te Kotahitanga, ko te kupu a te Kahui Wananga o te Arawa me kania heoi e pai ana kua oti me haina apopo a kaore noa iho ahau e mohio ana me haina ki runga i tehea mea. A e tono ana hoki tatou i te mana Motuhake ko tona hoa tenei ko te kirihipi, otira e whakaae ana ahau me haina apopo i te 9 a.m.

H. Tupara—E mea ana ahau ko te hania o te Arawa ma Ngatiawa me tetahi o nga Minita e titiro, a mehemea ka haina e tahi atu hapu ma etahi atu Iwi e titiro e p nei ana taku whakaaro.

N. Matenga—E marama ana ahau ki nga korero a te Minita o te Kawantanga, ko te hiahia kei runga i toku ngakau ko a te ata ka haina ahau notemea kua tu nei ahau hei mema mo te Kawanatanga o tenei Kotahitanga.

N. Tautau—E tono ana ahau kia tukua mai te pooti mo runga o tenei take kia paahitia.

Maniapoto—Tautoko.

Honore Pika—Ka tuku i te pooti mo te haina o te kirihipi apopo 28 Maehe, 1895, i te 9 a.m., ko [unclear: nga] mema e whakaae ana me ki ae. Ae. Kua riro i te ae kua paahi 27 Maehe, 1895, 7 p.m.

Kua mutu 10 p.m. Neke 10 a.m., apopo Taite, Maehe 28, 1895.

Ka puare te whare 10 a.m.

Nga mema i noho e 54.

Henare Tomoana—He Motini taku hei timatanga mo te mahi. Te tuatahi me te tuarua.

H. Mangakahia—He Pire tenei ka panuitia i mua i te hoatutanga ki te Piki.

M. Te ATA—E tono ana au ko nga take i paahitia inapo kia korerotia aianei [unclear: nga] take hei korerotanga aianei.

H. Tomoana—E tono ana ahau kia panuiti taku Motini.

Pika—Ka panuitia te Motini.

Kite [unclear: whakaaro] o tenei whare kia kowhiria he mema mo te Komiti Whiriwhiri. H. Tomoana.

H. Hakaraia—Tautoko.

H. Te Rake—Tautoko i te Motini.

H. Tomoana—Ma te Kawanatanga raua ko te Aputihana e whiriwhiri nga mema mo te Komiti Whiriwhiri.

H. Hau Te Horo—E mea ana an ma te Pika e kowhiri he mema mo te Komiti Whiriwhiri.

H. Tukino—E turaki ana ahau i tenei Motini e mea ana ahau me whakaneke atu tenei Motini mo te 2 p.m.

Ko nga mema mo taua Komiti me tango i te Whare Ariki, Aputihana me te Kawanatanga.

H. Paerata—E mea ana au me mahi nga Motini ngawari ko nga take pakeke me waiho hei reira ka tuku atu ka mahi he Komiti.

M. Te Ata—Ko te patai mo te tono a H. Waka me whakaneke te utu.

H. K. Tairaoa—Tautoko.

H. Tomoana—Ka whakaae ahau mo te 2 p.m. ka mahi i taku Motini mo nga mema mo te Komiti Whiriwhiri.

Motini.

H. Tukino—[unclear: Kit] whakaaro o te whare ko te Kooti o Maketu mo pehea.

H. Tukino—E tono ana ahau ko te Pika me tuku ki raro a me noho a Komiti te Whare.

M. Paewai—Tautoko.

M. Te ATA—Ma te Kawanatanga o mahi he kaupapa, mo tenei take kia oti mai ka homai ai.

H. Tomoana—E hiahia ana ahau me korero tenei take inaianei.

Tiamana Honore—Kua whakaaetia kia noho a Komiti te Whare

T Waata—He mea tika ma tenei Runanga e arai te Kooti whakawa Whenua Maori o Maketu heoi ko taua kooti kei te mahi inaianei a e pouri ana matou notemea e whai take ana matou a ko to matou hiahia nui kia araitia taua kooti, ma tenei kotahitanga e mahi.

N. Tautau—E patai ana me tiki ranei a Wi Pere kaore ranei.

T. Tokoihi—E tu ana ahau i runga i nga korero o te Kotahitanga i paahitia mai i Te Waipatu o te tau 1892, a e tautoko ana ahau me kowhiri nga tangata nunui hei mahi i tenei tikanga.

P. Patapu—He take tawhite tenei ara te arai i nga Kooti Whakawa Whenua Maori a he mea pai kia mahia he ritenga e mutu ai tenei mea ara kia oti he ritenga ekore ai e taea te haere o nga iwi ki te Kooti i a ratou whenua Ma tenei Kotahitanga e haere ki nga Maori kia unuhia mai a ratou take whenua i tono ai, a ko taku hiahia kia oti tenei take aianei i tenei ra.

H. Paerata—I hangaa he pukapuka e nga Minita o te Kawanatanga he arai i enei mahi katoa a tukua mai ana kia hainatia e te Kotahitanga heoi kaore noa ihe i hainatia, heoi e pai ana maton me tae mai a Wi Pere ki konei tera kei a ia etahi kupu pai mo tenei mea a me oti tenei take i tenei ra.

N. Patuawa—I kite au i roto i te panui o Huia kia kore enei mea katoa ara hoko kooti reti whenua Heoi ko te mea tenei e arumia nei e te Kotahitanga kia mutu. Ko taku whakaaro ko tenei Kotahitanga me tono i nga tangata nana nga keehi kia haere mai me kereu tahi ratou ko tenei Kohahitanga ka o te ratou ka huri ki Etahi kote aia poto tenei.

M. Teata—Mehangahe pukapuka ka tuku ai ki nga Rangatira i Maketu kia rua tangata kotahi mo te Kahui Wananga, kotahi mo te Kotahitanga a me haina etahi o nga Rangatira ki roto i taua pukapuka hei hoa mo aua tangata.

T. Wetini—E tautoko ana ahau.

Te Hapimana—E taukoto [unclear: aua] ahau i tunei Motini. I mua i tu ano te Kooti, ka haere te Kahui Wananga a ka tu te Tumuaki ka mahi i runga i taua take. Ko taku mohio i ngenge Kooti, i taua wa no reria e tautoko aua ahau i nga korero a M. Te Ata. Ko te Pokiha e kore e pai ki taua mahi a ekore ano hoki a ia e kaha ki te arai i tetahi wahanga o Ngati-Pikiao

H. Te Rake—

H. Niania—E mea ana ahau ma tateu e hanga tenei mea me tona kaupapa mo te pukapuka turaki mo te Kooti o Maketu, kua ma te Arawa. E mea ana ahau ko nga tangata tika hei haere mo tenei mea ko Hone Heke raua ko Wi Pere.

A. Apiata—Ko taua Kooti na Ngati-Pikiao E 7 aku keehi kei roto i taua Kooti, e mea ana ahau ma nga Minita o te Kawanatanga e tuhi ki Ngati-Pikiao. Ko aku to noi roto i taua kooti kua unuhia. Ko nga mema hou nei kua unuhia kua unuhia a ratou keehi, ae mea ana ahau me tuhi he pukapuka hei hoa mo Hone Heke raua ko Wi Pere.

M. Heretaunga—Kua paahi ano i te Kahui Wananga me mutu te kooti heoi e kooti tonu ana. E tautoko ana an i nga korero a H. Niania.

E. H. Karaka—He maha nga tono ka waiho i raro i te mana o te Kotahitanga.

H. Tukino—Kua oti a tatou mea notemea e rua ano take kua oti pai ko Hone Heke ma e haere (2), me hanga he pukapuka (Hiahia)

M. Te ATA—E Aroha ana au ki nga tangata o whai kereme ana me tuhi ki o ratou hoa kia whakakorea.

H. Tukino—E tono ana i te pooti mo Wi Pere me Hone Heke kia haere ki Maketu me te hanga i te pukapuka hei hoa mo raua.

H. Paerata—Tautoko kia tukua te pooti

Pika—Nga mema e whakaae ana ko Wi Pere raua ko Hone Heke e haere ki te arai i te kooti o Maketu me ki mai ae. Ae. Kua paahi Maehe 28, 1895.

Kua neke, 2 p.m. Maehe 28, 1895.

2 p.m., ka puare te Whare.

Te Motini Whakatu Komiti whiriwhiri i whakanekehia mai mo te 2 p.m., i Motinitia e te Honore H. Tomoana.

H. Tukino—Ko nga mema enei i kowhiria e nga Minita o te Kawanatanga mo te Komiti whiriwhiri.

Nga ingoa o nga mema.

Timoti Whiua

Manahi Paewai

Wiremu Thaia

E. Hoori Karaka

Parati Paurini

Teira Tiakitai

Tamihana Korokai

Timi Waata Rimini

Hapeta Te Hautehoro

Ko nga mema enei mo te Komiti whiriwhiri hei mahi i nga Motini Pire Pitihana Menemana. Ki te oti ta ratou whakataunga ka mauria mai ki te Runanga whiriwhiri.

H. Tomoana—E titiro ana au ki nga korero a te Minita kaore e marama, e mea ana ahau e kore au e pai kia tukua te Pire a te Kawanatange ki te Komiti.

M. Te Ata—E whakauru ana ahau i a Timi Waata hei mema mo taua Komiti.

H. K. Tairaoa—Tautoko.

H. Tukino—E whakaae ana te Kawanatanga, kia tu a Timi Waata mo te Komiti whiriwhiri.

H. Rapihana—E mea ana ahau me waiho tonu taku Motini ki runga i te teepu.

T. Whiua—E tika ana te korero a te Honore Mema e pai ana me whakahaere tana.

M. Te Ata—Taku haihia me panui nga Motini katoa kia kitea nga Motini ngawari me nga Motini pakeko.

H. Rapihana—E tono ana ahau me korero taku Motini inaianei.

H. Tupara—E tautoko ana ahau i te Motini.

K. Kiwa—Tautoko

M. Te Ata—E tono ana au me whakaneke.

H. Mokopapaki—E tautoko ana i ta H. Rapihana.

N. Tautau—E tautoko ana i te pooti.

H. Niania—Tautoko i te tono pooti.

H. Paerata—E mea ana ahau me tae mai a Wi Pere ki tenei whare i te korerotanga o tenei take.

N. Tautau—Tautoko i ta H. Paerata.

Tiamana—Tuku pooti kia mahia te Motini a Herepete Rapihana.

• I te Ae 34.

• I te Noo 17.

Kua riro i te Ae.

Herepete Rapihana Motini.

• 1. Turaki i te Kooti Whakawa Whenua Maori o te tau 1894.

• 2. Pitihana whakaara i te Pire tono mana

• 3. Pitihana mo Pinepine Te Kura. Na H. Rapihana.

H. Rapihana—Mehemea e whakaaetia enei mea e te whare a me hanga koki he pitihana mo enei Pire.

H. Tomoana—Tautoko i te Motini a H. Rapihana.

K. Kiwa—He mea pai mehemea e whakaaetia e tatou te pitihana o tenei take kua korerotia nei e te Honore Mema H. Rapihana, a kia hainatia hoki tenei pitihana.

Kua neke 7 p.m.

28 Maehe, 1895.

Ka puare te whare, 7 p.m.

Taimana, H. Te Whetu.

Nga mema i noho 54.

E. H. Karaka—E tono ana ahau me hiki te whare i tenei po mo te Kahui Wananga, nui o te Arawa.

N. Patuawa—Tautoko.

H. Tukino—He mea pai ma tenei whare katoa tenei take e tiroiro otira e tautoko ana ahau me neke me waiho tenei whare mo te Kahui Wananga.

H. Tomoana—E whakaae aua ahau me haere etahi o nga mema me noho etahi otira me haere nga mema Honore me waiho te whare ki nga Komiti [*unclear*: wahine].

W. Te Purewai—E haere ana ahau apopo he take nui e pai ana ko taku Motini me ata waiho.

Hira Rangimatini—E tautoko ana ahau i nga korero a Mohi Te Ata.

E. H. Karaka—

T. Whiua—Me tuku ki te pooti te hikinga mo tenei whare.

Pika—E nga Mema Honore e tono ana au kia heko au ki raro i runga i taku nohoanga ka korero ahau.

Pika—E pouri ana au mo te hikinga o te whare i tenei po notemea kaore au i ki te raruraru o te whare i tenei ra a i oho rawa ahau i te meatanga kia hikitia te whare otira kei pouri koutou me hiki te whare mo apopo 10 a.m.

Kua hikitia te whare mo te 10 a.m. apopo.

Ohinemutu, Rotorua, Paraire, Mahe 29, 1895. 10 a.m.

Pika me te Tiamana. Nga mema i noho e 51.

H. Tukino—He Motini taku. E hiahia ana ahau me whakaae te Pika kia mahia taku inaianei.

H. Tukino (Minita)—Motini mo te whaka tu Komiti Kopareihana, hei pupuri i nga whenua o Te Ture Kooti Whakawa Whenua Maori o te tau 1894. Na Te Heuheu Tukino raua ko Erueti Arani.

H. Tomoana—Kaore au e whakaae kia mahia te Motini a te Honore Minita inaianei, a e pooti ahau mo te Noo. A e tono ana ahau me mahi taku Motini mo te karaka kia rengo tatou i te kupu a te Kawanatanga.

T. Whiua—E tika ana te tono a H. Tomoana, otira e ahua pakeke ana tenei tono notemea kaore te Pirimia o tera tau i konei, heoi i runga i te kaha o te Honore Mema o Heretaunga nei ka whakaaetia tenei tono, ara te moni £17 15s. 6d.

Kua paahitia tenei take i tenei ra 29 Maehe, 1895, 10 a.m.

H. Rapihana—E tu ana ahau mo tenei taima ko taku hiahia kia mahia taku Pire i korerotia inapo nei.

H. Tomoana—Na H. Rapihana tenei taima.

H. Rapihana—Ka tukua ma te karaka o te Paremata e panui to take tuatahi o te Pire ara:

Pitihana [*unclear*: Turki] i te Kooti Whakawa Whenua Maori o te tau 1894.

Nikera Tautau—Tautoko i te pitihana.

T. Waata—Tautoko.

H. Tomoana—E tono ana ahau kia tukua mai te pooti mo korerotanga tuatahi kia paahitia.

H. Niania—Tautoko.

R. Wharerau—E mea ana ahau me paahi tenei pitihana a e mea ana ahau kua oti tenei a me panhi te korerotanga 1, 2, 3, ka mutu ka puku atu ki te Runanga Ariki, a e tono ana ki te Pika kia tukua te pooti.

M. Te Ata—E pai ana ano mehemea ka tukua kia roa notemea ko nga take nunui me perehi rawa a kia ata titiro nga Honore Mema kia ata marama ai.

H. Mokopapaki—Tautoko i ta R. Whareru (Minita).

Pika—Ka tukua te pooti mo te paahitanga o te korerotanga 1, 2, 3, o te Rarangi tuatahi o te Pire a H. Rapihana.

Nga mema e whakaae ana kia paahitia tenei pitihana me ki mai ae. Ae. Kua riro i te ae, kua paahitia 29 Maehe, 1896, 10 a.m.

2. Pitihana whakaara i te Pire tono mana.

H. Rapihana—Ka hemai te pitihana mo te tono mana kia panuitia.

H. Tomoana—Tautoko. Ka panuitia, te pitihana.

T. Kaporiki—E tautoko aua ahau i tenei pitihana.

N. Tautau—Tautoko. Notemea hei mohiotanga mai mo te Paremata o te Koroni he pono te hiahia o nga Maori.

H. Hautehoru—E tono ana ahau i te pooti.

H. Tukino (Minita)—Kanui taku hiahia ki te korero mo tenei take otira i runga i te mea kaore a H. Heke raua ko Wi Pere i konei heoi e hiahia ana ahau me whakaneke atu tenei wahi o te Pire kia tae mai a Hone Heke, a ko au tonu te mea whai korero mo tenei Pire tono mana i te Paremata i Poneke. No reira ahau i hiahia ai me whakaneke, he mea kia mohio atu ai ahau ki tetahi kaha hou me tenei Pire tera ano pea pea kei a ia ra ano.

H. Rapihana—Ko tenei pitihana na Hone Heke pu ano i hanga a i te whakanekenga e te Minita Honore kei te hiahia atu au ki nga take i hiahia ai te Minita kia korero mai mo te nekehanga e ia o tenei pitihana.

H. Tukino (Minita)—Kua pau katoa nga mahi mo tenei Pire tono mana, ara kei maumau mahi noa iho te Motu i te mahinga a kia tino mea mai ano ia he tino take kaha tenei me haina katoa ki te pitihana a no reira ka whakapaua atu toku kahu ki te mahi.

H. Mangakahia—Ko tenei Pire kua takoto ki te Paremata i Poneke a kote Pirimia kaere i pai kia noho aia ki te whakarongo i te korerotanga o te Pire. No reira kaore noa iho i mohiotia ara he whakararuraru noa iho kei hohoro te whakawhiti atu mo tenei Pire ki Ingarangi. A ko te hiahia hoki o te Motu kia kore te Pire e paingia mai i konei kia marama ai te whakawhiti notemea kua kati katoa nga ara mo taua Pire tono mana no reira e inoi ana ahau me unu te whakaneke a te Minita.

R. Wharerau—Ko te putake tenei o te Kotahitanga ko te Pire tono mana. E tono ana ahau kia tukua mai te paahitanga tuarua, tuatoru mo tenei pitihana kia tukua atu ki te Whare Ariki kia mahia mai.

H. Tukino (Minita)—Ko te matenga o tenei Pire i te Paremata i mate mai i te kokirota ai i puta mai ki waho i muga i te takahanga mai o nga ruri o te whare. Heoi i te mea ko ahau anake te mea e pupuri ana i te moa nei heoi ka unuhia e ahau taku kupu kia taria atu a Hone Heke.

H. Tomoana—E mea ana ahau me waiho tenei take kia tae mai a H. Heke.

H. Tukino—E tono ana ahau me tuku te pooti kia paahitia.

H. Te Ata—E tautoko ana ahau me waiho kia tao mai a H. Heke ka mahi ai tatou mo tenei pitihana kia marama ai tatou.

H. K. Taiaroa—He pai rawa kia tae mea a H. Heke ka mahi ai i tenei tako notemea kaore ano i puta he kupu ma te Kawanatanga o Poneke mo runga i te Pire tono mana a i mate roto noa iho te Pire i reira i runga i te kore o tu o te Karamu o te whare. A ko te take tera i hoki mai ai taua Pire ki a tatou inaianei. Tenei pea kei nga tau e haere mai nei kitea ai. Ko te Taute he roia mohio no nga takiwa Maori me te pai ki taua Pire ko nga mema katoa he mema hou anake no reira i puta ai ki waho o te whare. No reira ko te mea pai ma tatou he manawanui ki ta tatou Piro tono maua no reira ahau i pai ai me tatau atu kia tae mai a Hone Heke. A ka whakaatu ano ahau no wai ranei te he e. I muri i te hui o te Waipatu ka tukua nga pitihana ki te Whare Ariki o Poneke me te Whare o Raro. Kaore noa iho i mohiotia. Ko aua pitihana i tukua ki te Kawana. Ko te Ture Kooti Whenua Maori na Timi Kara, i mahi. Ko enei Pire katoa i paahi nei i tenei tau no runga i nga mema torutoru ko te nuinga i nga ahuareka noa iho.

H. Rapihana—Maumau te taima mehemea ka nekehia atu tenei pitihana mo tetahi wa.

Neke 2 p.m.

Maehe 29, 1895.

Ka puare te whare.

Mo te rarangi tuarua o te Pire a Herepete Rapihana.

H. Mokopapaki—E tono ana ahau i runga i te Motini a Waha me korero a Wi Pere mo tenei pitihana.

H. Te Rake—E tautoko ana ahau i ta H. Mokopapaki.

H. Mangakahia (Pirimia.)—

H. Rapihana—E tautoko ana ahau me tuku te pooti paahi, me te pooti whakaneke mo taku pitihana a e inoi atu ana ahau ki te Kawanatanga kia homai enei haore mo taku Pire.

H. Tukino (Minita)—E whakaae ana te Kawana anga mo te pitihana a H. Rapihana tenei taima me hiki atu ta motou mo te 7 p.m.

Pika (K. Rangipuawho)—Nga mema o whakaae ana kia paahitia te korerotanga 1, 2, 3, o tenei pitihana, me ki mai ae. Kua riro i te ae, paahi Maehe 29, 1895.

Wi Pere (No te Runanga Ariki.)—Ko te Pire a Hone Heke ka mahia ano i te Whare o Raro i roto i te Paremata o Poneke a me tuku to koutou kaha me hanga rawa he pitihana mo taua Pire kei kiia kua ngenge nga Maori mo taua Pire notemea kua korerotia e Hori Kerei Taiaroa nga take i hinga mai ai te Pire i tenei tau. E hara i te mea na te kupu a te Kawanatanga engari na te torutoru o nga mema kaore i tu te koramu o te whare no reira i tianatia ai te whare me te Pire katoa. Ko te Ture Kooti. Whakawa Whenua Maori o te tau, 1894, na te Komiti whiriwhiri i paahi i te tukunga e te Whare o Raro kite Runanga Ariki ka tapahia iho e H. K. Taiaroa ka heke iho ano te Pire noi ki te Whare o Raro ka tangohia e te Kawanatanga ka tukua atu ki te Komiti whiriwhiri a na ratou i paahi atu a mana ana hei ture, ko nga tangata e haere hei mema Komiti ki Poneke me kowhiri i nga tangata tino tika.

Kua paahiha te pitihana mo te Pire tono mana.

3. Pitihana mo Pinepine Te Kura ka panuitia.

T. Waata—E tautoko ana i te pitihana.

H. Tomoana—Tautoko.

T. Heretaunga—E whakahe ana ahau ki te pitihana mo Pinepine Te Kura.

N. Tautau—E tautoko ana i te pitihana o Pinepine Te Kura.

W. Te Purewa—E tautoko ana ahau i tenei pitihana ara mo nga mate pa whakarere mai.

Hau Te Horo—

T. Hapimana—E tautoko ana au i te pitihana a e tono ana hoki ahau me tu a Wi Pere ki te whakamarama mo tenei pitihana.

P. Patapu—Tautoko i ta T. Hapimana.

H. Mania—Ko Hone Heke te mea e mohio ana mo enei mea katoa a e mea ana ahau me tuku tenei mea ki te Runanga Ariki pera me era pitihana kua paahitia.

Wi Pere (No te Runanga Ariki)—E hara i ahau tenei pitihana i hanga engari na Hone Heke he mea kia kitea ai te kaha o te Aue o te Iwi Maori kei mea mai e hoha ana tatou. A ko tenei pitihana e haere ana hei hoa ano mo era pitihana e takoto ma ra i te Paremata. Ko Pinepine Te Kura i mahia mo Petani ki Waiapu otira i mahia e te

Kotahitanga tenei Piri a paahitia ana i te nohoanga o te Paremata i Pakirikiri a heoi ano te tukua atu ai ki Poneke kia meingatia ai na te Paremata i paahi mai. Ko tenei Pire tono mana ekore e homai tera pea e tae ki te 30 tau pera me te Airiki e tono ana i tetahi mana mo ratou ka 35 nga tau inaianei kaore ano i homai, a ko tenei Pire Tono Mana ekore e homai a kia pau ra ano nga Whenua ka homai [*unclear*: notemea] kaore he wahi hei tatunga. Pinepine Te Kura, ko ona ritenga ma ia hapu, ma ia hapu e hanga he ture mo o ratou whenua me te whakatu Komiti i roto i a ratou hei pupuri i o ratou toenga whenua e ahei ai te tatari atu ki te Pire tono mana Motuhaka. Ko tenei Pire e rite ana he teina no te Pire tono mana. Ki te paahi tetahi o enei ture he ora kei roto, ara mehemea ka hinga tahi raua tokorua heoi ano ta tatou he aue, kaore hoki he ture hei eranga mo tatou, no reira ko taku hiahia kia paahitia tenei ture hei taringa atu mo ta tatou Pire t no mana.

Kua neke 7 p.m. 29 Maehe, 1895.

No tenei ra i tae mai ai te Ripoati a te Runanga Ariki mo te Motini haina mo te Kirihipi kua nukuhia mo a te Mano te 1 o nga ra o Maehe 1895, i te 10 a.m. ka timata te haina.

Petera Pukuatua, Tiamana o te Runanga Ariki, 29 Maehe, 1895, 2 p.m.

29 Maehe, 1895. No tenei ra i paahitia ai nga pitihana e rua 1, Pitihana Turaki i te Kooti Whakawa Whenua Maori o te tau 1894, e te Runanga Ariki, 29 Maehe, 1895, 2 p.m. Me te pitihana whakaara mo te Pire tono mana motuheke.

Petera Pukuatua, Pika a te Runanga Ariki.
Maehe 29, 1895, 2 p.m.

Ohinemutu, Rotorua, Paraire, Maehe 29, 1895.

Ka puare te Whare, i te 7 p.m. Pika me te Tiamana. Nga mema e 44.

Rarangi 3, o te Pire a H. Rapihana.

Wi Pere (No te Runanga Ariki)—Te kirihipi te tino hoa o te Pire tono mana kua mohio te Pakeha e 20 mano kua haina ki te kirihipi a 20 mano e toe ana. Mehemea ka mohio te Pakeha e 40 mano kua haina kua mohio te Pakeha kua haina katoa nga Maori o te motu kaahi tena. Ko Pinepine Te Kura ko tona ritenga he hopu i o tatou whenua. No te tau 1889 i hanga ai tenei Pire a no te 1894 i mahia ai e te Kotahitanga tenei Pire i te paahitanga ka mauria ki te Paremata o te Koroni. Ko enei Pire e rua mehemea ka hinga rurua mai heoi ano ta te Pakeha he katakata, ko ta te Maori he tangi. E 25 nga Pire a te Kawanatanga i tenei tau no reira te roa o Pinepine Te Kura i tenei tau i penei te ahua i mate ai a Pinepine Te Kura.

T. Heretaunga—Ko ahau ekore e hania ki te pitihana mo Pinepine Te Kura.

T. Hau Te Horo—E tautoko ana ahau i pitihana mo Pinepine Te Kura.

H. Mangakahia (Pirimia)—He Pire pai a Pinepine Te Kura e tiaki ana i o tatou whenua. Ko te wahi kaoro i korerotia i roto mehemea ka paahi te Pire Tono Mana ka riro katoa nga whenua o tenei ki roto ki tera, otia kua poahitia tenei Pire i Pakirikiri. Ko oku whenua kei waho o tenei Pire, mehemea i penei tatahi kupu i roto o tenei Pire. E tatari ana ia ki te paahitanga o te Ture Tono Maua otira he mea pai pea me penei tetahi kupu, ara kia 10 nga tau e takoto ana te whenua i raro o tenei ture hei tatari atu mo te Pire tono manau. Kia 8 tau kia ono tau ranei nga whenua e moe ana i raro i a Pinepine Te Kura he tatari atu i a Pire Tono Mana. Mehemea e rite penei me tenei e tino whakaae ana ahau ki tenei pitihana a he pai rawa mehemea e whakamaau tenei take ki roto.

H. Tomoana—I pau katoa nga whakamarama mo tenei Pire i te hui i Pakirikiri ko Pinepine Te Kura kaore e whana ana i te Pire Tono Mana otira ko nga kupu Apiti a te Pirimia i korero nei e whakaae ana ahau me whakatomo tenei korero ki roto o te Pire.

Wipere—Ko taku mohio mehemea ka uru tena korero ki roto kua pakaru tenei Pire, kei roto ano i te Pire nei e korero ana ma te Kotahitanga e tiaki o ratou whenua.

H. Mangakahia (Pirimia)—

H. Tukino—Heoi ano te mea e hiahiatia ana kia hainatia tenei pitihana heoi ko nga mea e hiahia ana kia haina me tuhi o ratou whenua. Ko nga mea ekore e haina e pai aua ano engari kua ratou e tuku pukapuka ki te Paremata turaki mo te Pire.

T. Whuia—E tono ana ahau me neke te korero mo Pinepine mo tetahi wa.

H. Tukino—Tautoko.

Ka tukua te pooti. Kua riro i te noo.

Pooti mo te pitihana o Pinepine Te Kura.

Nga mema e whakaae ana me ki mai ae. Kua riro i te ae. Kua paahitia i te 29, 1895, i te 7 p.m.

Motini.

W. Te Purewa—He tono i tetahi kirihipi ma ratou.

W. TE Purewa—Taku hiahia me homai he kirihipi maku. Ko nga whenua o Tuhoe e tukua e ahau ki raro o tenei Kotahitanga tae atu ki nga whenua papatupu. Ka mauria e ahau tenei kirihipi ka hainatua e ahau. Taku kupu ko tenei Kotahitanga me te Kawanatanga ki ahau, notemea kua mate o tatou whenua, tangata kua mate katoa, no reira ka hopu i tenei taonga kia mate iho e pai ana, i mate ki runga o te mahi. Ka utaina e ahau tenei waka a Matatua ki runga o tenei Kotahitanga. Hei konei e nga mema, e hoki ana ahau apopo.

H. Tomoana—E whakaae ana ahau kia riro i a koe tetahi kirihipi.

T. Whiua (Minita)—E whakaae ana te Kawanatanga kia hoatu he kirihipi mana apopo.

Hau Te Horo—E mea ana ahau ko nga tangata o Tuhoe i konei me hania ratou.

Ko te Motini tone kirihipi a Te Wakaunoa Te Purewa kua whakaaetia e te Kawanatanga ka hoatu ko kirihipi mana apopo, 20 Maehe, 1895. Kua paahitia tenei Motini i te 29 Maehe, 1895, i te 7 p.m.

Neke mo te 10 a.m. apopo.

Rahoroi, Maehe 30, 1895.

Ka puare te whare i te 10 a.m.

Pika me te Tiamana.

Nga mema i noho 47.

Kua paahitia i tenei ra ka hoatu he kirihipi ma Te Pur wa Wakaunoa o Tuhoe, 30 Maehe, 1895 i te 10 a.m.

Te Motini.

E me ana ahau ko te Pika o te Runanga Ariki me te Pika o te Runanga whiriwhiri hei kai-titiro mo te haina o te Kirihipi a te Mane 1, Aperira, 1895, H. Tupara.

T. Whiua—E pai ana ano tenei Motini. Engeri ko enei tangata e rua he raruraru i runga ano i o raua nohoanga.

H. Tomoana—E tautoko ana i enei tangata hei kai-titiro mo te haina mo te kirihipi notemea he tangata nunui anake enei e rua a he tika rawa ma raua taua mahi.

H. Hau Te Horo—E mea ana ahau ma nga Pika noi ano e whiriwhiri he ritenga mo raua.

T. Hapimana—E tautoko ana ahau i tenei Motini me enei kai-titiro.

N. Tautau—E tautoko ana ahau i ta H. Hau Te Horo.

H. Rangimatini—He patai kaore ranei he tangata kua whakamana e te Kotahitanga hei titiro mo te nama mo te kirihipi.

T. Waata—E tautoko ana ahau ko nga tino Rangatira hei kai-titiro mo te haina i roto i te rohe o te Arawa.

H. Niania—E mea ana ahau ko te Pika anake o te Runanga Ariki hei titiro mo te haina ko te Pika o tenei Whare me noho ano i konei.

R. Wharerau—E tautoko ana ahau i ta H. Niania, ma te Pika o tenei Whare e whakapuare te whare a i muri hei reira ka haere atu ai ia hei hoa mo te Pika o te Runanga Ariki hei titiro i te haina o te kirihipi a te Arawa.

M. Te Ata—E mea ana au me timata te haina i te 9 a.m. a te Mane.

H. Kokori—Tautoko i ta M. Te Ata.

Pika—Kua whakaaetia te menemana a M. Te Ata mo te 9 a.m. a te Mane ka timata te hania Kua paahitia 30 Maehe, 1895, i te 10 a.m.

Kua paahatia ma nga Pika o nga Whare e rua e titiro te hania i roto o te rohe o te Arawa a te Mano 1 Aperira, 1895. Kua paahitia i tenei ra Rahiori Maehe 30, 1895, i te 10 a.m.

Kua nekehia te Whare mo a te Mane te 10 a.m.

Whare Paremata,
Aperira, 1, 1895.

Ka puare te whare, i te 10 a.m.

Pika me te Tiamana. Nga mema i noho e. 49.

Motini.

M. Te Ata—Kia nukuhia te Whare mo te 7 p.m., kia atea tenei ra mo te haina i nga kirihipi.

H. Mokopapaki—Tautoko i te Motini.

Pirimia—Ko enei rangi i whakaritea hei mahinga mo te Pire a te Kawanatanga a he nui nga ra i whakanekeneke ai i timata mai i tera Turei no te Paraire i whakatuturutia ai. Ko tenei ra ma te Kawanatanga kia rengo nga mema i aua take otira te timatanga o te mahi ko te kirihipi otira e hiahia ana nga Minita o te Kawanatanga kia whakaaroa mai ano te hiahia o te Kawanatanga i tenei ra ma ratou.

N. Matenga—Tautoko i ta te Pirimia a e mea ana ahau ko nga mema anake e noho ano i te Whare me tuku ata nga Iwi kia haina i te kirihipi i tenei ra. Taku hiahia ko te Pire a te Kawanatanga kia mahia.

H. Rangimatini—Tautoko i te Motini note mea ko te kirihipi te take nui o tenei hui a me whakaae mai koutou e nga Mema Honore hei whakararata mai mau i ahau i a te Arawa.

H. Tomana—E mea ana au me tuku te pooti whakaneke note mea e whakaae ana te [*unclear*: Aputihana]. Patai mehemea kei te Pirimia te Tiiti o te whatumuakitanga o Pere Tau.

N. Tautau—Tautoko i te Motini notemea he haina i te kirihipi a me te haina ano hoki ki nga pitihana kua hanga nei mo te mau atu ki te Paremata.

H. Tukino—E mohio aua koutou ki te ngawaritanga o tenei Kawanatanga heoi e whakaaetia ana me whakaneke atu mo a te 7 p.m.

Motini.

Me haere a Wi Pere raua ko Hone Heke ki te kati i te Hooti i maketu.

Hone Heke—Ko maua ko Wi Pere e kore e ahei kia haere i runga i era ahua mahi ko te mahi e rite ana mo mana kei Poneke. Ko taku mohio mehemea e taea e nga tangata he keehi nei a ratou kei reira ma ratou ano e [*unclear*: unu] mai. Ko te Kooti ra he mana nui ake i te maua kei te ture ano e mea ana e whai mana ana nga tangata ki te unu mai i a ratou keehi i roto i te Kooti a kei aua tangata te ritenga ara kia unuhia mai a ratou keehi i roto i enei rangi.

H. Mokopapaki—Kei te pai nga korero a te Honore mema i noho iho nei engari kua paahitia tenei take. E mea ana ahau mehemea ka tae raua ki reira kanui te pai notemea he nu a te Arawa kei reira a ma raua e whakaatu enei mate hei ngawaritanga mai mo ratou ki runga o tenei mahi.

H. Heke—Kaore au e mohio ana ki tetahi taima atea moku otira he mea tika ma etahi o te Arawa e noho nei e whakaatu enei mea katoa ki a ratou.

M. Te Ata—E tautoko ana ahau i te Motini notemea he mate tenei me tino haere atu raua ki reira ki to haere ko etahi atu ekere ratou e whakarongo mai.

H. Heke—I tukua e maua ko Wi Pere ki te nupepa te whakakore mo enei mea katoa heoi mehemea e oti i a koutou e nei mea e whakaae ana ahau me haere apopo. E hiahia ana ahau ki te korero whai kupu i mua i te pakarutanga o tenei hui ki te whai kupu i runga i te kirihipi me te timatanga mai o te Kotahitanga nei.

H. Tukino—E mea ana ahau kia kotahi o korua e haere kia kotahi e noho. Notemea he take pakeke kei te teepu a te Tiamana inaianei ekore ahau e atea mote haere ki Maketu, he raruraru nui toku ko te kai-ruuri kei te mahi i Taupo inaianai.

H. Tomoana—He pono te kupu a H. Heke e korero nei tera e pa he raruraru heoi e mea ana au me tuku kei a raua te ritenga. A e mea ana au kua raua e haere, me tuku ti pooti.

H. Tukino—E pai ranei a Wi Pere ki te haero.

Wi Pere—Notemea ki te oti a Pinepine Te Kura kua haere au. Ko H. Heke kua e haere engari ahau notemea noku te takiwa.

Kua whakanekhehia te whare mo te 7 p.m. Ko reira mahia ai te Pire a te Kawanatanga ka timata te haina mo te Kirihipi i tenei ra.

Aperira 1, 1895, i te 10 a.m.

Ripoata a te Runanga Ariki.

Ohinemutu, Aperira 1, 1895.

Ki te Pika me te Tiamana o te whare o Raro.

Ko te Ripoata mo te Pitihana mo Pinepine Te Kura. Kaore ano i paahitia kua waiho kia mutu te korero i te Pire a te Honore Mema a Wi Pere ki waho ki te marae katahi ano ka paahitia.

Ko te Ripoata mo te Komiti whiriwhiri kaore ano i korerotia e to matou whare he whakaatu tena kia marama ai to koutou whare.

Na to korua hoa, Peni Te Uamairangi, Tiamana o te Runanga Ariki. Ripoata a te Runanga Ariki. Ohinomutu, Aperira 1, 1895.

Ki te Pika me te Tiamana o te Whare o Raro me nga Honore Mema katoa. Kua paahita te Ripoata a te Whare o Raro kia noho nga Pika e rua hei kai-titiro mo te hainatanga o te Kirihipi. A i runga i te reta a te Pika o te Whare o Runga o te 1 Aperira, 1895, i mea ko Taimana, Minita o te Haahi, hei kai-titiro (riwhi mona i a ia i te ngaro) mo te hainatanga o te Kirihipi kua paahitia o te Whare o Runga.

Na te korua hoa, Peni Te Uamairangi, Tiamana o te Runanga Ariki.

Tamatekapua, Aperira 1, 1895.

Ka puare te Whare i te 7 p.m.

Na mema i noho e 50.

Te Pire a te Kawanatanga mo te Kirihipi.

H. Mangakahia—Ka whakautu ahau i te patai a te Aputihana mo tana patai mo te Tiiti o te tumuakitanga o Pene Tau i otira e mohio ana te Honore Mema a na taua mema ano i pahi nga mea i te Paremata i Pakirikiri Turanga i te tau 1894. A na te mananga o Pene Tau i Pakirikiri i ahei ai ia te whakamana i nga mea katoa i reira. A i tenei wa ka whakahaerea ko te Pire a te Kawanatanga mo nga Kirihipi.

H. Tomoana—E te Pika e mea ana ahau me panui katoa te Pire.

Pika—Ka whakaaetia ka panuitia katoatia te Pire a te Kawanatanga.

H. Mangakihia (Pirimia)—Ko te ritenga o temei mea me perehi rawa nga mea katoa hei maramatanga mo nga mema katoa ki nga korero o te Paremata a ko enei mea katoa ma te moni anake ka taea, no reira i meingatia ai e te Kawanatanga kia mahia he Piri kahi moni mo enei mea katoa otira kei te whare nei te ritenga mo enei mea katoa tae tu ki nga kai-mau haere i nga kirihipi. Ma tenei Whare e ata whakarite he ra hei [unclear: haerenga] ki te mau [unclear: here] i te kirihipi kia [unclear: haina] nga Iwi kaore ano i [unclear: haina noa] i te ra e rite i tenei Runanga i muri tata renei o tenei Paremata. Ko te Pire [unclear: tuatahi] tenei hei mahinga ma koutou, a tenei [unclear: pea] e marawa ane ki ta koutou [unclear: whakaaro] mai.

H. Tupara—

H. Tomoana—[unclear: Kanui] nga whakamarama a te Pirimia mo tana Pire kirihipi heoi maku e whakahoki, a ko aku korero enei ka [unclear: hoatu]. Etu ana ahau i runga i toku kotahi (no te Aputihana) no te 1865, ka kite ahau i te Tiriti o Waitangi, engari na taku kuare i aua wa. I te tau 1871, ka tino mohio ahau no reira taku whakaaetanga ki te tautoko i enei mahi i te taenga ake o Ngapuhi ki Heretaunga a ko au pu te kai-whakahaere o te haina ki Heretaunga i aua taima. Ko enei Pire katoa kotahi tonu a ekore ano hoki ahau e whakaae kia wehewehea te mahi mo enei Pire. Ko te kirihipi kua paahi. I te tunga o enei Pirimia ka timata te mate haure o tenei Kotahitanga ka kohia he moni kaore noaiho i riro mo nga mahi a te Kotahitanga i kohia tetahi moni e £300, me etahi tu moni, kei hea ranei taua moni no reira ka pouri te titiro mai a nga Iwi i te hui i [unclear: Pakir kiri]. Ka me ngatia hei a Tihema te marama hei haerenga mo nga Minita ki te mau haere i nga kirihipi a he aha ranei te take te haere ai no reira te pouri mai o nga Iwi ki enei mea katoa, a i tenei wa kua mea ano tenei Pirimia me mau nga kirihipi i muri [unclear: tata] o tenei Paremata. No reira kaore rawa ahau e whakaae kia mahi e tenei Pire inaianei a mehemea ka kohia tenei moni e mahia nei e te Kawanatanga kua whakaaturia mai e te Pire a te Kawanatanga hei utu i nga karaka me etahi atu. Kei hea koki ma te Kotahitanga. No reira e mea ana ahau ko nga Minita o te Kawanatanga me kahi £30, me te Minita kotahi a i te mutunga o aku korero ka tukua atu e ahau he Motini.

Motini.

Mehemea ki te hinga te [unclear: Pirkohi] moni me [unclear: hinga] te Kawanatanga ki te unuhia ranei te Pire me hinga te Kawanatanga ara me puta ki waho. H. Tomoana, April 1, 1895. 7 p.m.

H. Matenga—Kua takato nei te Pire a te Kawanatanga ki taku mohio he Pire pai rawa e mea ana i nga mahi a te Kotahitanga kia tere ai te haere a e whakapai ana ahau ki te Pire [unclear: tuatahi] a te Kawanatanga, a ko te Pire hei herehere i tenei Pire mate Pire kahi moni otira kei te whare te ritenga.

H. Heke—Te ahua o te kirihipi nei me haere nga tangata i runga ano i tona kaha ake a ma tena mema, ma tena mema e mau i roto i tona takiwa, i tona takiwa, ara i runga ano i te iti o te ora nga o nga mahi a te Kawanatanga. A e mea ana hoki ahau ma aua mema ano o te Runanga nei e mau haere atu ki o ratou takiwa, notemea kaere he oranga o te katoa notemea ma tera e kaha ai te haere i runga i nga ara Pakeha engari kei te whakaotinga a tenei whare te ritenga. E ahei ano te haere tetahi tangata kite mau haere i te kirihipi i runga ano i tona oranga ake, kei enei wahi nga mea hei whiriwhiringa a kei te whakaaro o te whare te ritenga.

1. Ma nga mema o te Runga nei e mau haere i runga ano i to ratou kaha.

2. Ma nga Minita nei e mau haere kei te Runanga he ora nga mo ratou.

3. Ma nga tangata ranei e mau haere o ia takiwa, ka mutu ka tukua atu ki te mema o tetahi takiwa taua kirihipi.

M. Heretaunga—E whakahe ana ahau ki te Pire kirihipi a te Kawanatanga.

H. Hautehoru—E whakahe ana ahau ki tenei Pire a te Kawanatanga, otira na nga hapu e ki nei kia tere atu

te kirihipi ki a ratou na ratou tenei kupu a e pai ana ki taku titiro tenei Pire a e tautoko ana ahau ki nga korero a Hone Heke i korero nei, ara ma nga mema o nga takiwa e mau te kirihipi ka oti tana ka tuku atu ki nga mema o te takiwa o tetahi atu mema

H. Tupara—Tautoko i ta H. Hau Te Horo me H. Heke.

N. Tautau—E tautoko ana ahau ma nga mema o nga takiwa e mau haere te kirihipi, notemea ko au ekore e taumaha ki te mau i i te kirihipi ki Ngati-Maniapoto tae atu ki te Kauhanganui o takoto mai ra.

M. Te Ata—Kei te pai nga korero a nga Honore Memu i korero nei a heoiano te wahi uaua ko te kirihipi mo tera motu. Mo ta nga mema e wehi nei i te Kawanatanga, he Kawanatanga katoa tatou notemea he mema katoa tatou e noho nei. Mo te takiwa ki Waikato ka tika te korero a N. Tautau i korero ake nei ara hei mamatanga ano mo tatou e tika ana kia tere tonu te mahi i tenei take kia tere te oti notemea ka toru tau inaianei o tenei kupu o Taihoa.

H. Heke—He huarahi tiro tiro ano tenei ma tatou, ara he maha ano etahi wahi kahore he kirihipi ara me penei he nui nga iwi kaore ano i mohio ki nga mahi o te Kotahitanga me te kirihipi a he tangata mohio nui kei roto i nga iwi pera, ko te kupu me me penei, ko nga mema takiwa nei mehemea e rite Ka kaha ranei aua tangata ki te whakautuutu i nga patai a nga matauranga e kuare mai ra ki te kirihipi, a mehemea ka korero e mohio taua mema ka pehea ka roa a Mehemea e rite man ga Minita nei ano ranei e mau te kirihipi ki nga iwi pera.

T. Wetini—Ko au he mema no te Takiwa o Whakatane ahu ki Ohiwa. Ko ko atu o reira ekore ahau e mohio mehemea e rite penei me tenei, otira i tonoa mai ahau e toku iwi ki te mutu tenei hui me haere atu he tangata hei korero kia ratou i nga take o tenei hui.

Pika—Kanui ano taku pouri, otira i runga i te ruuri.

Kua neke mo te 10 a.m. apopo.

Rotorua, Turei, Aperira 2, 1895.

Ka puare te Whare i te 10 a.m.

Pika me te Tiamana.

Nga mema i noho, 43.

Pika—E tuku ana ahau ko Eruera H. Karaka hei riwhi titiro moku i te haina mo te kirihipi.

H. Tomoana—Tautoko.

Kua paahitia i runga i te pooti, Aperira 2, 1895, i te 10 a.m.

Herepete Rapihana (Motini)—

Hone Keke (Pitihana)—

H. Hautu—Mo te Pire Kirihipi a te Kawanatanga. E tautoko ana ahau i runga i te take ma nga mema o nga takiwa e mau haere te haina mo te kirihipi.

T. Waata—Hua whakaua i Pakirikiri nga tangata hei mahi i tenei kirihipi otira mo te tawika o te rohe o te Arawa ahu ki a Tuhoe puta noa ki te Tai Rawhiti. Mate Kawanatanga e whakarite he moni mo aua takiwa. Mo te hui ki to Kauhanganui me tae a Hone Heke ki reira.

N. Patuawa—Ki taku mohio ko takiwa o te Arawa nei e taea e o ratou mema te mahi engari me mahi tatou mo nga takiwa kaore he mema i konei.

H. Heke—E pehea ana ra te whakaaro o te whare ki te Motini a te Aputihana i kokiri ai inapo.

R. Wharerau (Minita)—Kei te pai nga korero a nga mema i mea nei ma nga mema o nga takiwa a ma ratou e mau haere te kirihipi mo te haina Pera me te maramatanga o nga korero a N. Tautau i korero ai inanahi a e mea ana hoki ahau ma tenei Runanga ano e ata whakarite nga ritenga e rite ana mo te haere. A ko tenei Pire a te Kawanatanga he Pire e rite ana kia tere te oti a kua marama ano hoki nga mema e mea ana ahau me tuku te pooti mo te paahitanga tuatoru.

T. Hapimana—Nga take e arai nei ia matou i nga mema hou kei te ruuri he matakou otira e tautoko ana.

H. Tupara—Kua nui nga mema kua tautoko mo te kirihipi ara ma nga mema o nga takiwa e mau haere te kirihipi.

H. Tomoana—Ko te Pire kirihipi nei i erea e ahau i nanahi, notemea kua rite ko Keepa Taitoko me nga mema e rua o te Koroni ma ratou e mau te kirihipi ki Waikato a te puaretanga o te Kauhanganui, ko taua wahi i toremi i reto i te panuitanga heoi e tautoko ana ahau inaianei kia paahitia tenei Pire otira me whakatikatika marie ana korero mo taua Pire [unclear: Orunga] ano i nga korero a nga mema i korero nei me taku whakaae ki nga korero a te mema o te Koroni a H. Heke.

H. Tukino—

- E ru wahanga mo nga kirihipi nei ara kotahi mo te Waipounamu.
- Kotahi mo te Kiingi Maori raua ko Te Whiti.
- Ma nga Minita o mau ki te haina haere.

Heoi e tatari ana te Kawanatanga kia rongo pehea a koutou kupu mo enei moa katoa.

Noho a Komiti te Whare, 2 Aperira, i te 10 a.m.

K. Te Purewa—

H. Heke—E tono ana ahau kia tukua te pooti mo te panuitanga tuatahi.

H. Manaa—Tautoko.

Kua paahi te panuitanga tuatahi, 2 Aperira, 1895, 10 a.m.

H. Heke—E mea ana ahau me noho a Komiti te Whare.

H. Tukino—Tautoko.

Pika ka tuku ki raro i tana tuuru.

Ka panuitia Nama Ruatia ano te Pire kirihipi a te Kawanatanga.

H. Heke—Ko te wa tenei a rite ana mo nga hiahia o nga mema.

H. Tupara—E mea ana ahau mo a te Mane te 9 Aperira, 1895, ka timata to mau uiga kirihipi mo te hania.

N. Matenga—E mea ana ahau mo te mau i te kirihipi mo te taha ki Taupo ahu atu ki etahi atu wahi, mo te 1 o nga ra o Mei, 1895.

H. Tukino—Ko tenei whiriwhiringa i te ra mo te motu katoa.

H. Rangimatini—Kaua e hohorotia te ra motemea ko te Arawa kaere ano i rupeke ki te hania no reira kaere au e marama k ite whakahua ra.

H. Rapihana—E mea ana ahau hei te ra e pakaru ai te Paremata te ra hei timatanga mo te hania i nga kirihipi a me karanga he ra hei tirohanga mo te haina ki nga kirihipi, ko te kirihipi mo matou maku e mau. E whakapai ana ahau me ata kohiri he tangata hei mau i te kirihipi.

Rarangi tuatahi o te Pire kua paahi i runga i te pooti Aperira 2, 1895, i te 10 a.m.

Tuarua Rarangi.

W. Matenga—E tautoko ana ahau i ta H. Rapihana mo te [unclear: pkarutanga] o tenei Paremata ka timata te haere ki te mau i nga kirihipi.

T. Waata—E mea ana ahau me ra ke ano mo etahi mo etahi ara Te Arawa, Waikato, Waipounamu, me te Aupouri.

H. Heke—He pai nga korero a nga mema ki taku whakaaro he mea tika me mau nga mema i nga kirihipi engari me whakarite nga takiwa a ia mema he pai ano te ata whakarite he ra mo tenei mea.

N. Tautau—He pai rawa atu te whakatuturu hei muri tata o tenei hui te wa hei maunga atu mo nga kirihipi kaua e karangatia he ra.

T. Hahimana—E hiahia ana ahau me whakahohoro.

T. Wetini—E mea ana ahau mehemea e taea e te Whare te homai he mana ki au e mana ai taku karanga i tetahi rangi.

H. Terake—E mea ana ahau hei te [unclear: mutunga] o te hui ki te Kauhanganui ka karunga ai te ra.

Kua neke mo te 2 p.m.

Turei,

Aperira 2, 1895.

Ka puare te whare 2 p.m.

Rarangi Tuarua o te Pire kirihipi a te Kawanatanga.

N. Tautau—He Menemana. Ara ko te kirihipi me timata te haina i muri o te mutunga o tenei hui a hei te taenga o tena mema ki tona takiwa a kaore he arai i nga tangata e hiahia ana ki te haina i tona waahi i tona wahi.

H. Heke—Tautoko i te menemana.

H. Terake—E unu ana ahau i taku menemana e tautoko ana i te menemana a N. Tautau.

H. Niania—Tautoko i te menemana.

P. Patapu—Ko Taranaki ahu atu kaore ano i tae he kirihipi e tautoko ana ahau i te menemana me tuku mai te pooti.

K. Purewa.—E mea ana au ko te haina a te Arawa i timata mai nei i te Mane, 1 Aperira, 1895, 10 a.m., hei timatanga mai mo te haina mo te motu katoa runga i tenei ahua.

H. Heke—Kua haniatia noatia mai ano te haina i mua, a e ahei tonu ana me haina i ano inaianei a mua ake nei hoki ko enei kupu e pau ana ki roto i te menemana a N. Tautau.

M. Te Ata—E tautoko ana ahau i te menemana.

H. Tukino (Minita)—Hei te tiro tiro ano te Kawanatanga ki te ahua o tenei menemana notemea kia mahara

ano nga mema hei te mutunga ano ranei o tenei hui ka haere nga mema o te Waipounamu, o Tuhoe o Wharekauri me etahi wahi, e mea ana ahau tirohia nga wahi e 4.

H. Heke—Kaore he taumaha nui o nga korero a te Honore Minita, noteamea ko te menemana e rite ana ki te rarangi o te Pire otira e taea ano [*unclear: ie*] wehe. Me rarangi ano to te menemana me te Pire.

H. Mangakahia (Pirimia)—Ko te kupu i roto i te menemana e ki ana "I muri" notemea ko tenei kupu kaore e matauria note mea ka waiho hei titiro ma o tatou uri i muri i a tatou me ata rapu ane he ritenga e pai ai te ahua mo tenei kupu. Ko te whakahohoro i te hania mo te kirihipi ka taea ano te karanga he ra hei mau i nga kirihipi mehemea ia e hiahia ana tatou ki a tere te mau i nga kirihipi no reira me ata tiroiro ano nga Honore Mema ki enei mea katoa.

H. Keke—He tapiri taku me te menemana Engari me pau nga takiwa o ia kaiwhakahaere i tana kirihipi i mua atu o te tunga o te huihuiga tuarima o tenei Runanga a me huihui mai nga kirihipi ki mua i te aroaro o taua Runanga a taua wa

H. Tukino (Minita)—Tautoko i te apiti mo te menemana.

Pooti.

Kua paahitia i runga i te pooti i tenei ra Turei, Aperira 2, 1895, i te 2 p.m.

Rarangi Toru, o te Piro Kirihipi a te Kawanatanga.

Ara ma te whiriwhiri a te Paremata e whakahua nga tangata mo te mau i nga kirihipi ki te motu o Aotearoa me te Waipounamu haunga ia a Waikato me Taranaki.

H. Mangakahia—Ka ahei noa atu ki te whakahua ingoa ahakea i wahi ke atu.

M. Teata—Mo te Aupouri ma H. Rapihana e mau te kirihipi mo reira me ona hoa.

Mo Taranaki ma P. Patapu raua ko Takarangi me a raua hoa. Nga tangata o konei kaore au e mohio notemea ma nga rangatira tonu o konei e haere mai ai nga tangata ki te haina kaati kei a ratou to ratou ritenga.

H. Mania—E tino tantoko ana ahau.

H. Rangimatini—Ma nga mema o Tuhoe e mau haere te kirihipi ki a Tuhoe ara ma.

- Wakaunoa Te Purewa
- Korowhiti Te Purewa
- Hamuera
- Ngapuki Irehei
- Hou Teiki
- Numia
- Mehaka Takopounamu
- Whenuanui
- Ahikaiata
- Tamaikoha
- Rakuraku
- Netana
- Makarini Tamarau

Mau i te haina mo te kirihipi.

Ko to ratou ara haere ki te mahi kei a ratou ake.

T. Wetini—Ko au tetahi me whakapiri ki te taha o ta Tuhoe ara whakahaere mo te taha ki a Ngatiawa.

H. Tukino (Minita)—E mea ana ahau ko Timi Waata hei hoa mo nga tangata e haere o te taha ki a Tuhoe ahu atu me te ahu mai.

K. Te Purewa—Tautoko ko Timi Waata tetahi me haere hei hoa mo matou.

H. Rapihana—Kaua e whakataua te wahi maku engari kia koreretia ra ano taku Motini i te ata nei.

P. Patapu—E tono ana ahau i te pooti.

H. Mania—Tautoko i te pooti.

H. Heke—Kaua e porangitia te tono i te pooti, notemea ho maha nga wahi e toe ana.

A. Apiata—Ka mea:

- Nepia Matenga.
- Hira Rangimatini.
- Aporo Apiata.
- Ngatiawa.
- Pore Moturau.

Nga tangata hei mau i te haina o te kirihipi mo te taha ki a matou (kia ngatiawa).

H. Tukino (Minita)—Ko Raureti P. Mokonuiarangi, raua ko H. Hau Te Horo, etahi tangata e rite ana mo te

mau i te kirihipi.

A. Moturau—Maku ano e whakahaere te wahi ki taku hapu.

Hau Te Horo—Kaore oku hiahia ki taua mahi, ke toku hiahia he whakarapopoto i nga mahi, engari a E. H. Karaka raua ko Mane me Taimona Minita hoki o te Haahi. Ko taku whakarapopoto i a matou ano kia wawe te hauia ki te kirihipi.

H. Terake—E mea ana ahau ko Raureti, ko Hau Te Horo me te Aramoana, ma ratou e mahi te kirihipi mo tenei taha o Te Arawa.

K. Kiwa—Nga mema hei whakahaere i te kirihipi mo te taha ki te Aupouri

- K. Kiwa.
- Wiremu Ihaia.
- H. Rapihana.

H. Werahiko—E mea ana ahau me whakarite he tangata tuturu mo te mahi i te kirihipi ko Timi Waata o te taha ki Opotiki, ko Mane me Raureti o te taha ki a te Arawa nei.

Nga Ripoata a te Runanga Ariki.

Kua neke 7 p.m.

Ripoata no te Runanga ariki.

1. Ki te Pita me te Tiamana o te Runanga whiriwhiri me nga Mema Honore Katoa.

Kua paahitia e tenei whare te Ripoata mo to Komiti whiriwhiri, ko nga mema i kowhiria koia enei:

- Teira Tiakitai.
- Takarangi M. Kingi.
- Petera Paerau.
- T. R. Te Ariki.

Na to korua hoa, P. Te Uamairangi, Tiamana.

Ripoata Tuarua.

2. Kua paahitia te whakamananga i a E. H. Karaka hei noho i te nohoanga o te Pika, hei titiro i te hainatanga e te kirihipi i mua i a Te Arawa ara o W. K. Rangipuawhe, Pika.

Na to korua hoa.

P. Te Uamairangi, Tiamana.

Ripoata Tuatoru.

Kua paahitia te oMotini a te H. Hinaki e te Runanga Ariki ara kia tu a Wi Pere apopo, Wenerei 3, 1895, ki te marae mo te whakamarama i a Pinepine Te Kura.

Ta to Korua hoa.

P. Te Uamairangi,
Aperira 2, 1895, 2 p.m.

Pire Kirihipi, Rarangi Tuatoru.
Aperira 2, 1895, i te 7 p. m.

Nga mema i noho 34.

Nga tangata o te Arawa mo te mau i te haina me nga kirihipi o te takiwa o Te Arawa.

- A. H. Karaka
- Raureti Mokouiarangi
- H. Te Hau Te Horo
- Kameta, W. R. Poihipi
- Te Ritemana Piwiki
- Timi Waata

Kua paahi, April 2, 1895. i te 7 p.m.

H. Tupara—E tautoko ana ahau i ena tangata mo te rohe e Te Arawa.

K. Rangipuawhe—Ko enei tangata kaere i tika notemea ko te arawa e toe nei he pu mahara katoa.

H. Tupara—Nga Kaumatua o te Arawa.

- Mukihuna
- Eru Te Uremutu
- Keepa Rangipuawhe
- M. Waharoa

Ko nga koeke enei me haere i te mau mo te haina i te kirihipi.

T. Waata—Te kupu a Te Keepa he kupu nui a e mea ana ahau ko Te Keepa. Petera Pukuatua me Hone Heke kia haere ki te hohou i te rongo kia Te Pekiha e noho mai ra.

H. Tukino (Minita)—He pai rawa ko nga tamaraki e whakamau o ratou ingoa ki nga pukapaka a ko nga kaumatua hei tautoko i ta ratou mahi, notemea ko enei mea katoa e tukua kia perehitia e mea ana ahau ma te pooti tenei mea e paahi.

H. Tupara—Tautoko.

K. Rangipuawhe—Ko tenei mahi ehara i te tamaraki engari ma nga Kaumuatua Ahakoa Panuitia nga kaumatua ki roto i nga pukapuka o pai ana nau na nga iwi nei ipai ai taku noho. Ko Rotorua anake tenei ko ko atu kaore i mohiotia. Ko toku hiahia kia mene katoa a Te Arawa e noho nei ki te hania ki rote i te kirihipi.

M. Te Ata—E whakapai ana ahau ki tenei Rarangi ingoa a hei pai tonu me haere nga Kaumatua ki te awhina haere i nga tamariki he pai ano te urunga o o ratou ingoa ki roto i nga panui. He tino pai rawa penei me H. K. Taiaroa e haore nei nui rawa te pai.

H. Hau Te Horo—E mea ana ahau ma Te Keepa Rangipuawhe e titiro nga tangata hei mau haere i te hania o te kirihipi.

T. Tupara—E mea ahau ma matou e mau tenei kirihipi.

H. Heke—He Rarangi ingoa pai tenei kia Whakatana e tenei whare. Ko te rarangi ingoa Kaumatua nei he taumaha rawa i runga ano i to ratou kaumatuatanga no reira e tautoka ana ahau i te rarangi ingoa tamariki nei. Ko nga Kaumatua me noho engari me koatu kupu atu ratou ki nga tamariki he pai ano me tu nga tangata i whakaingoaia nei ki a wawe tatou te mohio ki to ratou pai.

H. Tomoana—He pai rawa ki au nga kaumatua nei i nga tamariki nei a ma nga kaumatua tenei mea ka oti ai engari kia haina hei reira nga tamariki ka haere.

T. Whuia (Minita)—E marama ana te rarangi ingoa tamariki ko nga kaumatua e tika ana me haere ki nga wahi pakeke no reira e tono ana au i te pooti kia tukua.

Tiamana—Ka tukua atu te pooti. (Mau i te haina mo te kirihipi).

Ko Te Keepa Rangipuawhe pu tetahi me haere hei hoa mo nga tamariki a te wa e haere ai.

H. Hapimana—Te kupu a Te Keepa Rangipuawhe me unu ki waho te take ko Petera Pukuatua kei waho i te haina o te kirihipi, kua riro atu a ia ki ko i a Petera Pukuatua.

(Ngatiawa ki Matata).

Mo te Takiwa o Ngatiawa.

Tauteka H. Wetini.

Pene T. Hawea.

Kua paahi 2 Aperira, 1895, i te 7 a.m.

Mo te Aupouri, Rohe o te Rarawa mo te wahanga tuatahi.

Karena Kiwa

Wiremau Ihaia.

Wahanga Tuarua

Makue whakarite H. Rapihana.

Mo te Wahanga Tuatoruo te Apouri.

H. Rapihana.

W. Kaitaia.

Tuawha.

H. Rapihana—Makue whakarite.(Mau i te haina mo te kirihipi.)

P. Patapu—Kaere ahau i hanga rarangi ingoa mo te takiwa ki te Hauauru otira he Komiti kei reira mehemea e rite i a ratou ke au e haere e pai ahau kei ahau ano taku kirihipi heoiano e tatari ana ki te whakah a te Kawanatanga. Tokorua maua ko Takarangi M. Kingi kei konei ko Whanganui ahau mai ki Taupo kua haina katoa ko Whanganui ahau ki Taranaki ahau atu kaare ano i haina heoi e pai ana ko maua e haina i konei hei mau i te kirihipi a kei reira etahi ko Ropiha, me Raumanga he mema enei no Ngatimunui engari kia tae ra ano mana ki reira ka mohiotia, ko maua me haina atu mo te taha ki te Whanganui.

- Takarangi Mate Kingi.

- Porokoru Patapu.

Mo Ngatiwhatua ki Kaipara.

Perana Moetarau me tetahi atu, me Netana Petuawa.

Mo te Takiwa o Tokatarautu Wharekahika.

- Hira [*unclear*: Paea].

- K. Amaru.

- Tuta Nihoniho.

- Tekahaki.

Mokena Romio. Me tahi atu. Na Nikora Tautau.

Nga kai-mau i te mo te haina kirihipi mo Wharekahika.

H. Matiahia

H. Hinaki

H. Te Kani

H. Taurewa

Wi Potae

H. Tohungia

E. Kawhia

N. Mahuika W. Houkamau.

Na Hono Paerata.

Mo te Waipounamu.

Timoti Whina

Hoori Kerei Taiaroa.

T. Whiua—Maku e mau te kirihipi ki Wharekauri.

Hauraki. Ko H. Mangakahia

Rarangi Tuawha mo te Pire Kirihipi.

Ko nga tangata hei hari i te kirihipi ki a Kiingi Mahuta me Te Whiti.

Ko Meiha Keepa Taitoko.

- T. H. Tukino

- H. Heke

- H. Mangakahia

- Wi Pere

Timi Waata—E mea ana ahau me unu enei tangata notemea ka haere atu tatou ki te hui o Te Kauhanganui a te wa e haere mai, a hei reira ka haina ai i nga tangata o reira.

H. Tukino (Minita)—Ko tenei Pire e tukua atu aua kia tirohia mai nga mea tika me nga mea he a ma tenei Runanga e whakaatu te he kia marama ano hoki notemea kei te nui rawa te nga wari o te Kawanatanga i roto i enei rangi katoa mehemea ano hoki he tangata ke atu a koutou mo te whakauru mai me korero mai inaianei.

W. Matenga—E mea, ana ahau me unu te korero a Timi Waata kia unuhia nga ingoa o nga mema panutia mai. Ko taku hiahia me haere katoa tatou ki te hui o Te Kauhanganui a te wa e haere mai nei.

R. Mokouiarangi—He mea taukou tenei te mau o te ingoa tangata ki roto o te Pire.

H. Heke—E tika ana ano te whakanoho ingoa ki roto o te Pire e rite ana penei me tenei.

T. Wetini—He mea tika kia haere nga Rangatira nui o tenei hui ki Te Kauhanganui, e tika ana nga korero a te Honore Minita.

T. Hapimana—Ko tenei Pire me unu.

H. Tukino (Minita)—E whakaaetia ana e te Kawanatanga ma Te Arawa te rarangi tuawha o te Pire e mahi mo te taha ki a te Kingi Mahuta o Kauhanganui, ko te ahua o te korero inaianei me huri mo te taha ki a Te Whiti, i nga tanga ta i panuitia ake i te tuatahi.

H. Tomoana—Ekore au e whakaae kia waiho ma Te Arawa e mahi te taha ki a te Kingi.

N. Tautau—Me hemai he takiwa kia Te Arawa mo tenei rarangi, a me neke tenei take mo apopo, a me unu e te Minita Honore.

Kua neke te whare, 10 a.m. apopo.

Menemena Apiti mo te Menemana a N. Tautau mo te Rarangi 2 o te Pire Kirihipi.

Ara.

Engari me pau nga takiwa o ia kaiwhakahaere, o ia kaiwhakahaere i tana kirihipi, i tana kirihipi i mua o te tunga o te huihanga tuarima o tenei Runanga, ki a me huihui mai nga kirihipi a tena, a tena ki te aroaro o tenei Runanga a taua wa.

Hone Heke.

Kua paahitia 1, 1895, i te 10 a.m.

Rotorua,

Aperira 3, 1895.

Nga mema i noho 37, 10 a.m.

Tiamana—Kua tae mai te inei a Wi Pere ki te Kawanatanga kia nekehia tenei whare i tenei ra kia hoatu mema tenei ra.

Wi Pere—Ko taku hiahia me whakaae mai te Kawanatanga mo taku hiahia, kia homai tenei rangi ki ahau kia whakamaramatia rawatia e ahau nga ritanga o Pinepine Te Kura ki te marae.

Pirimia—Ki te whakaaro o te Kawanatanga he mea tika kia nokehia tenei taima kia hoatu ma Wi Pere te nei taima o te ra mo te whakamarama i a (Pinepine Te Kura) Pire a Wi Pere, M.H.R.

Tiamana—Kua nekahia te Whare i te 2 p.m.

Aperira 3, 1895.

Ka puare to whare i te 2 p.m.

Nga mema i noho e 26.

Kaore i tu te koramu a kua nukuhia te Whare mo te 7 p.m.

Aperira 3, 1895.

Ka puare te Whare i te 7 p.m.

Nga mema i noho 34.

H. Mangakahia (Pirimia)—He whakaatu kia mohio koutou mo Kereru kua mate heoi ka nui te pouri mona a he mea nui hoki tenei e pa ana ki a tatou ara o te pouri e mohio ana ahau kei te pouri katoa tatou ki a ia. A e takoto nei nga kupu a Kereru i mua i a tatou a i tukua mai e ia tone tinana ki roto i tenei Kotah tanga puta noa ki tona oneone he mea tuku katoa mai e ia. No reira ko te whakaaro a te Kawanatanga me neke te whare i tenei po

he whakaaro mo te pouri mo tona matenga.

H. Tomoana—E whakaae ana te Aputihana ki nga korero a te Pirimia o te Kawangatanga notemea ko tenei take he mea timata rawa mai i Heretaunga. Ka mate nga tangata nunui o te Kotahitanga ka nukuhia te Paremata no reira e whakamihi ana au mo te whakanekenga e te Pirimia o te Whare a emea ana ano hoki ahau ko nga tangata e haore ana ki taua tangihanga apopo me tuhi rawa he reta paroporoaki aroha mo te matenga o Kereru.

Kua neke 10 a.m. apopo.

Taite, Aperira 4, 1895.

Ka puare te Whare i te 10 a.m.

Nga mema i noho 39.

Mau te kirihipi mo Te Takiwa ki te Mahia me te Wairoa.

Hoori Niania—Maku e karanga haere he hoa moku i roto i nga hapu a noku ake ano hoki toku oranga i te wa i au e mahi ana i mua atu.

H. Tupara—Tautoko.

Motini.

Ki te whakaaro o te whare me whakanekene iho kia 20 te koramu mo te whare kei te rapangi p o te ruuri e 30, ka tika. R. Wharerau.

T. Wetini—Tautoko

N. Tautoko—Tautoko

H. K. Taiaroa—Mehemea e pai te Kawanatanga me Apiti te Motini ki tenei kupu mo tenei wa anake.

Kawanatanga—Kua whakaaetia.

Kua paati tia Aperira 4, 1895, i te 10 a.m.

H. Tomoana—E tonono ana ko te Pire moni a te Kawanatanga o panui mai.

H. Heke—Kaore e taea.

H. Tomoana—Ka unuhia taku hiahia.

Rarangi 4 o te Pire kirihipi.

Menemana.

Nga kai-mau i te kirihipi ki a Kingi Mahuta.

M. Te Ata—Mehemea ko enei tangata i whakaingoatia kei whakahaere i nga korero o te Kotahitanga ki reira ka nui te pai, a tena ke ano hoki nga kai-mahi mo te kirihipi.

H. Tukino—Kei te pai te rarangi ingoa a N. Tautau i tuku mai nei a he hiahia hoki toku me apiti ara me te huihuinga hoki o nga Rangatira o nga hapu e haere ki Waikato.

H. Hau Te Horo—Ko te whakaaro a Te Arawa e penei ana ko to Kotahitanga anake e haere kua te Kawanatanga notemea ko te Kawanatanga hei ngarara whakahaehae ki a Waikato.

H. Tukino (Minita)—Ka panuitia atu kia rongo koutou.

H. Haute Horo—E tonono ana ahau me unu tonei take kia waho ki korero a Te Arawa.

H. Heke—I tu te huihuinga nui o te Kahui Wananga i mua atu o tenei Paremata ara ko te kupu i puta i a Te Keapa Rangipuwaheraua ko Petera Tukino me Te Arawa notemea ko te whakatau potoa Te Ara wa kua whakaae ratou ki te Kotahitanga me tenei Kawanatanga Maori, a kua tu hoki a Te Keapa hei Pika mo tenei whare he tohu no tona whakaaetanga, ki te Kawanatanga Maori a ko Petera te Pika o te Runanga Ariki he tohu no tona whakaaetanga Otira e tenei Runanga o tautoko ana ahau ki tenei kupu ko tenei Kotahitanga katoa o Te Arawa o nga hapu katoa e noho nei e haere ki te hui a Kingi. Mahuta o Te Kauhanganui, i runga anoi te tonono mai a nga Minita o te hui o te Kahui Wananga E mohio ana ahau ko te koutou kino e Te Arawa kei tenei ingoa Kawanatanga. Ko te ritenga o tenei ingoa he huihuinga rapu tikanga o te kotahitanga, no reira kaore tahi he

ritenga kia matakou koutou ki tenei ingoa ki te Kawanatanga, otira e pai ana me neke ki waho me tuku ki a Te Arawa.

M. Te Ata—Kaore an e whakaae.

H. Rangimatini—Tauteke.

T. Hapimana—Mo te mau i te kirihipi ki a Te Whiti i Taranaki.

H. Heke—Ko Te Whiti he tangata metauranga nui he pa tiketie o mea ana ahau me whakaaro nui tenei mea ara ko nga pu mahara e tuku ki a Te Whiti i te tuatahi hei muri ka tuku tu i nga tangata me te kirihipi.

H. K. Taiaroa—E mohio ana koutou e nga mema i tae a Henare Tomoana ki a Te Whiti a pakeke ana a ia a. Ko te Motini nei e mea ana au ka nui te pakeko notemea ko o ratou whenua koi raro i te mana o te Karauna meto Kai-tiaki o te Katoa, a e mea ana au hei muri o te hui o Kauhanganui ata whakarite ai nga tangata mo te haere ki reira a me haere katoa ranei i te Kotahitanga katoa ranei ki reira a tera ano hoki a Te Whiti e pai penei me Te Arawa. Na te tini o nga tangata i tae mai uei i pai ai a Te Arawa ki te haina mo te kirihipi a me penei ano hoki tera.

P. Patapu—E tautoku ana ahau i nga korero a H. K. Taiaroa mehemea e pai mai a Kingi Mahuta ki a tatou ko tatou me ia e haere katoa ki a Te Whiti.

H. Heke—E tika ana ano nga korero a nga honore mema hei te Kauhanganui whakatakoto korero ai te Kotahitanga mo te taha kia Te Whiti, heoi ko taku kupu tera e kore e taea e tenei Kotahitanga te noho huihui ki reira ki te wahi kotahi i runga ano pea i nga raruraru no reira e mea ana ahau hei konei ano tenei Runanga whakatakoto ai i te otinga pai o tetahi kupu mana mo te taha ki a Te Whiti.

Kua neke 2 p.m.,

Aperira 4, 1895.

RIPOATA A TE RUNANGA ARIKI.

Mo te Motini a R. Wharerau.

Ki te Pika me te Tiamana.

Kua whakaetia e te Runanga Ariki te Motini a R. Wharerau kia noho ki te 20 nga mema mo te Koramu o te Runanga Whiriwhiri i tenei tunga anake o te Paremata i runga ano i te haere o nga mema ki o ratou mateaitua.

Na to korua hoa,

Petera Pukuatua,

Pika o te Runga Ariki,

Aperira 4, 1895, i te 10 a.m. Ohinemutu, Aperira 4, 1895.

Ki te Pika me te Tiamana o te Runanga Ariki. Tena koutou. Ko tehea wa tu ai te mahi a te Komiti whiriwhiri. Kua tae mai te whakaatu a Petera Paerau e hoki ana raua ko Hakopa Takapou i te mea ko ia tetahi o aua mema.

Na to korua hoa,

Petera Pukuatua,

Pika.

Ohinemutu, Aperira 4, 1895.

Ki te Pika me te Tiamana o te Runanga Ariki. Tena koutou. Kaore ano i tiro tiro te Runanga Whiriwhiri inainnei mo aua take engari kua mana te noho o te Komiti whiriwhiri mo te mahi i nga mahi o hoatu ma ratou

heoi he whakaatu ki a korua tenei ake te wa e whai mahi ai ratou.

Na to korua hoa,

W. K. Rangipuawhe,
Pika o te Rununga Whiriwhiri.
Aperira 4, 1895.

Ki te Pika me te Tiamana o te Rununga Whiriwhiri. Kua Paahitia e te Runanga Ariki te Ripoata mo te pitihana mo Pinepine Te Kura.

P. Pukuatua,
Pika o te Runanga Ariki.

Pire Kirihipi mo te mau i te haina ki a Te Whiti, Taranaki.

M. Te Ata—E ta toko ana ahau ko nga tangata ano i roto i te rarangi ingoa o te menemana i paahitia mo te haere ki te kauhanganui nga mea ki a Te Whiti.

W. Ihaia—E mea ana ahau ko M. Te Ata totahi e haere notemea he tangata mohio rawa a ia.

N. Tautau—Tautoko me haere a M. To Ata notemea e puare ana te ruma.

H. Niania—Ko Pene Tauu tetahi me haere a e tautoko ana ahau ko M. Te Ata tetahi e haere.

N. Tautau—Ko ahau tonu totahi.

H. Heke—E hiahia ana ahau kia hoatu he apiti ara kia kua tena rarangi e aria i nga whakaritenga a te wa e rite ai nga korero o te mutunga o te hui o Te Kauhanganui.

Rarangi 5. Mo te Pire Kirihipi.

Me tae mai i te ono marama i muri o te tunga o tenei Paremata me tuku ma nga tangata katoa i whakaritea nei e te Paremata hei mau haere i nga Kirihipi kia hainatia, hei Ripota ki nga Minita o te Kawanatanga me to ratou Pirimia hei whakamarama mai i te ahau o a ratou mahi a ma te Pirimia e karanga ona hoa Minita ka whakaatu ai i te ahua o te kaha me te ngoikore ranei o te whakahaere o te mahi haina i a ratou kirihipi me era atu raruraru e puta ake i runga i a ratou mahi.

Na te Pirimia me te Kawanatanga.

Kua paahitia tenei rarangi, Aperira 4, 1895, i te 2 p.m.

Pire Kohi Moni a te Kawanatanga.

H. Mangakahia (Pirimia)—E te Runanga e mohio ana koutou he mea tika kia kohia he moni hei mahi i enei mahi katoa a ma te moni ano e tika ai nga mea katoa, penei me nga kirihipi e hiahiatia nei mate moni anake ano e riro mai ai ko nga mahi katoa e mahia ana me nga pene-mangumangu Pepa me era atu mea katoa ma te moni anake ano e tika ai no reira i tukua atu ai ki to koutou Runanga kia tiro tirohia te Pire a to koutou Kawanatanga a kaore ano hoki te Kawanatanga i kaha ki te whakaingoa i te nui o te moni hei kohinga ma te tangata.

H. Tomoana—No te 1892 i tu ai i ahau tenei Kawanatanga ki te Waipatu i runga i te whakahaere pai, marama e ora ai te Iwi Maori a whakaaetia ana o au a H. Managakahia hei Pirimia mo te Kawanatanga. I hanga i taua tau he Pire kohi moni a kohia ana he moni purangatia atu ana nga moni kia ia.

I muri i a H. Mangakahia Pirimia ka tu ko Te Whatahoro hei Pirimia ka hangaia he Pire kohi moni e tera ka kohi nga Rangatira ko te moni i puta i reira e £300, me taku mohio ano ma taua Pirimia e pehi tenei Kotahitanga ki raro, heoi ano te mea i kaha i aua Kawanatanga ko te hanga ture.

Ko tenei Pire a te Kawanatanga i mea nei hei utu waea reta me nga haerenga. E tino he ana tenei Pire notemea tera e riro ke hei utu mo nga haerenga o nga tamariki.

Hei utu i to kirihipi. E tika ana ano tenei, Pire otira e 2 pauna te utu o te kirihipi me pehea te nui nga o nga moni.

Hei utu i nga karaka, me te pirihimana me nga pukapuka e he ana tenei rarangi.

Mo te whakawhiti ki Ing rangi e ngari tena. E nga mema taku hiahia me turaki e tatou tenei Pire me panga ki who a me hinga tenei Kawanatanga me whakaae e tatou he Kawanatanga hou a mohio ana ahau e kino ana nga Iwi ki tenei Kawanatanga ko taku hiahia me whakaae noa mai ratou me tuku iho ratou i to ratou tunga me riro i a tatou te tuuru, a tera e oti pai enei mea katoa ina riro mai te tuuru o te Kawanatanga i a tatou. Notemea ko toku hiahia kia ngawari te mahi ki nga Iwi. Tukua te haina kia oti hei muri ka kohi moni.

Kua neke, 2 p.m.

Ka puare te whare 29, Aperira 4, 1895, i te 7 p.m.

Pire Kohi Moni.

M. Te Ata—E tautoko ana ahau i te Pire kohi moni a te Kawanatanga, ko tenei moni he mea ata paahi i mua he panua i te tangata kotahi. Ko H. Tomoana he mema no te Kawanatanga i taua wa ko Te Whatahoro te Pirimia a paahi tia ana te Pire kohi moni ka takoto enei moni ka whakapaua mo runga i nga mahi a te Kotahitanga i te kirihipi tae atu ki nga kai-mauhaere o te kirihipi no reira taku tautoko i tenei Pire. He pai noa iho mehemea e kitea te ahua o te nui o te moni mo te kohi mate tangata. Ko te moni i kohia i mua e £300 i riro i a Te Whatahoro, a tukua ana ki nga tangata o Wairarpa a hoatu ana mo te raruraru o Wairarpa Moana, ko tenei o ta ate Kawanatanga tuarua, kei a H. Tomoana £10 10s. I mua ite wa o te Kawanatanga tuarua ko H. Tomoana te Tumuaki me te Pika a no te hui o te Paremata i Turanga i horoia ai e nei ingoa erua i runga i a H. Tomoana. Ka tango atu a ia ko te Aputihana te ingoa i runga i a ia a tae noa mai ki tenei ra. I ena wa ko ahau te kai-mauhaere i te kirihipi na te panga mai o te mate ki taku hoa wahine i mutu ai taku mahi, ka riro te mahi i a Peni Te Umairangi.

I te tau tuatahi o Mangakahia i tu ai hei Pirimia kaore he raruraru o Mangakahia katahi ano no te wa o H. Tomoana i te Kawanatanga tuarua i te mea ho ki ko H. Tomoana tonu te Pika o te Runanga.

Ko te mea ko taku hiahia kia tae ki te mutunga mai o te ahua mo te Pire tonono mana. e ahei ai te mahi mo nga nohoanga nunui, Ko nga kirihipi i tonono nei ma nga iwi o Runga nei e noho nama ana a me pehea ranei e ea ai enei nama, no reira he pai rawa tenei Kawanatanga no te mea kaore i karangatia he moni kohi ma te tangata hoi ano ma tenei Runanga ano e whakatau.

P. Patapu—E tautoko ana ahau i te korero a te Riira o te Aputihana i korero nei ko te take he nui ano no nga raruraru i puta ake o te Kawanatanga o Te Whatahoro a e tautoko ana ahau me unu tenei Pire a me tuku tenei mea ma nga Rangatira e mahi, ara me uta atu ki runga i nga Rangatira. Ko toku iwi e kohi ana i nga te 15 nga ra o nga Aperira katoa e mahi ana i tenei moni kia eke ra ano ki te Tekau mano pauna.

H. Heke—

T. Waata—E tautoko ana ahau i te Pire a te Kawanatanga, a he marama rawa hoki nga korero a H. M. Te Ata i korero nei i waenganui i te Aputihana me te Kawanatanga a na te mea kua marama nga tauhou a ma te moni tonu hoki e rite ai nga mea katoa mo tenei mahi, hui atu ma nga kai-mau i te kirihipi.

H. Mokopapaki—Ko tenei Pire kua paahi ki Pakirikiri e tautoko ana ahau me unu tenei Motini notemea e paru ana te teepu a te Kawanatanga me waiho tonu i te ahua o te Pire i paahi i Pakirikiri.

R. Whakerau—Ko te moni i korerotia nei kaore i meinga mate Kotahitanga. Ko te moni i te takiwa o te Kawanatanga o Managakahia he £1, ma te tangata ko taua moni i whakahaere i nga mahi a te Kotahitanga i muri i tena na nga Rangatira o Heretaunga i kohi £600. E marama ana hoki kaore te Pirimia o tera tau i konei e ahei ai ia ki te whakatau i nga paunga o nga moni, a mehemea kua pau e pai ana e mana ana te ture. No reira e nga Honore Mema ma tenei Pire e kaha ai nga mahi mo tenei Kotahitanga a tae atu hoki mo te whakawhite i te Pire tonono mana ki Ingarangi a mehemea e taea e tenei Runanga te whakatau he 1s. he 2s. ranei te kohi mo te tau i te tangata kotahi kei te whare te ritenga a e mohio ana ano hoki koutou ki te taumahatanga o tenei mahi. Ko tenei painga e ahu ana mo nga Kawanatanga e ara ake aua a muri tae atu ki te Aputihana mehemea ka ara ko ia hei Kawanatanga a nga tau e haere mai nei ka riro atu mana tenei moni e whakahaere no reira e nga Honore Mema e hara i kupu pai me unu te Pire.

H. Tupara—E tautoko ana ahau i te Pire notemea e takoto mai ra te kohatu i te teepu a mea ana ahau he tenei po ka whakarite i te moni ma te tane ma te wahine.

N. Tautau—E tautoko ana ahau i ta te Aputihana no reira mehemea e ahei i te Honore Kawanatanga ko te Pire e unu ki waho. Engari ko tenei take me tonono ra waho noa iho e pai ana, notemea i paahitia i Pakirikiri kei nga Komiti tokowhiti o nga Takiwa i whakaritea hei kohi moni a ma te Kawanatanga e tonono atu a he pai ano hoki me mahi ra waho noa iho tenei mea engari mo te whakawhiti ki Ingarangi he wa pai tera a i tenei wa ko te Kotahitanga e mahi kia oti.

H. Mangakahia (Pirimia)—I te tau 1882, ka tu ahau ki roto o tenei mahi i te tau 1886, i korero ai ahau i tenei mea i ara ai a Te Kauhanganui. I te tau 1888, i korero ai ahau kia te Pokiha i hikitia ai te whare o te Pokiha i te Rotoiti ki Maketu hei whakahaere mo tenei mahi no te tau 1889 i whakahaeretia ai e au tenei mahi ki Waima i Ngapuhi, a e mahia nei inaianei kaati tena. I te wa o toku Pirimiatanga £300 i timata mai i Aperira tae ki te 10 Hune o tetahi tau a i perohetia rawa tia e au nga mea katoa. A he maha hoki nga mahi nunui i oti au e

ono kirihipi i oti i ahau. Ko te take ho koro kirihipi no Poneke i taua wa penei kua oti noa atu. Ko te moni i toe i ahau i taua wa £250. I mua atu, o te Paremata na Mohi Te Ata i homai e £21 a i te tunga o tetahi mai Kawanatanga ka hoatu e ahau £182 a puritia ana e ahau a i taku rongonga ko Peni Te Uamairangi te kai-taiki mo nga moni ka hoatu e au ki a ia £78 he mea rihiti rawa. I tukua atu e ahau ki te tenia o H. Tomoana e £5 hei orange mona. I te wa i puta mai ai ahau i te nohoanga Pirimia ka noho tonu a tu a H. Tomoana hei Pika me te Tumuaki mo tenei Kotahitanga. A i taku putanga mai runga i taku nohoanga he mea ata haina pai taku putanga mai ki waho e nga Minita o te Kawanatanga. A i ahau e tu nei ko taku hiahia ko enei mea katoa kia tere te oti. A i te mea e pakeke etahi o nga mema ki tenei Pire he mea pai mana e whakahaere te mahi. I tenei hui pu ano ka inoi nga iwi ki tetahi kirihipi a kua tonoa e ahau e 24 nga kirihipi a kua ko te utu e £3 10s. a me pehea e ea ai a ma wai e utu enei mea. Ko to tatou karaka ko apopo a ia ka haere a ko tana Pire kei te teepu a te Kawanatanga e £23 10s. 6d. me pehea e ea ai i te mea kaore he moni. A me pehea e taea ai enei mahi i te mea ko ia tonu te kai-tiaki o o tenei Paremata. I pai ai kaore he raruraru e puta, no reira e nga Honore Mema kia marama mai te tiro tiro mo tenei Pire e tino mohio ana koutou ki nga mea katoa e rite ano mo tenei mahi ma te moni anake ano ka taea. Mo te kupu a H. Mokopapaki e paru ana te tupu a te Kawanatanga ko tenei kupu e mea ana me pakaru tenei Korahitanga. Ko ahau kua rihaina i te tau 1893 a kua tu hou nei i tenei ra ko nga raruraru o tetahi Pirimiatanga kua e utaina mai ki runga i a hau kamutu aku korero i konei me tuku tenei taima mo to tatou karaka.

Kua neke te Whare mo te 10 a.m.

Rotorua,

Aperira 5, 1895.

Ka puare te Whare i te 10 a.m. apopo.

Pika me te Tiamiana.

Nga mema i noho e 40.

Pire Kohi moni.

H. Tukino—E he ana te korero a te Aputihana nana ake i haere ki nga takiwa o Te Whiti o Tawhiao me Rotorua notemea i haere mai a ia i raro i nga mahi a te Kawanatanga o H. Mangakahia i taua wa. I te wa o ta matou Komiti i Poneke i te po o te Rahoroi ka oma mai te Riira o te Aputihana a H. Tomoana a ngaro tonu mai, i muri i a ia ka noho noa atu matou, i runga i te hui a te Kawana. He tini atu nga raruraru o te Riira o tenei Aputihana me tana kupu e ki nei ki te riro mai i te Aputihana te tuuru o te Kawanatanga ka pai atu i nga pai katoa. Ki taku mohio he kupu noa iho tenei na te honore Aputihana mo nga moni e meingatia nei i pau i te Pirimia Whatahoro. E tika ara pea e he ana ranei note mea kei te ngaro atu ano a ia ko Timoti Whuia tetahi o nga Minita tiaki moni a tenei Kawanatanga, a i marama rawa hoki ana korero i Pakirikiri a perehitia rawatia ana ki roto ki nga pukupuka o te Paremata o te tau 1894. Ko taku mohio ko te Riira o te Aputihana nei e kore rawa ia e kaha hei Pirimia mo tenei Kawanatanga engari ano nga honore mema o te Koroni, otira e raruraru raua. No reira ahau i mea ai kaore atu ho tangata hei arahi i tenei Kotahitanga ara ia H. Mangakahia te Pirimia.

Mo te kupu a te Honore Mema o Whanganui ara P. Patapu, me unu rawa atu tenei Pire pera ano me te korero a te Aputihana. E rere ke ana enei korero i runga i te ahua o te Pire a te Kawanatanga a ekore ano hoki e taea ma nga mana Rangatira anake e whakaaro te mahi kohi moni. E mohio ana ano ahau e tika ana tetahi wahi o te kupu a Te Arawa otira ko nga whakararuraru nui e pa ana ki runga o tenei Pire na te Aputihana a mehemea e ki penei te Aputihana ki te tu a ia hei Kawanatanga ka whakahua rawa i tana moni nui e rite ana mo tenei mahi te rite he mea pai rawa te tuku atu o te Kawanatanga ki a ia ki te mea mana e whakatu he kohatu hei pou mo tenei Kotahitanga.

M. Heretaunga—Kei te pai ano nga korero a te Honore Minita i noho iho nei tae ki nga raruraru e korerotia nei e ia a ko nga moni e ngaro ana i te Pirimia na te Kawanatanga tena moni, no reira kia ata rite era moni hei reira ka tuku mai tenei Pire, i te mea e ahua raruraru nga iwi i runga ano i tenei ahau.

Motini a Waha.

H. Tomoana—Kamea E. Whakauru atu ana ahau i taku Motini ki te Rarangi 4 o te Pire ki te hinga te Rarangi me hinga te Kawanatanga.

Kua Neke 2 p.m.

Paraire Apr, Aperira 5, 1895.

Ka puare te whare, i te 2 p.m. Pire Kohi Moni a te Kawanatanga.

T Whiua—I korerotia te Pire moni a te Kawanatanga i Pakirikiri i tu mai ano te riira o te Aputihana i mea mehemea ko enei moni e kohia ana hei whakahaere i nga kirihipi menga mahi o te Kotahitanga e whakaae ana ahau Heoi no tenei ra kua whakahe ano i a ki ana korero o te tau 1894, ko ahau te Minita tiaki moni a te Kawanatanga ko nga moni.

Ko te toenga o nga moni e nama ana e £295

Na Hamiora Mangakahia i homai £182 15s., hemea hoatu e ahau te rihiti.

Ko te moni katoa i a H. Mangakahia e £382 15s. 6d.

No te tau 1893, enei moni i homai tenei moni ki te Kawanatanga a kua rihaina a Mangakahia i tona ingoa Pirimia a ka tu ko te whatahoro te Pirimia i taua wa tae mai ki te tau 1894, a i mahia te kaute o te taha ki ahau nga moni i te Paremata i Pakirikiri a nukuhia mai ana te kaute ki tenei Paremata e tu nei i Rotorua otira i te mea kaore te Pirimia i konei ka raruraru ano, ko te pauga o enei moni ka ki atu ahau naku e £300.

Naku i whakaae te hoatu tanga o enei moni kia Tamahau mo Wairarapa moana a kei a Tamahau enei moni e £300. A ko tenei raruraru kei waenganui ia maua ko te Pirimia Whatahoro, a ko au anake te mea e raruraru ana mo enei moni kaore he hee o nga Minita o te Kawantanga a ko au te mea e he i te kotahitanga i na tahuri mai ki au.

H. K. Taiaroa—Ko te whakawa o Wairarapa moana mehemea ka higa te Poari, kua wini te kotahitanga no temea ki te whakawa o Wairarapa moana e haere ana i raro i te mana o te Tiriti o Waitangi ko nga korero a Timoti Whuia e tika ana.

T. Whuia—Ko te whakawa mo Wairarapa moana kua unuhia ki waho i mua ra ano.

Te Motini.

Me tuku mai he tangata o te Kawanatanga ki te whakamarama ki te rohe o Ngatiawa.

A ma tenei Runanga e whakamana nga rarangi mo te Pire tono mana mee Pinepine Te Kura.

Tauteka Wetini.Pire kohi Moni.

H. Heke—E whakaae ana ahau ko nga mea katoa e rite ana mo tenei mahi ma te moni anake e rite ai ki taku mohio e penei ana ano hoki o koutou matauranga, i te hui i Pakirikiri i paahitia ano i reira he Pire kohi moni koia tenei ka panuitia atu nei ko tenei Pire kua meingatia hei ture a ko tetahi wahi o tena ture e mea ana ko nga peeke katoa me tuku mai i tana Ripoata i tana Ripoata ki te aroaro o te Runanga etu ai ki nga wahi e whakaritea, e whakaae ana ano ahau ma enei Pire e wehi ai nga Iu tauhou ki te uru mai ki tenei kotahitanga a e whakaae ana ahau ki nga korero a te Pirimia i korero ra i tera Po ko nga mahi nui tonu a te kotahitanga ki taku mohio mehemea ki te rite me kohi he moni kua e hanga he ture mo te kohi moni engari me whakahua kau kanui ano te pai he mea pai ano me ata tirotiro rawa i roto i te Pire a te Kawanatanga nga rarangi hei Utu nga, e whakaae ana ahau kaore he hee o te Kawanatanga, engari kei etahi ano o ratou te he notemea ko nga moni katoa i ri te ia ratou e £569 15s, 6d. A ko te moni tuturu e rite ana kei te Kawanatanga i naianei e £354 6s. No reira kaore au e whakahe ana ki te Kawanatanga kei te tika ano nga korero a Timoti Whiua i korero nei a ko nga Rangatira o Wairarapa nga tangata o tenei Kotahitanga nga Rangatira i Kaiga ai nga moni a te Kawanatanga a mehemea e ri te enei moni kua whai moni ano te Kawanatanga mo te ritenga mo nga Pire kohi moni me hanga rawa he ritenga emarama ai koa tatou mahi mo te Pire a te Kawanatanga me haere ranei mo te menemana i paahitia i

Pakirikiri.

Neke 7 p.m.,

Aperira 5, 1895.

Ka puare te Whare i te 7 p.m.

Nga mema i noho e 39.

Pire Kohi Moni.

Pika—I ko ahau ia P. Pukuatua a i te wa i tao mai ai ahau kua mahia ke tia nga mahi no reira kaore he tikanga mo taku noho i reira.

R. Wharerau—He nui te pai o nga korero a te Honore mem mo te koroni a H. i te Waipatu i te tau 1892-1893 a nukuhia mai ana mo te hui o Pakirikiri o te tau 1894 Engari kua paahitia mai ano tena Pire i to tau 1893 i te Waipatu kei te Pire rarangi 9. I whakanohoia i te tau 1894 Emanā ana tena rarangi Na Wi Pere i mahi k aua Pire kaore i whakaaetia e te Apitihana otira ko te whakaotinga o tetahi take i reira ko nga moni o nga peeke o nga takiwa me tuku ki te Nui Tireni peeke otira kua rangona ake uei ko taua Niu Tireni Bank kua pakaru ki taku whagaaro e nga Honore Mema hemea tika kua tatou e whakaurunga a tu ki runga ki ena mea no reira ka panuitia a tu tetahi Pire kohi moni i paahitia e te Paremata o te Kotahitanga I tu ra ki Pakirikiri Turanganui i te tau 1894. No te mea i te timatanga mai o te Whakahaere nga o tenei kotahitanga hemea a ta motini a paahitia ana kia 3 tangate e haere hei hiana i te Iwi Maori ka kohia te moni hei oranga mo matou a e 2 tau i haere ai matou i runga o te motu nei e £250 i pau mo matou, a ko nga tangata i haina i runga i to ratou whakaaetanga a e 22,000 mano tangata i haina Heoi ko taua mahi na te moni tonu i taea ai a e mohio ana no nga Honore Mema ma te moni anake ka taea enei mea katoa, e whakaaro ana ahau me tuku te whare kia noho a Komiti hei reira ka mahi i nga Rarangi o te Pire.

H. K. Taiaroa—He mema ahau no Murihiku o te pito whakarunga o te Waipounamu a he mangai hoki ahau no ratou. I te 1892, i te Waipatu e hara ahau i te mema no te kotahatanga o Tiriti o Waitangi, no taua tau ano i mahia ai te kirihipi te ingoa ko ko te Kotahitanga, ka oti ka maua ake te kirihipi e Tinioti Whuia ka tae ki Kaiapoi (me te kara) ka puta he raruraru ki nga tangata o Kaiapoi, (mo te kara me te keke marena). Ko nga tangata o Kaiapoi kanui te riri mo te kirihipi ko te riri mo te ingoa Paremata tae atu ki te kohi moni, a i taku taenga mai ka titiro ahau i te kirihipi, i muri ka mea au ki te kore e ara te kara ki Kaiapoi, me mau te kara ki te Taumutu, me te (kete marena ka maua te kirihipi a ka hainatia o matou ingoa, no reira te te riri o nga tangata o taua whenua mo te kohi moni.

I haina a Topi, a tuhuru me Tainui o te pito whakararo o te Waipounamu ko nga whakaupoko o te pukapuka kohi i rite ki taku hiahia e pai nga tangata o te Waipounamu i te panua £1, he maha nga tangata o reira e rite ai tenei moni, no reira e mea ana ahau me kimi tahi tatou I etahi ritenga e u ai a e ngawari ai hoki te tangata ki te kohi mai. No reira e tenei Kawanatanga e mea ana ahau me tono e te Kawanatanga tana moni e nema, ki taku mohio ko nga mema o tenei whare e hanga ana i te turo mo nga tangata o waho a ki taku mohio ko nga mema o te Runanga e kore e kohi. Ko au e korero aua i nga kupu e homai ki ahau a e mea ana ahau kaore atu he kirihipi notemea kua ea katoa enei kirihipi i naiane i kaore atu te tikanga e kohi ai tatou a ko nga moni e nama ana i te tangata ahakoa ko wai me tono atu kai hornai. A mea ana hoki ah u kua te Kawanatanga e pouri mai ki aku korero ko te Waipounamu kua tata te pau ki te haina ki te kirihipi i mea mai a iakiau na H. Tomoana raua ko H. Mangakahia i a i noho atu ai ara he mema nei raua no te Kotahitanga a pirangi ana raua kia pootitia hei mema mo te Paremata o te Koroni i Poneke, ki taku mahara i te Paremata i te Waipatu i te tau 1892, he Tumuaki a Tomoana, o e tono ana ahau me unu tenei Pire a me tono te Kawanatanga i nga moni e nama mai ra i nga tangata.

H. Heke—Kitaku mohio e whakaae ana koutou ma te moni e rite ai nga mahi o tenei Runanga a ko nga mea katoa e paahitia ana e tenei Runanga ma tenei Kawanatanga ano e whakahaere ma nga iwi o tautoko i te mea e kore e paingia enei mea e paatia nei e te Runanga kua maumau te ruihi o nga moni mo te Pehitanga i te mea kaore e mahia ana nga take e paahitia ana e tenei Runanga ko nga moni e mahia ana e nga peeke o nga takiwa me tuku mai he Ripoata ki te Kawanatanga i te ahua o te nui o nga moni a mehemea he Ripoata ta tetahi peeke moni i tuku mai ai ki tenei Runanga kua whai ritenga te ture kohi moni i paahitia i Pakirikiri 1894 a i te mea kua kore pea he Ripoata i tae mai ki tenei Runanga i naiane no reira a mea ana ahau kua maumau nga moni mo

te Perehi tanga o tenei Pire. Heoi enga Honore Mema e mea ana ahau me koho he moni mo enei mahi-a-monga mea e rite ana ko te Pire Tono mana e whai ana kia hinga mai i te Paremata o Niu Tireni i runga i te pooti a mei hinga mai i tonei tau kua huri nei kua puta he ki maku me whakapau to koutou kaha ki to koutou hiahia me whakawhiti te Pire ki Ingarangi, a e mea ana hoki ahau ki enoi tau ki Ingarangi tera pea he wa Wairarapa ina hoki ko etahi waahi o Ingarangi e tono ana i tetahi Paremata mo ratou ano a tera e rokohanga e ta tatou Pire mehemea e tere, no reira ko toku hiahia ko te Pire Tono Mana me hinga mai i runga i te pooti o te Paremata o te Koroni. E 3 mea ma tatou e mahi ai.

- Ko te kupu a H. K. Taiaroa me tono te Kawanatanga i te moni e nama atu ana.
 - Me mahi ranei i te Pire i paahitia i Pakirikiri 1894
 - Me whakatikatika ranei i nga rarangi o te Pire a te Kawanatanga o takoto nei.
- H. Tomoana—E inoi ana au me tuku mai te pooti me unu tenei Motini me paahi i te Pire i Pakirikiri.
Pika—Hei apopo ka tuku atu te pooti i inoi a e te Aputihana.

Kua neke 10 a.m.

Ohinemutu,

Aperira 5, 1896.

Ki te Pika me te Tiamana o te Runanga Whiriwhiri me nga Mema Honore.
Tena koutou katoa.

Ko nga Kipoata i tukua m i e tena kia mahia e tenei whare, a i runga i te panuitanga o aua Ripoata ka tu te Honore Pika o tenei whare ka mea ko enei Ripoata kaoro au e whakaae, kia rongohia mai koe e te Tiamana tae atu Kiinga Honore Mema taku kupu me puta atu ahau ki waho o tenei whare hui atu ki nga Mema Honore o te Arawa.

Hei i ui uia atu ano kia ia mehemea ko o hea nga rarangi o aua Ripoata e whakahengia ana e ia? Ko tana kupu whaka hoki mai tenei—ko te katoa o nga Ripoata me whakakore. Heoi ko te take tenei i whaka hoki a atu ai enei Ripoata notemea kaore tahi he painga kia matou, me to matou whare, otira ko to matou Pika kua noho ano ki runga o taua nohoanga mo nga take e rite ana kia ia.

Heoi ano
Na to Korua hoa
Peni Te Uamairangi,
Tiamana o te Runanga Ariki.
Pire Kohi Moni.

Ohinemutu,

Aperira 6, 1895.

Ka puare te whare me te 10 a.m.

Nga mema i noho e 43.

Mangakahia—E tono ana ahau kua e tukua te pooti i tonoa i napo mo te Pire notemea kaore ano te Pika i tukua ki raro me noho a Komiti me tuku atu ranei ki te Komiti whiriwhiri te Pire, a inga korero katoa ate Aputihana e turaki nei i te Kawanatanga a kaore ano i mohiotia nga take hei kore nga atu mo tenei Kawanatanga ko te Rarangi 4 o te Pire kohi moni mo nga kirihipi kua paahi tena notemea kua kohia te moni e rite ana mo nga kirihipi kei au nei nga moni a kaore noaia he ritenga o te kupu ate Honore Aputihana i Motini nei ki te hinga te Rarangi 4 o te Pire kohi moni, mo hinga katoa hoki te Kawanatanga a i te mea e mahia ana te

Pire mo te whakawhiti ki Ingarangi me pehea e whiti ai tenei Pire mehemea ka kore he moni notemea kei roto tenei kupu i te Pire a te Kawanatanga ko te Pire a tenei Kawanatanga kaore noa iho he moni i whakaaturia kei.

H. Heke—Kaore auo au i ki te i etahi take e ahei ai te hinga mo te Kawanatanga ina hinga te Pire kahi moni tetahi rarangi ranei o roto o taua Pire a hui atu hoki ki te mea ko te tau mutunga tenei mo tenei Kawanatanga, a ko ahau etu nei kaore e tautoko ana i te kai arahi turaki. I te Kawanatanga ranei, engari i put i ahau nga kupu i nanahi i etahi huarahi marama hei tiro tiro ma tenei Runanga, no reira ahau i mea ai me haere nga korero a nga mema honor i runga i nga rarangi o te Pire, kei te mohio koutou he nui ano nga moni a te Kawanatanga engari kei nga tangata atu nui tatou mo enei mea katoa, a e mea aua hoki ahau me whiriwhiri he Komiti i te whare nei a ma ratou e mahi te Pire nei a ki te hoki mai te Ripoata hei reira ka mahi i te Ripoata e o ti mai i te Komiti e tenei Runanga.

H. Tomoana—E kore au e whakaae kia heke iho te pika i taua nohoanga a taea noatia te wa o te pooti, mo tenei take.

Pika—E mea ana ahau ko nga moni e ngaro atura me tuku waea aianeia kia wawe tatou tahi te mohio e homai ranei e kore ranei e homai ana moni, a e tautoko a te Arawa mo te utu i te waea tono, kei a koutou e nga Hon, mema te ritenga mo te pooti nei, a kua takoto te kupu a te Aputihana a ko nga korero a etahi o nga mema e marama ana ko taku hiahia kia tino penei atu to Pirimia ki te Aputihana korerotia mai nga take hei hinga nga mo te Kawanatanga, a kei te Aputihana te ritenga a kei aia ra ano nga take.

Timoti Whuia (Minita)—Mo te kupu a te Pika mo te patu waea tono mo nga moni, kua marama i ahau te korero ki tenei whare nga ritenga mo ena moni ke ia Tunuiarangi i mea ki te pai ahau ki te utu atu e hoatu, ki te kore heoi ano, ko tana moni £134, otira ko nga moni e tak to pai ana kei te Roia, engari me haina mai a te Whatahoro ki te pukapuka ka tukua atu nga moni kia koe, ko Temahau, Tunuiarangi, Piripi Temari, kua haina ko te Whatahoro e toe ana heoi ke i muri o renei hui ka haere atu ahau ki Turanga kia Te Whatahoro, mo aua moni, e mea ana hoki ahau aha koa patu waea tatou ki a Tamahau e kore rawa e utu mai, i te waea, a i rongo ahau kua kahi a meiha keepa R. Taitoko, ke i konei (notemea) e nama ana ia, a he moni kei a Henare Tomoana £10 epupuri ana, no reira e ahei ana ia te homai i tana moni ki te teepu a te Kawanatanga.

K. Kiwa—E whakapai ana ahau ki tenei Pire me ki a 2s., ma te tangata i te tau, a e hara rawa tenei moni i te moni nui, a e mea ana ahau me a whina tatou i te Kawanatanga, a e mea ana ahau ko te kupu turaki a te Aputihana i te Kawanatanga me unu tonu i naianeia no temea ka toru nga ra e mahi nui ana te Paremata mo tenei Pire, kaore ano he kupu i kitea e pehea ana nga kupu. Engari ko nga kai e pau ana ko te mahi e ngoikore ana.

H. Rangimatini.

M. Te Ata—E tautoko ana ahau me tuku tenei Pire mate Komiti e mahi.

R. Wharerau (Minita)—E mohio ana nga mema o tenei Runanga ko te Pire a te Kawanatanga kei te runga o te Aputihana e pupuri ana a e tatari ana hoki matou o pehea te tino kupu a te Aputihana a pupuri nei i te Pire me ana kupu turaki mo tenei kawanatanga, e whakaae te Kawanatanga me tuku te Pire ki te Komiti otiro ko te Aputihana kei te pupuri mai i taua taha, no reira kaoro te Kawanatanga e pai kia pootitia tenei Pire hei whakahinga i te Kawanatanga i na hinga te Pire i raro i te whakaaro a te Riira o te Aputihana.

H. Heke—E mea ana ahau ma tetahi Komiti wehe o te whare nei e mahi te Pire nei e hara i te mea mate Komiti whiriwhiri a ko taku ki te kei te nui rawa te pakeke o te Pire i naianeia a e kore rawa e oti he mahi ma tatou ko te Pire me tuku, ki te Komiti e kowhiria atu i tenei whare. I muri i tene ka mahi ano te whare i etahi atu o nga take ate Kawanatanga e takoto nei katahi ano ko o ti.

H. Tomoana—Kei te Pika te ritenga mo te tono a te Honore Mema o te Koroni i korero nei.

M. Te Ata—E tautoko ana au me tuku te Pire ki te Komiti e kowhiria o tenei whare.

H. Mangakahia (Pirimia)—E whakaae ana au ki te Tumuaki me whakapuare nga taima katoa mo te tuku Motini.

Pika—Toku hiahia he rapu ritenga e tere ai te oti tetahi mea. Kua maha enei rangi o mahi ana i tenei take kaore ano i o ti ko nga mea e ki tea ana e te Kawanatanga i etahi ritenga e oti ai, ko taku hiahia tera.

Kawanatanga Rarangi ingoa mo te Komiti i kohiria i roto i te Runanga o te whare.

- Hoori Kerei Taiaroa.
- Hira Rangimatini.
- Herepete Rapihana.
- Timi W. Rimini.
- Timoti Whuia. Na Aputihana.
- Hiramā Mokapapaki.
- Tamati Hapimana.
- Mikaere Heretaunga.
- Hapeta Hau Te Oro.

Kua paahitia

5 Aperira, 1895.

Kua nukuhia to whare mo a te Mano 8, 1825, i te 10 a.m.
Ohinemutu, Rotorua,
Kia Te Keepa Rangipuawhe,
Tena Kue.

Ke ahau e haere ana apopo i te 9 a.m. he nui no aku raruraru o muri i ahau, hei konei kia marama te mahi a te Runanga me te whakahaere hoki i nga tikanga e puta ai te pai me te ora ki nga iwi Maori o Aakaroa me te Waipounamu me era atu motu e ki i ana ko Nui Tireni, e mohio ana ahau tera e mahi pai nga mema o nga whare e rua, ara te whare i Kowhiria e te iwi, menga mema hoki e te Runanga Ariki ka ata rapu hoki ahau ki nga kupu o tenei mahi uaua kia rite nga hiahia o o te iwi Maori, a kanui hoki te hiahia kia pai te rapu ate Runanga i nga take pai e ngawari ai mo runga i te Runanga a Mahuta Tawhiao Kingi ka tu ki Maungakawa ma te runga rawa koutou a whakamarama io koutou mahi mo to koutou haere ki reira me to koutou hoki mai ki o koutou kainga, a e noho koutou i runga i te mahi nui hei ora me nga potiki e tupu ake ana i muri ia tatou.

Na to hoa aroha pono.
Na Hoori Kerei Taiaroa.

Aperira 5, 1895.

Ohinemutu, Rotorua, Aperira 5, 1895.

Kia Te Keepa Rangipuawhe-Tumuaki o te Runanga o te Kotahitanga.

Tenei ahau ka tuku atu i te Ripoata o te Komiti Whiriwhiri mo te ture kohi moni a te Kawanatanga me te ki atu hoki kia panuitia te Ripoata a te ata 10 a.m. a te Mane te 7 o Aperira, 1895.

Na te hoa

Hoori Kerei Taiaroa
Tiamana.

Ritoata a te Komiti.

Whiriwhiri o te Kotahitanga mo runga i te ture kohi moni o te tau 1895.

Kua whiriwhiria e te koutou Komiti nga putake katoa i roto i te ture kohi moni a te Kawanatanga mo te iwi Maori o Aotearoa me te Waipounamu kua tonoa hoki a Timoti Whiua (tetahi o nga Minita o te Kawanatanga) hei kai korero mo te taha ki te Kawanatanga.

I runga i nga take e taua ture kohi moni kua mahara te koutou Komiti ke tenei ture kohi moni he take nui rawa, a tera e puta he raruraru ki te Iwi Maori hei take e rere ke ai o ratou mahara e kore ai hoki e tahuri mai ki te mahitahi ki te whakahoa mai hoki ki te Kotahitanga, kua tuturu te mahara o te koutou Komiti kaore ratou e kaha ki te whakatau kupu me runga i taua ture kohi moni.

Kua whakahaua ahau e te Komiti kia ki atu ki te koutou Runanga Kotahitanga kia whakahokia atu e ratou taua ture ma te Runanga o te Kotahitanga e whiiriwhiri ma te Runanga ano hoki e whakatu i runga i ta ratou e mahara ai e tika ana mo te Iwi Maori.

Na te koutou hoa

Hoori Kerei Taiaroa.

Tiamana o te Komiti Whiriwhiri

Nga ingoa o nga mema i mahia ai tenei Ripoata, mo te Pire kohi moni a te Kawanatanga.

- Hoori Kerei Taiaroa, Tiamana
- Timoti Whiua
- Timi Waata Rimini
- Hira Rangimatini
- Hirama Mokopapaki
- Harepete Rapihana
- Tamati Hapimana
- Mikaere Heretaunga
- Hapeta Te Hau Te Horo

I noho ia Aperira 5, 1895 i te 7 p.m.

Mane,

Aperira 8, 1895.

Ka puare te whare, i te 10 a.m.

Pika me te Tiamana

Nga mema i noho e 38.

Pika—E mea ana ahau me tuku atu te Pooti mo te Pire kahi moni.

M. Te Ata—Taku kupu me unu te Kawana anga i taua Pire moni, a me unu hoki te Aputihana i tana kupu turaki kua marama he mahi ma tatou ko enei raruraru kotoa na te Aputihana raua ko te Kawanatanga.

Keepa Rangipuawhe—Kaore atu he kupu maku notemea kua pau nga ra mo tenei Pire tae atu Kinga kupu kua pau katoa etira ki te pai me korrero tonu te whare e puta ake ana ahau ki waho he haeroere noaiho.

R. Wharerau—Ko te whakaaro a te Kawanatanga me mahi tenei Pire kahi moni a te 2 p.m., ko te whakaaro a te Aputihana me pooti te Pire ki te hinga, me hinga ano hoki te Kawanatanga heoi ko te kupu a te Kawanatanga mehemea ka hinga i a e whaimana ana i a ki te whakanekene i tenei Paremata me a tera tau heoi ko taku hiahia e pai ana me mahi tenei Pire mo te takiwa o te Porowini o ngapuhi, anake te moni kahi e 2s, i te tau.

Pika—E mea ana me whakarite ano hoki tetahi ma te arawa ara penei me ta te Minita o te Kawanatanga i korero nei.

Ka noke, i te 2 p.m.

Rotorua,

Aperira 8, 1895.

Ka puare te whare, i te 2 p.m.

Pika a te Tiamana

N. Tautau—E tono ana ahau me nuku te whare notemea e haere mai nei ate Pokiha.

H. Rangimatini—Tautoko.

Pika—Ko te hiahia o nga iwi kia tae mai a te Pokiha ko Patera Pukuatua kaore pea e pai ana otira kei aia te ritenga otira e whakaae ana ahau me tae mai a te Pokiha ki konei me taku hiahia me korero a Petera.

Petera Pukuatua—Tautoko.

Kua neke 10 a.m. apopo.

Pika—Ko nga take o tenei whakanekenga o te whiare Paremata o te Ketahitanga mote whakamihhi me te

tangi-menga karanga ia T. Pokiha ratou ko tona iwi i tae mai i tenei ra te Mane, 8 o nga ra o Aperira, 1895, ki Ohinemutu, Rotorua,

Kohikohi moni mo nga kirihipi:

Aperira 5, 1895.

Rotorua, Turei,

Aperira 9, 1895.

Ka puare te whare i te 10 a.m.

Pika me te Tiamana.

Nga mema i noho e 42.

No tenei ra i mahia ai e te Runanga whiriwhiri te Ripoata a te Runanga Ariki mo te Pire Kirihipi i runga i te kore e pai o te Pika o te Runanga Ariki kei te nama 84–101.

Kua whakahokia ano te Ripoata o te Pire Kirihipi ki te Runanga Ariki i tenei ra 9, 1895, i te 10 a.m.

PIRE POOTI MEMA.

Notemea e whakaaro ana te Kawanatanga kia whatikatikaina te ture pooti Mema Maori o te tau 1892, me nga roherohe nga o nga takiwa pooti me nga turanga wharo pooti o ia takiwa o in takiwa me nga kai whakahaere moia whare pooti, moia whare pooti me te whakanuku ake, whakahoki iho ranei i nga mema oia takiwa, o ia takiwa.

No reira ka meingatia tenei e te Runanga nui hei ture.

Heoi ano.

Na te Pirimia me te Kawanatanga.

Ohinemutu, Maehe 28, 1895.

Honore Pirimia—Ka panui i te ritenga o te pooti mema mo te Paremata Maori o te kotahitanga o te tau 1892.

Kua neke 2 p.m.,

Rotorua, Aperira 9, 1895.

Kapuare te whare, i te 2 p.m.

Moni Kohikohi.

Pire Kohi Moni.

I motinitia o te Honore. Mema e Herepete Rapihana o Ngapuhi, kia paahitia e tenei whare he Pire kohi moni mo te takiwa timata atu i Kaipara o Ngatiwhatua, tae ki Ngapuhi, Terarawa, me te Aupouri.

H. Tomoana—Ko taku Motini i mua i mea ki te unuhia te Pire a te Kawanatanga me hinga te Kawanatanga no reira kaore ahau e pai kia hinga te Pire kia unuhia ranei engari me hinga mai i runga i te pooti o te whare.

Hone Heke—Ka mea kei te puare te ritenga ki nga mema o tenei whare mo te kokiri Motini mai i runga ano i etahi take e kitea ana e nga Honore mema katoa e mea ana ahau ko te ritenga mo nga ara mahi me tuku mai he Apiti mo runga i nga mahi me te whakatikatika i nga ritenga. o te Pire a ko tenei Pire e mohio ana ahau kia tukua mai te paahi mo te korerotanga tuatahi, me te korerotanga tuarua, hoi muri ka hanga ai i nga rarangi.

P. Patapu—E mea ana ahau me ata mahi mehemea ranei ko te ahua o tenei Pire, o pera ana mete Pire i paahitia i te waipatu i te tau 1892. Mehemea i haere penei ka ata marama ano otira ko toku hiahia me korero ano te Honore Mema i te ritenga o tenei Pire no temea ko tenei Pire nate Kawanatanga kihai i paingia e ratou, a kua tango enei iwi i taua Pire mo te taha kia ratou e mea ana ahau he ritenga pai ano tenei pera hoki me toku iwi e mahi ake ra i taua kohi me tetahi atu iwi pea e kohi mai ra i ta ratou ake moni.

Hone Heke—Kaore tenei Pire e takahi ana i nga Pire moni kua paahitia i te Waipatu me Pakirikiri mehemea e hiahia nga iwi kia haere ratou i runga i te ahua o nga Pire kua paahi i mua he mea pai ano a ki te haere i runga i tenei mehemea e pai ana.

Kua mutu te korero mo te Pire kohi moni a H. Rapihana kua nekehia mo a te 7 p.m.

Pire Pooti Mema.

H. Tomoana—Ko tenei Pire kia nui nga mahinga mona.

Neke, 7 p.m.

Rotorua, Aperira 9, 1895.

Ka puare te whare, i te 7 p.m.

Pika me te Tiamana.

Nga mema i noho e 42.

H. Mangakahia—Kua rangona nei ko a te parire ka hoki atu nga mema a he whaka atu i te mea kua tata enei ra mo te haere atu o nga mema no reira e mea ana ahau e nga mema kia kaha ki te mahi i a tatou mahi.

H. Tomoana—E kore e taea e au te whakaae hei te Paraire tera hei mutunga mai me tenei Paramata a ko te roa o tenei hui kaore e haere, atu ana i te ara mo te iwi no reira e kore rawa te Aputihana e whakaae kia mutu te Paremata a te Paraire.

H. Mangakahia—E mohio ana te whare kei te Aputihana nga raruraru i roa ai tenei Paremata heoi ano te kupu ko a to po ote Taite mutu ai tenei whare i te mea ka haere katoa nga mema a kaore hoki te koramu e tu i muri i nga mema e hoki atu no reira te kawanatanga ka ki penei e tika ana hei ra mutunga mo to mahi o tenei Runanga e naho nei i Rotorua.

P. Patapu—E mea ana ahau me mahi tonu te whare tae atu ki te 3 a.m.

H. Rapihana—Tautoko i te korero a P. Patapu.

H. Tomoana—E te tumuaki e tono atu ana ahau me tuku mai te pooti mo te Pire kahi moni a te Kawanatanga, pera i taku Motini.

H. Tukino—Kua unuhia ketia te Pire a te Kawanatanga i runga i te taenga mai o te Pire a Ngapuhi.

H. Tumoana—I te mea kua unu te Kawanatanga i taua Piro heoi ko taku Motini i mea ki te unuhia te Pire me hinga atu te Kawanatanga heoi kua rite tonu i naianei Pera tonu me to ahua o taku Motini.

H. Heke—Ka a hei noa atu te Kawanatanga ki te unu i ana Pire i runga ano i ta te Kawanatanga ritenga e ki te ai e pai ana.

M. Te Ata—Mehemea ki te paahi te Pire a Ngapuhi e mauria ana e au ki toku takiwa ahakoa paahi kore ranei e paahi e mauria ana e ahau ki toku takiwa tonei take me kahi he moni.

H. Heke—Ko te take o te Piro a te Kawanatanga ma te moni katoa, otira kaore taua Pire i paingia no reira i rapua ai e nga Honore Mema o Ngapuhi me hanga he Pire mo o ratou nei takiwa ake he mann kahi moni timata atu Akarana ki Muriwhenua nga iwi o roto ko Ngatiwhatua, Ngapuhi, Terarawa, Teaupouri, ko tenei moni e kohia ana mo te mau te Pire Tono mana motuhake me tuku mai te pooti.

Pika—Ka tukua te pooti.

Nga tangata i te Noo 20

Nga tangata i te ae 16

Kua, riro i te noo, kua hinga te Pire a Ngapuhi.

H. Tomoana—E tono ana ahau me kutu mai te pooti turaki i te Kawanatanga.

H. Kokiri—Tautoko.

Hohepa Te Rake—Tautoko i te pooti turaki i te Kawanatanga.

Timoti Whiua—E tono ana ahau me neke te whare mo apopo.

Pika—Kua neke 10 a.m., Apopo.

Rotorua,

Wenerei,

Aperira 10, 1895.

Ka puare te whare, 10 a.m.

Pika me te Tiamana.

Nga mema i noho e 29.

Motini.

E motini atu ana ahau ki te whare ka kokiritia e ahau he Pire kohi moni mo nga takiwa katoa o nga iwi Maori i raro i te kotahitanga a te 2 p.m. aiane.

Hone Hoke.

H. Mangakahia—Ko te waa e kokiritia mai ai to Pire kohi moni a Hone Heke whai kupu ai te Kawanatanga.

H. Tomoana—E te Pika e tono ana au kia tukua mai te pooti turaki a te Aputihana i te Kawanatanga kia tere ai to marama o tatou katoa, notemea ko nga, tino take i mea ai ahau me hinga tenei Kawanatanga.

- Mo nga moni i kohia i te Waipatu i o ti ia ratou ko aua monikia kia mauria mai ki konei mahia heoi kaore tahi i tae mai.
- I paahitia te ture i Pakirikiri me haere atu te Kawanatanga ki te takiwa o Teuowera a kaore tenei Kawanatanga i tae
- I paahitia i reira me whakahaere te haina mo nga kirihipi i taua tau a kaoro te tenei Kawanatanga i tae
- I [*unclear: paahiia*] i Pakirikiri te ture kohi moni, kaore tenei Kawanatanga e mahi i ana mahi i paahitia e te Runanga hoi mahinga mana.

E te tumuaki he maha atu nga ritenga i ki ai ahau me tuku rawa mai te pooti turaki mo tenei Kawanatanga notemea he hee nui rawa enei no te Kawanatanga.

H. Mangakahia—E te tumuaki me nga Honore mema kua rongo koutou i nga take a te Aputihana e mahi nei hei turaki mo te Kawanatanga, me te mohio ano o te Riira o te Aputihana kaore rawa ahau i roto i enei take o korerotia nei eia a ko tana turaki i te Kawanatanga me te e ke mai ano ki ahau notemea ko ahau te Honore Pirimia o tenei Kawanatanga, i te mea kua hinga te Pire kohi moni a Ngapuhi me pehea e rite ai nga mahi a tenei Runanga a notemea ko te tino huanui o te Pire a tenei Kawanatanga i kokiritia nei i tenei Runanga hei moni whakawhiti mo te Pire Tono Mana ki Ingarangi a i te mea e koro te Aputihana e pai ki tenei Pire kohi moni, me pehea ra e whiti ai tenei Pire ki Ingarangi, a notemea e te tumuaki ko tenei mahi he nui rawa atu te nana. No reira ahau i mea ai kaore au e mohio ana e tae e te Aputihana enei mea katoa te mahi e mohio ana hoki ahau tenei nga iwi kei te hari mo taku tunga ki tenei turanga kei te mohio enei mema katoa. I te wa tonu i ahau ka noho i tenei turanga ka tukua atu e ahau he kirihipi ki te takiwa o Tuhoē, a me etahi atu wahi hoki a mehemea ka hinga tenei Kawanatanga tera nga mema e mohio ka tino roa atu te wa e whakatikatika ia ai nga mahi, a ko te tau mutunga mai ano hoki tenei o te mana mo tenei Kawanatanga i te tau e haere mai nei ka pootitia houtia ano he mema a kei reira ka whakaturia he Kawanatanga hou, he mem hou ko taku mohio kei te ahau k ano o nga korero a te Riira e te Aputihana no reira koutou ka rongo otira kia kaha te whakarongo ki runga i nga take tika me nga take he e turakina ai te Kawanatanga notemea ko te Riira o te Aputihana e hiahia ana kia noho aia ki tenei nohoanga e noheia nei e ahau a tera koutou e mohio e rongo i enei mea katoa a nga rangi e haere mai nei.

H. Heke—Ke ahau me oku hoa he noho a waenganui kaore e tautoko ana i te Aputihana me te Kawanatanga ko to matou hiahia ko tetahi take nui kia oti i tenei tunga o te Runanga, i roto i enei ahua korero katoa, kaore e oti he take notemea kua tata tonu te ra hei mutunga mo tenei Paremata. Kaati e te Tumuaki, kei a koe to mana nui o tenei whare a e whai mana ana koe ki te pakaru i waenganui o enei kupu, ko te mana o te kupu kei a koe.

Hemi Kokiri—E tautoko ana ahau me tuku mai te pooti turaki i te Kawanatanga. I runga ranei i te whakaaro a te tumuaki.

H. Tukino—Kaore ahau e pai kia tukua te pooti turaki mo te Kawanatanga ka 4 nga tau i titiro ai ahau ki te Riira o te Aputihana kaore rawa he kaha i roto iaia heoi ano kei ana ngntu anake heoi [*unclear: no*] te korero tika na Hone Heke.

Tame Te Kume—E te tumuaki me tuku mai te pooti turaki i tenei Kawanatanga.

H. Paerata—E tautoko ana ahau i te korero a Hone Heke.

Timi Waata—Tautoko i ta Hone Heke.

H. Rapihana i ta Hone Heke.

H. Hautehoru—Kei te tumaki te ritenga.

Pika—Ekoa ana ahau Kinga korero a nga Minita menga mema o te whare.

Kaati me neke te whare, i te 2 p.m.

Rotorua,

Aperira 10, 1895.

Ka puare te whare i te 2 p.m.

Pika me te Timana.

Pika—E tu ana ahau ki te korero mo ta tatou take i koreroi Waenganui i a te Aputihana raua ko te Kawanatanga a i au e noho atu nei e nga mema e pouri ana ahau notemea he tautohe no nga ra katoa a tae mai ki tenei ra, i puta ano te kupu i a ahau me pooti kia mohiotia ai otia kaore te pooti i tukua kia haere, a i tenei ra kua tukua mai nei ki ahau a i te wa i nga mema e korero ana e hari ana ahau no reira ko taku kupu mo runga o tenei take kaati ano i runga i te kupu a Hone Heke no reira ko taku kupu ko te Aputihana me unu rawa atu tana take ki waho kia atea te whare ki te mahi i nga mahi, a me tuku hoki ahau ki raro i taku nohoanga, ehara i te kino. Ko a tatou take nunui kua o ti te Pitihana o Pinepine Te Kura me te Pitihana o te mana motuhake.

H. Tomoana—E te tumuaki katahi ano ahau ka ki te i tenei tikanga tauhou ka 20 nga tau oku ehaere ana ki te Paremata i Poneke, ko nga mea katoa e hinga mai i te pooti i runga i te ahua o taku Motini ki te hinga te Pire ki te unuhia ranei me hinga te Kawantanga.

Timi Waata—E tono ana ahau me mahi te Motini tunga o te Paremata mo te tau 1896.

E. H. Karaka—E tono ana ahau me mahi i taku Pire notemea ka 2 nga wiki e takoto ana i runga i te teepu.

H. Heke—I nekehia mai taku Pire mo tenei taima o te ra.

E. Te Uremutu—Me noho tonu te Pika i tana nohoanga.

H. Tukino—Ko te whakaaro a te Kawanatanga me noho tonu te Pika i runga i tana nohoanga a whakapai ana hoki ahau ki te Tumuaki mo tana marama ki te whakahaere i te raruraru mo te taha ki te Aputihana raua ko te Kawanatanga i te mea ka 2 wiki o tenei raruraru i mahia ai a katahi ano ka oti.

Pika—Kua oti ka noho tonu ahau i runga i taku nohoanga.

Hone Here—Ka panui i te Pire kohi moni ma nga iwi Maori i raro i te kotahitanga.

E te tumuaki e tono ana ahau kaua e araia te tuku Motini atu i te mea e tata ana te taima mutu o te Paremata.

H. Mangakahia (Pirimia)—E whakaae ana te Kawanatanga kia ateatia nga Motini no reira me haere nga Motini i enei wa, engari mo tenei wa anake.

K. Kiwa—E tautoko ana ahau i te Pire a H. Heke.

H. Paerata—Ko te whakaaro a te Kawanatanga ko te Pire a H. Heke e mahi.

Hone Heke.

Ka whakamarama i te ahua o tana Pire kohi moni ma nga tangata i raro i te mana o nga iwi Maori i raro o te kotahitanga.

E te tumuaki ko tenei Pire e mahi ana mo te Pire tono mana i runga i te ritenga ma te pooti e hinga mai te Pire a te kotahitanga a ka whakawhiti atu ki Ingarangi, ki te mau i taua

Pire ki te Paremata o Ingarangi, ina hinga hehoru mai i roto i te Paremata o Poneke.

K. Kiwa—Tautoko.

Ka tukua te pooti mo te Pire, kia paahitia te korerotanga tuatahi tuarua o te Pire, kua whakaaetia.

Ko te whahaupoko o te Pire kua paahitia i runga i te pooti.

Ko te mahi a te whare he mahi i nga rarangi o te Pire, kohi moni a Hone Heke.

Kua noho a Komite te whare.

P. Patapu—Ko te Pire ate kotahitanga ki taku mohio e taea tena Pire e nga rangatira, te whakawhiti atu ki Ingarangi, a ko te pai mehemea ka oti tenei Pire te mahi, hei korero atu ma nga mema o to tatou whare nei ano a tona ho ki nga atu ki tona takiwa otira ma Hone Heke ano e ata whakamarama te ritenga o tana Pire, pehea ranei te roa.

H. Heke—E pai ana te ui a te Honore mema i noho iho nei heoi me penei ake e au, kia kotahi tau te mananga mo te Pire nei.

T. Hapimana—Tautoko i te Pire kahi moni a H. Heke.

Noho Komite te whare,
Rotorua,

Aperira, 10, 1895.

Ka puare te whare, 7 p.m.

Te Pire a H. Heke. Nga mema i noho e 31.

H. Hapeta—E mea ana ahau kana e paahatia mai he mutunga mo tenei kahi engari me waiho tonu kia puere.

H. Tukino (Minita)—E hiahia ana ahau ki te kokiri Motini ki te teepu i naianei ka panuitia kia rongo koutou.

H. Heke—Kei te pai nga korero a Hau Te Horo he mea ahua kau e ahau te taima kotahi tau otira ku hanga e ahau he rarangi, ka panuitia atu kia rongo koutou a ma koutou ano te ritenga e tono atu ana me tuku mai te pooti mo te rarangi tuatahi o te Pire.

Aporo Apiata—Hepatai Timata te hea tau o te Tamaiti ka tika te kahi.

H. Heke—E pai ana te ui a te Honore mema otira ko taku kupu kei te whare te ritenga, ka ati ko taku me Timata ake i te 20 nga tau o te tangata.

H. Rapihana—Me tuku mai te pooti.

Nga mema e whakaae ana kia paahitia te rarangi 1 me ki mai ae, ae kua riro i te ae, kua paahitia 104, 1895, i te 7 p.m.

Rarangi rua o te Pire 2 ko te nui o te moni ma te tangata kahi 2s.

K. Kiwa—E tono atu ana me tuku mai te pooti.

Timi Waata—Tautoko.

M. Heretaunga—He mea pai ano meata Tirotiro ano tatou monga wahine, me nga tane e mea ana ahau me neke ki raro iho ara 16 nga tau.

H. Heke—Ko te 20 tau hemea ata whakahua noaiho hei Kaupapa.

Kua paahitia te rarangi tuarua o te Pire i runga i te pooti.

Rarangi Tuatoru o te Pire.

K. Kiwa—Kanui te pai o nga korero o tena rarangi e tautoko ana ahau.

R. Wharerau—E hia tangata mo te Komiti.

H. Heke—Kei te whare te ritenga hemea ata waiho tenei maku kia puare.

P. Patapu—E tautoko ana ahau ko nga tangata mo te komiti mo te takiwa ki toku wahi me mau ki reira ano ata whakariterite ai ma tenei Runanga eho mai he mana kia maua mo tenei take he pai rawa atu me whakatuwhera.

H. Niania—E tautoko ana ahau me whakahoki a u ma te iwi ano e whakarite he tangata mo te Komiti, e pai ana e rua hoki mana kei konei.

M. Tinuatahi—Tautoko i te motini, a me whakapuare te rarangi kua e whakahuaina te maha monga mema mo taua Komiti.

T. Hepimana—Mo te takiwa ki te arawa nei e mana tonu ana te kahui wananga o te rawa a ma ratou e mahi te taha kia te arawa nei.

H. Heke—Koia tenei ko te ahua o te Komiti ekore rotia e te rarangi nei erite ana ki te kahui Wananga, ki etahi atu Komiti ranei erite ana ki tenei.

Kua paahi tenei rangi 3.

- Rarangi tuawha o te Pire.

- Ko ta Pire kohi moni manga Iwi Maori i raro i te Kotahitanga, kua paahitia e te whare o te Runanga Whiriwhiri i tenei ra 10 Aperira, 1895, i te 7 p.m.

He reta ki te Runanga Ariki.

Ki te Pika me te Tiamana me nga mema Honore o te Runanga Ariki.

Tena koutou.

Kua paahitia e te whare o te Runanga Whiriwhiri te Pire kohi moni me nga Iwi Maori i raro o tenei Kotahitanga i Kokiritia mai nei e te Honore Mema o te Koroni e H. Heke, M.H.R.

Na to korua hoa,
W. Keepa Rangipuawhe,
Pika.

Rotorua, Taite,

Aperira 11, 1895.

Ka puare te whare i te 10 a.m.

Pika me te Taimana.
Nga mema i noho e 41.

H. Mangakahia (Pirimia)—Ko te Pire kohi moni i kokiritia e Hone Heke, kua paahitia nei kua riro na te Kawanatanga i naianei hei mea e mohio ai nga Honore Mema ki te ahua o taua Pire.

Motini.

E tono ana ahau me tu te Runanga o te Paremata ki Rotorua, 1896.

Matenga Waharea.

Motini.

E tona ana ki te takiwa o Tuhoe te tunga mo te Paremata, 1896.

Kereru Te Pukenu.

Motini.

E tono ana ahau me tu te Paremata ki Wairarapa, 1896.

Motini.

E tono ana me tuki Tokanu Taupo-nui a Tia, 1896.

Heuheu Tukino.

P. Patapu—E tautoko ana ahau i te tono a nga tangata o Wairarapa ki reira tu ai to tatou Paremata o te tau 1896.

M. Waharoa—Ko taku Motini he aroha noku ki nga iwi, tuarua he aroha kia Te Arawa E mea ana ahau heoi ara ngawari mo nga iwi te haere mai a e mohio ana ano koutou ki etahi atu o nga pai, ara i nga Ngawha nei tae atu ki nga wai, no reira o tono ana ahau ki nga iwi katoa o te motu.

T. Waata—Me whakatuturu te Paremata ki Rotorua ma te Arawa e whakarite nga tono a nga iwi katoa notemea ko Rotorua kei waenganui pu o te motu me te tika mo nga iwi o te Kotahitanga ki te haere mai.

H. Tukino—No te tau 1892 ka motinitia e au me tu te Paremata ki Taupo. I te tau 1893, ka kokiritia ano e au te Motini a araia ana o te Motini a Wi Pare me tu ki Pakirikiri i te tau 1894, notemea he whakaaro ki nga tangata a te tai rawhiti, a te hui ki pakirikiri ka kokinitia ano e au taku Motini a nekehia mai ana ki konei a tenei ra 1895, ka kokiri atu ano ahau ko taua Motini ano ko taku whakaaro nui rawa e kaha nei ahau mo Maniapoto raua ko Waikato, otira e aroha ana ano ahau ki te tono a te Arawa, e takoto nei me taku miharo kia koe e te Arawa ia taua e noho nei i te hui nei, no reira e te Arawa me aroha mai hoki koutou ki ahau me whakanuku ake te Paremata ki Taupo a te tau 1896. E pouri ana ahau ki te tono a Wairarapa notemea ko Tamahau anake te mea kaore ano i haina ki te kirihipi titiro mai tatou ki Ngati Maniapoto me Waikato, kaore nei ano i haina ki te kirihipi ko oku whakaaro e nga Honore Mema kei runga kei enei ko nga iwi o waho kia aru ki tenei mahi, a tera e haina ratou ki te kirihipi.

H. Heke—E whakamihi ana ahau ki te kaha o na wahine o Rotorua ki te mahi oranga mo tatou no reira ahau e mea ana kaore ano hoki au i te pai kia rua ngenge mo ratou mo nga tau e rua no reira ahau i ki penei ai kia koutou e nga mema kua e utaina ano he taumahatanga ki runga o Rotorua a te tau 1896. Notemea ko nga moni e pau mo nga kai ki konei a te tau 1896, e nui rawa atu i nga moni e pau mo te haere ki Wairarapa, no reira e te Honore Mema o te Arawa nana nei te Motini, kaati kua puta to aroha a heoi ano. E tautoko ana ahau i te tono a Wairarapa a notemea ko Wairarapa te waenganui a Aotearoa me te Waipounamu, no reira ahau i tono ai ki nga mema o te Runanga me awhina mai taku Motini.

M. Waharoa—E pai ana ano nga korero engari ko taku hiahia me paahi ki Rotorua te nohoanga tuturu mo te Paremata.

H. Tupara—Ki Rotorua te nohoanga tuturu mo te Runanga o te [unclear: Kotahitanga].

H. Paerata (Minita)—Ko nga tangata o Opene Pei i te takiwa o Ngatiporou. E hiahia ana ki tenei Paremata kia tu ki reira a tenei ake ano te wa Motinitia e ahau tenei Runanga kia noho ki reira a etahi tau, heoi e tautoko ana ahau i nga korero me to Motini a Hone Heke me tu ki Wairarapa a te tau 1896.

H. Hautehoro—E tautoko ana ahau me tu ki Wairarapa.

H. Tomoana—E mea ana ahau hei muri o te hui o te Kauhanganui ka whakatuturu ai engari e whakaae ana ahau hei tuturu mo te tau e haere mai nei me tu te Paremata ki Rotorua e pai ana ano te teno o Wairarapa, otira na ratou te taonga a e mea ana ahau me unu te Motini a Hone Heke.

T. Hapimana—E tautoko ana me tu ki Wairarapa te Runanga 1896.

Tiamana—No te upoko o te ika ki Arawa, no Kahungunu, katoa a ka 3 nga tau i tu ai ki reira. A i te takiwa o te Arawa ka kotahi tonu a no reira e mea ana ahau me waiho ki te takiwa o te Arawa te Runanga 1896.

T. Tautoko ana ahau me tu ki Taupo.

A. Motunau—E tautoko ki Taupo.

Pika—Kua marama uga take mo enei Motini no reira e mea ana ahau me tuku ki te pooti.

H. Heke—E pai ana me unu ora mai taku Motini kia ora mo tetahi wa.

H. Tomoana—E tautoko ana ahau i te Motini a nga wahine me noho tuturu te Paremata ki Rotorua timata atu i te tau 1896.

H. Tukino—E mea ana ahau me whakatau ki Taupo te tunga mo te Paremata 1896.

Kua paahitia ko Tokaanu, Taupo, te tunga mo te Paremata a te tau 1896.

Aperira 11, 1895.

Ka puare te whare i te 2 p.m.

Ki te Pika me te Tiamana o te Runanga Ariki kua paahitia e te Runanga o tenei whare te Motini a te Heuheu Tukino ko Tokaanu- Taupo-nui-a-Tia te nohoanga mo te Paremata Maori o te Kotahitanga a te tau 1896. Ka tukua atu nei taua Ripoata ki to koutou huihuinga honore.

Na to korua hoa,

W. K. Rangipuawhe, Te Pika,

Aperira 11, 1895, i te 10 a.m.

Pirimia—Tenei tetahi tino take nui e ahei ana kia oti i tenei ra i te mea ko te ra tenei e mutu ai to tatou Paremata, ara ko te ture pooti mema mo te Kotahitanga mo tenei tau e haere mai mehemea e ahei kia waiho pera me te Ture i paahitia i te Waipatu i te tau 1892 me te whakarite hoki i te Motini a H. Rapihana kia [unclear: whakapumautia] a Peno Tau i hei tumuaki mo tenei Kotahitanga tae atu ki tera tunga o te Paremata.

Pika—Kua paahitia ko a te 26 o nga ra o Maehe, 1896, i te 2 o nga haora i te ahiahi puare ai 6 Paremata ki Tokaanu Taupo.

Pooti Mema.

K. Kiwa—Mo te takiwa o Whangaroa kia 2 mema.

Heuheu Tukino (Minita)—

- Nga mema mo te Komiti:
- Hone Paerata
- Hori Niania
- Timi Waata
- Herepete Rapihana
- Maniapoto
- Hemi Kokiri.
- Te Pire a Whakaotirangi.

I kokiritia mai e E. H. Karaka.

I tenei ra te Aperira 11, 1895, i te 2 p.m.

Eruera Hoori Karaka—Ka whakamarama i te ahua o te Pire a te Komiti o Whakaotirangi.

Ko taku mohio pai atu kia 2 tau e haere ai tenai Kotahitanga i raro i te Paremata e mea ana te karoro "Tipihau" me unu nga mema ki waho o te Paremata i Poneke hei rapu me kore he wahi ora e puta mai kia tatou i te 22 o nga ra o Maehe, 1895, i putu te te kupu a Hoori Kerei Taiaroa ki te puta mai a nga mema o te Paremata i Poneke kia hoki atu ano te Maori ki taua ahau o mua i rongo ahau he Motini ta Ngapuhi e rita ana ki tenei i kokiritia i tara tau no reira e tautoko ana tenei Piro i taua Motini a Ngapuhi me whakamutu te pooti mema haere mo te Paremata i Poneke.

H. Heke—Kua puta nui i ahau te kupu i nga rangi kua mahue ake nei Kinga iwi o te motu nei mehemea e rite ana i naiane i a i enei ake rangi ranei kia puta mai ahau ki waho o te Paremata i Poneke o whaka etia ana ahau, he nui rawa atu te pai o nga korero a E. H. Kareka i korero nei a ko tenei Piro kanui te pai notemea i a matou i te Paremata i pute te kupu a te Pirimia i runga i tana whai korero mo aku kupu i mea matemea nei ano nga korero a Hone Heke e mea ana kia mea te Kawanatanga me mutu nga mem Maori te noho ki tenei Paremata heoi kamutu amatou korero me a matou mahi. A ia tatou e noho nei no tera wiki ahau i haere atu ai ki Akarana, a i rongo au tera e kokiritia mai e te Kawanatanga tetahi Pire e rite ana ki tenei a te Paremata e haere mai nei no reira e nga mema o tenei whare ko te wa e puta ai te kupu i a koutou i te Kotahitanga kia unuhia mai nga mema Maori i roto i te Paremata o Poneke ko te wa tonu tera e puta mai ai ahau ki waho o taua whare.

R. Wharerau—Ko tenei Pire whakakore mema e mahia ana i roto i nga Paremata katoa o te Kotahitanga a e nuku hia tonu tia ana taua Piro mo etahi Paremata, a e mahia nei ano i naiane i a heoi e nga mema hemea pai ano, me ata waiho o tatou mema. i roto i taua whare i roto i enei tau kia ata mahia e pehea ranei te ahua mo te Pire Tono Mana e mahia nei i naiana a kia marama pai tatou ki te ahua o te Pire e pehea ranei notemea ko te wa e puta mai ai taua Pire ko te wa ano tera e ahei ai te haere ki te whakawhiti ki Ingarangi.

Pirimia—Kanui te tika kia maha nga putake korero mo tenei take notemea e ahu ana ki runga ki o tatou mema Maori o te Koroni, otira e pai ana nga korero a te Honore Mema o te Koroni.

H. Tomoana—Ko hea perehitia ai nga korero o tenei Paremata.

Pirimia—I te mea kua ma te a Huia Nupepa no reira me perehi ki te perehi i mahia ai nga pukapuka o te Hui i te Tiriti o Waitangi o te tau 1892.

E. H. Karaka—Mo taku Pire e pai ana mo ata waiho i kona me whakaneke mo tetahi Paremata.

Kua neke 7 p.m.

Rotorua, Taite, Aperira 11, 1895.

Ka puare te whare i te 1895.

Pika me te Taimana.

Nga mema i noho e.

I noho te korero i tenei ahiahi mo te ahua o te mutunga o te noho mo te Paremata ki Rotorua, otira i runga ano i te nui o nga mahi o nga Motini Pitihana Pire. Kaore i pau i te timatanga mai o tenei Paremata no reira i whakanekehia atu ai te wa hei mutunga mo tenei Paremata mo a te Mane te 15 o nga ra o Aperira, 1895, ko nga take nui rawa i kaha ai te korero a nga Mema Honore o nga whare e rua mo runga i te whakamutu i tenei puaretanga o to Paremata kei [*unclear*: runga] i nga tikiti o nga Honore mema i te mea kua tae ki te wa e kati ai te ra mo ratou tikiti.

Nga tang ta mo to Komiti whiriwhiri.

- 1, Hapeta Hau Te Horo
- Porokoru Patapu
- Hone Heke
- Anaha Terahui
- Peni Teua
- Makitamu
- Mete Kingi

Nga mema enei hei mahi mo te Pire kohi moni.

Pika—I te ahua o nga korero o te Awatea he wa tenei e rite ana mo te Poroporo aki ki nga mema kua rite mo te haere apopo na reira ahau i mea kia whai taima a te po nei, a i te taenga mai o te waea nei no reira kua kore a rite taua kupu a ko te wa ra ano e haere ai koutou rite ai taua kupu, a tera pea ko a te mane koutou ka haere atu me nga ritenga ko a reira katoa ka mahia nga ahua—ko apopo he ku ru Paraire me pehea ra tatou.

Pirimia—E pai ana te patai a te Honore Tumuaki notemea i nga Paremata kua mutu atu i mahi tonu i nga ra.

H. Niania—E mea ana ahau he 2 p.m., ka puare.

T. Hapimana—Me whakatapu te ra i mate ai te Ariki apopo.

H. Rapihana—E tautoko ana ahau me whakatapu te rangi apoko no te mea he Kuru Paraire a he ra nui hoki tera.

H. Kokiri—Me tuku te pooti.

N. Matenge—Tautoko. Ka tukua te pooti. Kua puare te whare opopa te 2 p.m. Kua paahitia Aperira 11, 1895, i te 7 p.m.

Motini.

Kia whakanekehia te mananga o te tumuakitanga o Peneo Tau i mo a te 30 o mei 1896, hei whakatuwhera mo te Paremata o taua tau. Herepete Rapihana, Ohinemutu 11, 1895.

H. Heke—Tautoko i te Motini.

H. Paerata—Tautoko.

H. Tomoana—Kaoro e tika engari me waiho i runga i te ruuri are a to 30 Mei, 1895.

H. Kokiri—Tautoko i ta H. Tomoana.

Hohepa Te Rake—Tautoko i te Motini.

R. Wharerau—No te 30 o Mei, 1894, i whakamana ai a Pene Tau i hei tumuaki a ko te wa mutunga mone ko te 30 o Mei i tenei tau 1895, koia ano hei tumuaki hei whakapuare hoki mo te Paremata ka tu ki Tokaanu, Taupe.

H. Tomoana—E unuhia mai ana taku kupu.

Pika—Kua paahitia i tenei ra ko Pene Tau i hei tumuaki i tenei tau tae atu kia Mei 30, 1896, i te 7 p.m.

Neke 2 p.m.

Rotorua,

Aperira 12, 1895.

Ka puare te whare i te 2 p.m.

Pika me te Tiamana.

Nga mema i noho e 20.

Pire Pooti mema mo te Kawanatanga Maori.

I tono a te Arawa kia whakanekhehia he mema mo to ratou takiwa kia 12, otira he nui nga korero a te whare mo tenei take notemea i paahitia rawatia te ture i te nohoanga o te Hui a te Kotahitanga ki te Tiriti o Waitangi i te 14 o nga ra o Maehe, 1891, a i tino tautokona tenei take i te nohoanga tuatahi o te Paremata Maori i tu ki te Waipatu ia Aperira 12, 1892, a i tenei tau 1895. E tohe ana a te Arawa ko nga mema mo te ratou takiwa kia nui ake kua e haere i runga i taua kupu kia 96 nga mema mo Aotearoa me te Waipounamu engari me whakaneke atu notemea he iwi hou enei kua uru ki te kirihipi me te ratou whakaaetanga ki tenei Kotahitanga.

H. Heke—E te tumuaki me nga Mema Honore kanui te pai o nga korero katoa kua kiia ake e nga mema a e mea ana ahau kaore he hee o ta koutou tono he mea e rite a a ki toku hiahia a he mea hari nei tenei ki toku mahara ki to koutou kaha kia whanui ake he mema mo to koutou takiwa he tehu tenei no to koutou hiahia ki runga i ta tatou mahi a kaati ano te ahua rarurau i runga i toku mahara kei te kore taima notemea ko apopo te Rahoroi 13, 1895, a Aperira te wa hei mutunga mo tenei Paremata no reira ekore e taea te mahi tetahi Pire wkakatikatika mo te Pire i paahitia i te Tiriti o Waitangi i te tau 1891, ara kia 96 nga mema mo nga motu e rua o Nui Tireni ara Aotearoa mo te Waipounamu, no reira kaore e taea te kokiri tetahi Pire i naiane.

Neke 7 p.m.

Ohinemutu,

Paraire,

Aperira 12, 1895.

Na puare te whare i te 7 p.m.

Nga mema i noho e 24.

Ko nga mahi i tenei po ko te wkakatika i te Pire pooti mema mo te Kawanatanga Maori mo te tau 1896, a ko nga rohe me nga whare pooti tae atu Kinga kai whakaari mo nga mema i paahitia itenei po to Aperira 12, 1895, i te 7 p.m.

Kua neke 10 a.m.

Rotura, Rahoroi, Aperira 13, 1895.

Ka Puare te Whare, i te 10 a.m.

Pika me te Tiamana.

Nga mema i noho o 29.

Motini a te Arawa.

Kia 14 nga mema mo te Rohe o te Arawa.

Teira Tepanau—Tautoko i te Motini a te Arawa.

H. Tupara—E whakahe ana ahau ki te Motini a te Arawa.

T. Tokothi—Ko te Motini a te Arawa mate Runanga e whiriwhiri te nui me te iti ranei.

H. Rapihana—E menemana atu ana ahau kia 6 nga mema mo te Arawa.

E. Te Uremuttu—E mea ana ahau kia 8 nga mema mo te Arawa

Manahi Paewai—E me whakatuturu kia 14.

H. Niania—Tautoko i te 14, mema mo te Arawa.

T. Tepanau—Tautoko 14 nga mema.

H. Tomoana—Mehemea tenei 14, mo te Runanga Ariki kanui te pai a mehemea mo te Runanga whiriwhiri anake kanui te uaua.

H. Tukino—E whakapai ana ahau ki te teno a te Arawa kia 14, mema mo ratou. Engari ko taku tine mohio kia 6 mema mo te Arawa kanui to nui.

Hira Rangimatini—Ko enei mema 14 mo te Arawa mo te Runanga whiriwhiri anake o te Whare o Raro, no reira e nga Honore Mema mo nga Minita o te Kawana-tanga me ngawari mai koutou ki tenei tono a te Arawa, a ko enei tangata 14 hei mema kaore i tika ko te kaute tika mo nga mema mo te Arawa i roto io ratou hapu maha kia 24, mahemea ka tuturu kia 6 ono tangata hei mema mo tenei Kotahitanga taku tino mohio kaati ano nga hapu e haina ki te kirihipe e ono.

T. Hapimana—Ko enei mema 14 mo nga whare e rua te Runanga Ariki me te Runanga Whiriwhiri.

Pika—Ko te Pire nei kua hinga notemea kua taupapatu ano nga kupu a te Arawa kia ratou ano no reira ahau i mea ai kua hinga te Pire otira e nga mema tawhito heoi ano te mea pai mau ko te awahi tonu i nga iwi kia takoto ki roto ia koe.

H. Tukino—Mehemea i rite penei kia 7 mema o te Arawa mo te Runanga Ariki, kia 7 mo te Runanga Whiriwhiri kua ki noatu ahau kia tukua mai te pooti.

R. Wharerau—E whakapai ana ahau ki tenei korero a te Minita H. Tukino kia 7 mo te Runanga whiriwhiri otira o tino pai ana a koutou korero i korero mai nei mo nga mema mo koutou.

H. Tomoana—Tautoko i ta H. Tukino me ta R. Wharerau.

T. Tokoihi—E mea ana ahau e pai ana me whakahoki ano ki te ahua o te Ruuri o mua o te tau 1892 ara kia 4 nga mema mo nga rohenga.

Kua neke 2 p.m.

Rotorua,

Aperira 13, 1895.

Pire Pooti Mema, 2 p.m.

T. Tepanau—e mea ana ahau ko te tumuaki mo te Kotahitanga me tango i roto i te tai Hauauru.

H. Heke—Ko tenei timuakitanga i timata mai ia Ngapuhi ko Heta Te Haara a koia tonu te kai whakapuare i te Paremata i runga ano i tona timuakitanga a ka mate atu aia ka hanga ho ritenga ka tu ko Henare Tomoana hemea paahi mai i te hui i te waipatu a nana i whakapuare te hui i Pakirikiri a no reira i whakamana a Pene Tau, na reira i riro ai mana e whakapuare tenei Paremata e noho nei i Ohinemutu ko tera ahau nohoanga kaore he korero he pooti ranei heoi ano tana he noho noaiho.

R. Wharerau—Kaore i tino marama te Motini a te Runanga Ariki notemea kaore i whakaingoatia mai he tumuaki e te Runanga Ariki mo te tau e haere mai nei a hemea ahua pouri ano tenei ki te ngakau i te patunga mai i te Ripoata o tenei whare notemea hemea pai ano hei te Paremata e haere mai ka kokiri mai ano he Motini whakatu tumuaki mo te tau 1896, no te mea ekore e taea te panga te korero mo tenei take ki waho ki te marae Engari me mahi e tenei whare e hara i te mea he manawapa noku i tana hinga kei riro i te tahi atu tangata engari he whakaaro ki te take i paahitia atu e tenei whare, kua patua mai, ra, a e hiahia ana ahau me whakahoki ano te Ripoata nei kia mahia ano e te Runanga Ariki.

H. Tomoana—E mea ana ahau me whakahoki ano te Ripoata nei kia mahia e te whare Ariki no te mea ko aua tangata heoi ano tana he whakapuare a he korero hoki i nga mea etuhia atu ana e nga Minita.

Mo nga mema mo te Arawa.

H. Kokiri—Ka unuhia te Motini a te Arawa te 14 tangata tae atu ki nga mema e 4 kei waiho atu hei whakararuraru i te ture o te tau 1892.

H. Heke—Kaore au e pai ana ki te kupu a H. Kokiri o korero nei a kaore hoki ahau e whakaae notemea he wehe rawa atu tenei io tatou mahara me tenei Kotahitanga, a e mohio ana ano hoki ahau he nui te kaha o te

Arawa ki te whakawhaiti mai i a ratou ki te wahi kotahi, a e whakaae ana ahau e hiahia ana tatou, a kotahi te katoa, [*unclear*: roira] e mohio ana ahau kaore rawa he mate mo tatou mehemea ka whakaaetia te 14 mema mo te rohe o te Arawa, heoi ano te hee i te poto o te taima kaoro e taea te hanga tetahi pukapuka whakatikatika mo te ture pooti mema o te tau 1892. Engari ko toku tino hiahia nui kia whaiti tatou ki te wahi kotahi, no reira ahau i tono ai ki nga mema o te whare nei kia kaha te rapu i etahi ritenga e noho ai tatou ki te wahi kotahi ko nga korero katoa o nanahi me o naianei kua rereke katoa no reira ahau i mea ai he aha ranei te take te paingi ai te tono a te Arawa me te ki penei ano ahau ho pai ano me whakaneke iho he mema mo te tekiwa o te Arawa te taea ai te whakaneke notemea ko te wa pu tenei e matu ai te Paremata te taea ai te hanga etahi pukapuka ko taku kupu e te Arawa me whakaneke atu ta koutou take mo te Paremata ki Tokaanu, Taupo. Ko te kupu unu a H. Kokiri mo te Motini me unu ki waho, me nga mema katoa o hiahia ana Ma whakanekehia nga mema me ata waiho me neke atu mo te puaretanga o te Paremata ki Tokaanu, Taupo.

M. Tewaharoa—me unu mai te Motini a te Arawa ki waho mo nga mema 14, a ko matou o kore e tae ki te Paremata o Taupo a te tau 1896.

H. Tukino—E te Arawa he nui ra te 7 moma mo koutou ho nui noatu a ka whakahokia iho nga mema mo Taupo kia 3.

Hira Rangimatini—Mehemea ka unuhia te Motini a te Arawa me tapapa a te Arawa ki runga i tana kirihipi ae ka ma koutou e hanga mai he ture.

H. Heke—ko take mohio e nga mema kua tino taumaha tenei kororo noteimea kua riro mai nga tikauga o mua hei korero mo tenei taima.

Kua poroa i te Minita.

Minita—E te Honore Mema kei te Kawanatanga te wahi e pakeke ana no reira kote kupu a te Kawanatanga i naianei ka whakaritea tonutia te whakaaro a te Arawa ka whakaaetia te Ripoata ate Arawa a me ki penei hoki he apiti kia te Arawa anake tenei tikanga i tenei tau me mana rawa i tono ture a kaua e whakaaetia mo etahi atu iwi hei mea e mutu pai ai tenei hui e pakaru pai ai hoki tenei Paremata.

Pirimia—E pakeke ai e te Arawa te mea nei hemea kia ata marama ai te pakaru nga i te ture, o te tau 1892, mo te whakatokomaha i nga mema no reira i penei ai te ahua hoi iroto i te kupu a te Arawa me pakaru tenei Kotahitanga mo te kore o whakaaetia te 14. Heoi i runga ano i te whakaaro o te Kawanatanga ka whakaaetia to Ripoata a te Arawa kia 14 nga mema mo te Rohe o te Arawa.

Aporo Apiata—E nga mema kaua e pouri o koutou ngakau ki enei mea katoa na matau katoa hoki aua korero a i te mea kua pau te taima no reira kaore he maha o nga korero.

H. Niania—I te mea kua puare nei kia te Arawa 14 Mema, ka whaka Kapia ki nga iwi no reira e pouri ana ahau a e mea ana ahau me whakapuare ki nga iwi katoa.

H. Terake—E tautoko ana ahau me whakapuare ki nga iwi katoa.

H. Tukino—Ko taku pouri kei puare ki nga iwi katoa ka whakatu mai i ona mema tera pea e tae ki te 100 mema ara penei mai kei tono mai ki te Kawanatanga, notemea. E kore e taea e te Kawanatanga te mahi noaiho ratou.

H. Rangimatini—Ka unuhia aku korero taimaha ki te whare.

M. Waharoa—Kaunuhia.

Rotorua,

Aperira 13, 1895.

Ka puare te whare i te 7 p.m.

Pika—E nga Mema Honore kia marama te korero a tenei po notemea ko te po mutunga tenei o ta tatou Paremata, a i te mutunga o enei korero katoa a hei tera po ka poroporoaki mo to tatou wehewehenga, Mane, a te 15, 1895.

Motini.

E tono ana ahau kia mahia taku Motini.

Manahi Paewai.

Teira Tepanau tautoko.

H. Mangakahia—Ko te Motini a te Honore Mema kanui te pai notemea ko nga take enei e ora ai tenei Kotahitanga heoi ano te wahi e tiroiro ana ahau ko te taha ki te kai ruuri taku wkakaaro ko enei wahi me tiroiro e tatou a heoi ano te wahi e mohio una au tera pea e raruraru otira kei ta mema nana te Motini te ritenga.

M. Paewai—Kanui te pai o nga korere a te Pirimia otira ko tenei ruuri e korerotia nei mo nga whenua e tika mai ana ki nga Maori [*unclear: anake*] ko nga whenua Kawanatanga kaore he raruraru.

R. Wharerau (Minita)—E tautoko ana ahau mo nga take katoa o tenei Motini ko te ruuri anake te wahi e ahua raruraru ana.

H. Tomoana—Kanui te pai o tenei Motini notemea e mohio ana ahau ki ana whenua me taku mohio kaore o pa he raruraru ki taua iwi mo o ratou wkenua.

Pirimia—He pai pea me whakauru enei korero whakamarama ara ko nga wkenua Kawauatanga kaua e araia he ruuri.

H. Heke—I raro i te ture kooti whakawhiwhi whenua Maori e ki ana ka ahei te Minita mo te taha Maori te tuku kai ruuri mo whenua e hokoa ana etahi o nga hea koi te rarangi 13 o taua ture. Ka whai mana te Kawanatanga ki te hoko i taua whenua ahakoa pakeke nga tangata i toe, ka tukua atu ana moni ki te kai Tiaki mo te katoa, ko te whenua ki riro i te Kawanatanga, kanui atu ano nga ma te e rite ana ki enei.

H. Werahiko—Ko nga whenua e rite ana he pai kia ruuritia me whakaae era ko nga mea he ano kaua e whakaaetia, notemea ko tetahi ma te kei ahau pu nei ano e 4000 nga nga e ka o to matou whenua te 21 nga tangata kei roto e 3 kua hoko io ratou hea, 18 e toe ana

M. Paewai—E whakaae aua ahau ki nga korero a te Pirimia.

Kaute Moni Manga Karaba.

Timoto Whiua (Minita)—Mo te karaka tuatahi kaere au i whakapono, mo Pereniki Papakakura.

Tae atu ki te moni ma mita R. Hohepa kua utua, e £5.

Me te Pirihimana kua utua katoatia no reira e whakahahe ana ahau ki enei kaute katoa.

R. Wharerau (Minita)—Na te Pirimia tonu o te Kawanatanga i whakahau enei tamariki hei karaka ko nga Pire katoa anga karaka etika ana ko te Minita i korero nei e he ana. He mea paahi e nei kaute e te Paremata i Turanga.

H. Mangakahia—I runga i te mea kua takoto nei e nei mea katoa e hiahia ana ahau me puranga mai ki au takoto ai.

M. R. Hohepa—Ko nga pukapuka katoa o tenei Paremata ka paahitia e ahau.

H. Kokiri—Me tuku te pooti.

Pika—Nga Mema Honore e whakaae ana ki te kaute moni manga karaka me ki mai ae? Nga mema e whakakore me ki mai noo, noo, kua riro i te noo.

Pirimia—Maku e whakataki te ritenga o nga moni manga karaka te moni ma Mita R. Hohepa, me te moni ma Pereniki Hemi, ara kia hoki mai te whakahoki mai a Taare Tikao.

Kua whakaaetia e te.

Runanga whiriwhiri.

Kua paahitia.

Rahoroi, Aperira 13, 1895, i te 7 p.m.

Pika—Ko nga Pitihana Pire, Motini.

Kua nekehia te Paremata o te Kotahitanga ki Tokaanu Taupo-nui-a-Tia mo a te Taite, te 26, o nga ra o Maehe, 1896.

H. Mangakahia.